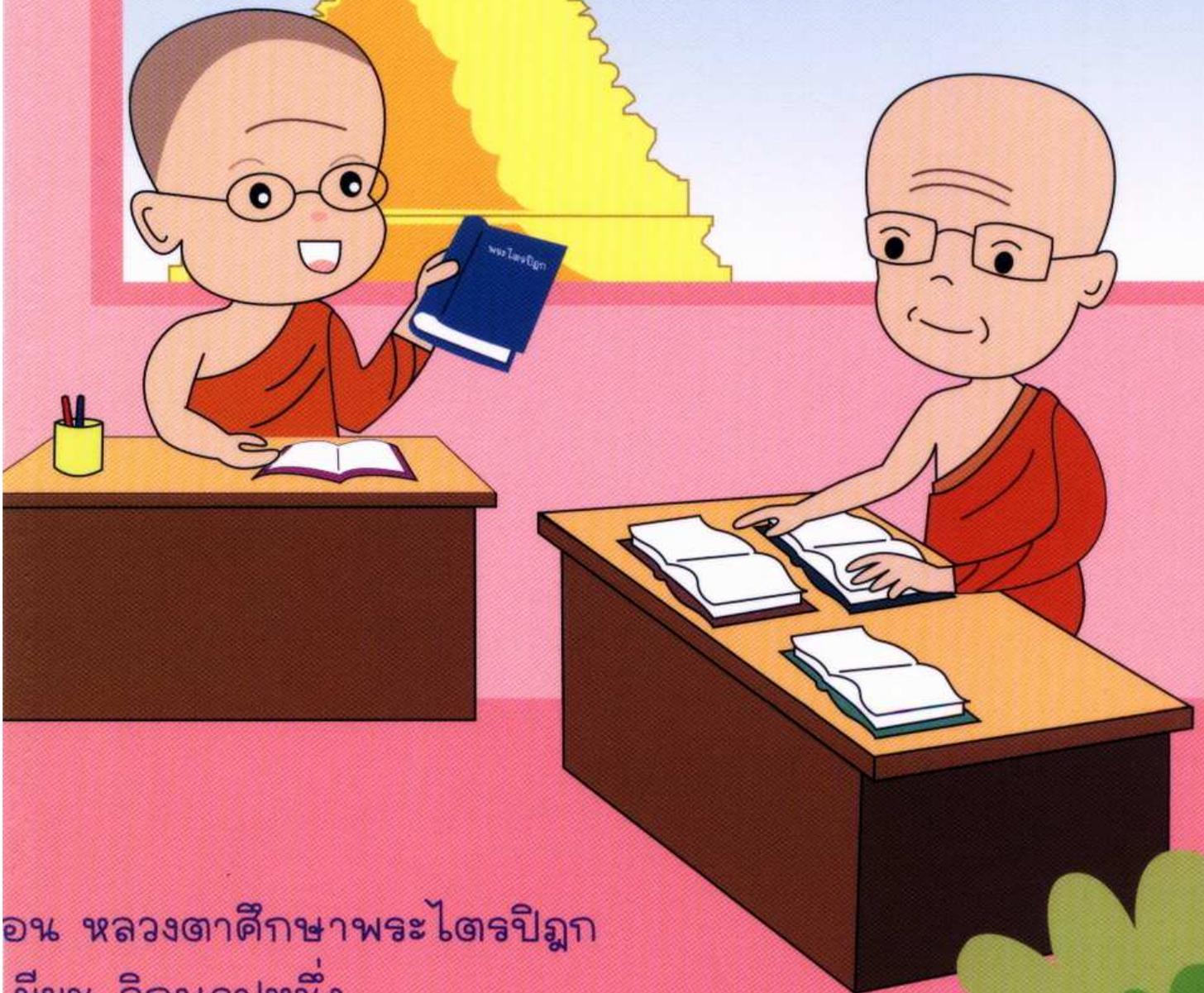

หลวงตา บวชมาทำไม เล่ม ๒

สอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก
เขียน ธิกาชรูรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ?

เล่ม ๒ ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

ISBN: 978-974-401-809-0

หากประสงค์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ โปรดติดต่อ

คุณม่วย พันธุ์เถกิงอมร

โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๑๑๕๓๕๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑

มิถุนายน ๒๕๕๓

จำนวน ๒๘,๘๕๐ เล่ม

ผู้เขียน : ภิกษุรูปหนึ่ง

พิสูจน์อักษรโดย : คุณรัตนา อนันต์นนท์ศักดิ์

อาจารย์สุรพงศ์ เทพสุธา

ภาพปก : อุบาสกท่านหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ?

เล่ม ๒

ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

โยคา เว ชายตี ฐริ
เอตํ ทเวธา ปถํ ฌตฺวา
ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย

อโยคา ฐริสงฺขโย
ภวาย วิภวาย จ
ยถา ฐริ ปวทฺตมตี

ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบแล ความสิ้นไป
แห่งปัญญาเพราะการไม่ประกอบ บัณฑิตรู้ทาง ๒ แพร่ง
แห่งความเจริญและความเสื่อมนั้นแล้ว ฟังตั้งตนไว้โดย
ประการที่ปัญญาจะเจริญขึ้นได้

เรื่องพระโปฏฐิลเถระ ชุ. ๘.

(๑)

คำนำ

ภิกษุผู้ศึกษาเล่าเรียนพระวินัย ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ข้อ
คือ ๑. กองศีลของตนเป็นอันคุ้มครองรักษาดีแล้ว
๒. เป็นที่พึงพิงของกุลบุตรผู้ถูกความสงสัยครอบงำ
๓. เป็นผู้แก้วักล้าพูดในท่ามกลางสงฆ์
๔. ย่อมชมเชยผู้เป็นข้าศึกได้ด้วยดี โดยสธรรม
๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

เมื่อภิกษุได้ศึกษาเข้าใจพระวินัยดีแล้ว ย่อมไม่ต้องอาบัติ
ด้วยอาการ ๖ อย่าง คือ ไม่ต้องอาบัติด้วย ๑. ไม่ละอาย
๒. ไม่รู้ ๓. สงสัยแล้วขึ้นทำ ๔. สำคัญในสิ่งไม่ควรว่าควร
๕. สำคัญในสิ่งไม่ควรว่าไม่ควร ๖. หลงลืมสติ หรือเมื่อต้อง
อาบัติแล้วก็แสดงคืน ชื่อว่า ย่อมรักษากองศีลของตนไว้ได้

ภิกษุผู้ชำนาญพระวินัย ย่อมตัดความสงสัย แก้ไขและ
แนะนำภิกษุผู้มีปัญหาพระวินัย หรือต้องอาบัติ ให้ออกจาก
อาบัติ ให้ปริวาส ฆานัต อัพภาน ฯลฯ ได้

ภิกษุผู้ทรงวินัยย่อมมองอาจ ไม่หวั่นไหว ไม่เก้อเขิน และ
ไม่กลัวว่า ใครจะมาโจทอาบัติ ย่อมแก้วักล้าในทุกสถานที่

ภิกษุผู้วินัยธร ย่อมยกสิกขาบทปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้เป็น
ข้าศึกต่อบุคคลหรือต่อพระศาสนา หรือกระทำความผิด เช่น
ตัชชนียกรรม (ตำหนิ) ปัพพาชนียกรรม (ขับไล่) นียสกรรม
(ให้คบหากัลยาณมิตร) เป็นต้น โดยธรรมวินัย โดยสัตตสุตตธรรม

(๒)

ภิกษุผู้ฝึกฝน ผู้ใคร่ต่อพระวินัย ย่อมศึกษาพระไตรปิฎก
พร้อมทั้งอรรถกถา อันเป็น**ปริยัติสัทธรรม** เป็นปัจจัยแก้ศีล
ที่หมดจด รักษาธุดงค์เพื่อขัดเกลากิเลสให้ยิ่งขึ้น เกื้อกูล
แก่การเจริญสมณวิปัสสนา เหล่านี้ชื่อว่า **ปฏิบัติสัทธรรม**
ย่อมมีโอกาสในการบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็น**ปฏิบัติสัทธรรม**
ผู้รักษาพระวินัย จึงชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความ
ตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ด้วยประการอย่างนี้

พระปริยัตินั้นเป็นมูลของพระศาสนา ตามที่แสดงไว้ใน
อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิบาต วรรคที่ ๑๐ เบอว์ ๓๒
หน้า ๑๗๔ มีเนื้อความว่า

พระสูตรยังดำรงอยู่ตราบใด พระวินัยยังรุ่งเรือง
อยู่ตราบใด ภิกษุทั้งหลายย่อมเห็นแสงสว่างเหมือน
พระอาทิตย์อุทัยอยู่ ตราบนั้น เมื่อพระสูตรไม่มี
แม้พระวินัยหลงเลื่อนไป ในโลกก็จักมีแต่ความมืด
เหมือนพระอาทิตย์อัสดงคต ฉะนั้น

เมื่อภิกษุยังรักษาพระสูตรอยู่ ย่อมเป็นอันรักษา
การปฏิบัติไว้ด้วย นักปราชญ์ดำรงอยู่ในการปฏิบัติ
ย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ ดังนี้

แม้การปฏิบัติก็เป็นสิ่งสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน
มหาปรินิพพานสูตร ที่ขนิทาย มหาวรรคว่า

(๓)

ดูก่อนสุภทัตตะ ก็ภิกษุในพระศาสนาซึ่งเป็นผู้โดยชอบ โลกไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ และในมิลินทปัญหา ท่านพระนาคเสนก็ได้กล่าวกับพระยามิลินท์ว่า

ดูก่อนมหาบพิตร พระศาสนาของพระศาสดา มีการปฏิบัติเป็นมูล มีการปฏิบัติเป็นสาระ เมื่อทรงอยู่ในการปฏิบัติ พระศาสนาก็ชื่อว่า ยังคงอยู่ ...

สรุปได้ว่า ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมและการปฏิบัติล้วนเป็นหลักสำคัญในการดำรงอยู่แห่งพระศาสนา ทำให้เกิดผลเป็นปฏิเวธซึ่งเป็นเป้าหมายในพระพุทธศาสนา แต่การที่จะได้รับผลคือปฏิเวธที่ถูกต้องนั้น จะต้องเกิดจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นสัมมาปฏิบัติ และการที่จะปฏิบัติได้ถูกต้อง ก็จะต้องเกิดจากการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ถูกต้อง

ส่วนการที่จะศึกษาพระปริยัติธรรมได้ถูกต้องนั้น ก็จะต้องมีเป้าหมายที่ตรง แล้วศึกษาด้วยศรัทธาพร้อมทั้งปัญญาที่มีความเชื่อมีความเลื่อมใส อันเป็นตถาคตโพธิศรัทธา (เชื่อในปัญญาตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า) และมีปัญญาที่รู้เหตุผลของการบวช รู้เหตุแห่งทุกข์อันทำให้เกิดชีวิตนี้ รู้เหตุแห่งความดับทุกข์คือไตรสิกขา หรือมรรคมีองค์ ๘ จึงจะทำให้มีการปฏิบัติถูกต้อง อันเป็นเหตุให้เกิดผลคือปฏิเวธตามสมควร

ถ้ากุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระศาสนา แต่ไม่มีเป้าหมาย

ที่ถูกต้อง ไม่มีเป้าหมายที่ตรงกับพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า ที่ทรงปรารถนาให้สรรพสัตว์ได้พ้นจากกองทุกข์ในวัฏฏะ เป็น ผู้เข้ามาบวชเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น ไม่ว่าจะเข้าไปเพื่อลาภ ลักการะชื่อเสียง ยศถาบรรดาศักดิ์ดีอย่างไรก็ตาม นอกจาก กุลบุตรผู้นั้นจะเป็นผู้สร้างทุกข์ในวัฏฏะ ด้วยอำนาจของตัณหา ให้แก่ตนเองแล้ว ก็เป็นการทำให้พระศาสนาเศร้าหมองและถึง ความเสื่อมสูญไปในที่สุด

เพราะเป้าหมายของการศึกษาปริยัติ จะเป็นการศึกษา ภาษาบาลี พระอภิธรรม หรือแม้ศึกษาพระไตรปิฎกก็ตาม ไม่ต้องพูดถึงการศึกษาทางโลกเพื่อให้ได้วุฒิ ปริญาต่าง ๆ ถ้าเป็นการศึกษาด้วยจิตที่เป็นโลภะ ต้องการสิ่งตอบแทนแล้ว ก็ไม่สามารถเข้าใจถึงหลักคำสอนได้ เมื่อการศึกษาพระปริยัติ ธรรมมีเป้าหมายที่ไม่ตรง การปฏิบัติจะถูกต้องตรงได้อย่างไร จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงปฏิเวธ

เพราะฉะนั้น จึงใคร่ขอเชิญชวนให้ผู้มีจิตศรัทธาไม่ว่าจะ เป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม โปรดช่วยรักษาพระศาสนา ด้วยการศึกษาศาสตร์และปฏิบัติด้วยกุศลจิต อันประกอบด้วยปัญญา อย่าให้ตัณหาเป็นปุเรจาริก (นำหน้า) เพื่อทำตนให้พ้นจาก กองทุกข์ และช่วยดำรงพระศาสนาตราบนานเท่านาน เทอญ

ด้วยความปรารถนาดีและจริงใจ

ภิกษุรูปหนึ่ง

คำชี้แจงและอนุโมทนา

หนังสือหลวงตาบวชมาทำไม ? เล่ม ๒ ตอน หลวงตา
ศึกษาพระไตรปิฎก เล่มนี้ สืบเนื่องมาจากเล่ม ๑ โดยมีจุด
 ประสงค์ เพื่อชักชวนผู้อ่านให้มีใจรักในการศึกษาพระไตรปิฎก
 โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร หรือผู้ที่กำลังศึกษาพระปริยัติ
 ธรรมในพระพุทธศาสนา ควรจะวางเป้าหมายให้ตรง เพราะ
 การศึกษาพระปริยัติก็เพื่อการปฏิบัติ การปฏิบัติก็เพื่อความ
 พ้นจากทุกข์ ปริยัติกับปฏิบัติก็ต้องสอดคล้องกัน จึงจะมี
 ผลที่ถูกต้อง และผู้สอนปริยัติก็ควรปลูกฝังให้ผู้ศึกษาใฝ่รู้ ใฝ่
 ศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เกิดความรู้อันเป็นตัวปัญญา เพื่อน้อม
 นำไปปฏิบัติ มิใช่เน้นเพียงเพื่อการสอบ หรือเพื่อการหวังผล
 อย่างอื่น อันจะเป็นเหตุให้ได้มาซึ่งกามคุณ ๕ ซึ่งเป็นอันตราย
 แก่การประพฤติพรหมจรรย์ และเป็นจุดเบี่ยงเบนทำให้ออก
 ห่างจากคำสอนในพระพุทธศาสนาไปในที่สุด

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องพระธรรมวินัยตามที่
 อ้างไว้ในหนังสืออ้างอิง สำหรับบุคคลในหนังสือเป็นเพียงตัว
 ละครที่สมมติขึ้นเพื่อให้เนื้อหาน่าติดตามเท่านั้น หากไปตรงกับ
 ชีวิตของใครก็ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย มิได้มีจุดประสงค์
 ร้ายแต่อย่างใด เพียงต้องการให้ผู้อ่านสนใจ และไปค้นคว้า
 พระธรรมวินัยเพิ่มเติมจากที่อ้างอิงเท่านั้น

(๖)

ขอกราบอนุโมทนาพระอาจารย์มหาพะยอม ธมฺมรกฺขิตโต
ผู้ที่ช่วยตรวจทาน คั่นคว่า เสนอแนะและแก้ไข รวมทั้งแปล
ภาษาบาลีในฎีกาตามที่อ้างไว้แล้ว

ขออนุโมทนา ต่อผู้มีส่วนร่วมในการจัดสร้างหนังสือเล่มนี้
ไม่ว่าจะเป็นผู้ตรวจทาน พิสูจน์อักษร ผู้ออกทุนทรัพย์ในการ
จัดพิมพ์ ผู้สมทบทุน ตลอดจนผู้ที่ได้อ่านทุกท่าน ขอให้ได้
โอกาสในการเจริญอธิกุศล มากล้นด้วยความสุข ประพฤติ
ตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองและ
ผู้อื่น เพื่อเชิดชูพระศาสนา เพื่อสร้างสมบารมี เป็นปัจจัย
แก่มรรค ผล พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ เทอญ

โย จ วสุสสโต ชีเว ทุบุปญฺโณ อสมาหิตโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปญฺณวณฺตสฺส ฌายิโน

ก็ผู้ใดมีปัญญาทราวม มีใจไม่ตั้งมั่น ฟังเป็นอยู่
สิ้น ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีปัญญา
ผู้เพียรฟัง ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น.

คนใดยืนอยู่ร้อย	พรรษา
ใจ บ่ มีปรีชา	โหดไร้
เดือนเดียวเด็กเกิดมา	ใจปราชญ์
สรรเพชญ์พันธุไร	เด็กนั้นควรยอ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑. คำนำ, คำชี้แจงและอนุโมทนา, สารบัญ (๑),(๕),(๗)	
๒. อารัมภกถา	๑
๓. หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก	๓
๔. หลวงตาสงบได้สติ ต้องรีบแสวงหากัลยาณมิตร	๔
๕. หลวงตาออกจากวัดที่ไม่มีกัลยาณมิตร	๖
๖. หลวงตาสงบแสวงหาประสบการณ์	๗
๗. หลวงตาเคยผ่านชีวิตพระป่า	๘
๘. ข้อวัตรปฏิบัติของพระป่า	๙
๙. เกวัฏฐสูตร ที่มณีกาย สีลขันธวรรค	๑๘
๑๐. หลวงตาสงบตกลงใจเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า	๒๕
๑๑. หลวงตาสงบได้พบกับพระอาจารย์	๒๖
๑๒. ข้อปฏิบัติของพระพรชามาก เมื่อมาขอเล่าเรียน- หรือขอถือนิสังขต่อพระพรชาน้อยกว่า	๒๘
๑๓. พระพรชามากประณมมือไหว้พระพรชาน้อยกว่า- ผู้เป็นอาจารย์ ไม่มีอาบัติ	๓๓
๑๔. อาจารย์พระหนุ่มกับลูกศิษย์พระแก่สนิทสนมกัน	๓๗
๑๕. นิสัคคิยวัตตุคืออะไร ?	๔๓
๑๖. ตัวอย่างวิธีเสียสละนิสัคคิยวัตตุในท่ามกลางสงฆ์- คณะหรือบุคคล, การเสียสละแก่สงฆ์	๔๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑๗. การเสียดสละแก่คณะ	๔๖
๑๘. การเสียดสละแก่บุคคล	๔๗
๑๙. การเสียดสละรูปียะต่อสงฆ์เท่านั้น	๔๘
๒๐. องค์ ๕ ของภิกษุผู้ทิ้งรูปียะ	๔๘
๒๑. วิธีสมมติภิกษุผู้ทิ้งรูปียะ, คำสมมติ	๔๙
๒๒. ผู้ไม่ถึงอคติ ๔ ตามพระวินัยเป็นอย่างไร ?	๕๒
๒๓. ความเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ทำให้เกิดปราโมทย์ปีติ	๕๗
๒๔. วันใหม่กับชีวิตใหม่ของหลวงตา	๖๐
๒๕. การมอบตัวต่อพระพุทธเจ้า	๖๒
๒๖. การมอบตัวต่อพระอาจารย์	๖๓
๒๗. การแสดงตนเป็นศิษย์	๖๕
๒๘. ลักษณะของอลัชชีบุคคล, ลักษณะของลัชชีบุคคล	๗๐
๒๙. องค์แห่งภิกษุผู้ต้องถือนิสัย ๕ หมวด	๗๑
๓๐. องค์แห่งภิกษุผู้ไม่ควรให้นิสัย ๘ หมวด	๗๔
๓๑. ภิกษุพหูสูต ๓ จำพวก	๗๘
๓๒. คุณสมบัติของภิกษุผู้หนีสมุจจนกะ	๗๘
๓๓. คุณสมบัติของภิกษุผู้ปริสุปฏิฐาปกะ	๘๑
๓๔. คุณสมบัติของภิกษุผู้สั่งสอนภิกษุณี	๘๒
๓๕. ประโยชน์แห่งพระวินัยเป็นต้น	๘๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๓๖.จุดประสงค์ของการแสดงอาบัติ	๘๘
๓๗.โทษของการแก้งตั้งและไม่แสดงคืนอาบัติ	๘๙
๓๘.มหาสารโรปมสูตร	๙๑
๓๙.ลามกสักการะและความสรรเสริญเปรียบด้วยกึ่งและ- ใบของพรหมจรรย์	๙๒
๔๐.ศีลเปรียบด้วยสะเก็ดของพรหมจรรย์	๙๓
๔๑.สมาธิฉานเป็นเปลือกของพรหมจรรย์	๙๕
๔๒.ญาณทัสสนะเปรียบเหมือนกระพี้ของพรหมจรรย์ ...	๙๗
๔๓.อสมยวิโมกข์ อสมยวิมุตติเป็นแก่นของพรหมจรรย์ ..	๑๐๐
๔๔.อกุปปาเจโตวิมุตติเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์	๑๐๒
๔๕.ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระอภิธรรม	๑๐๗
๔๖.หัวใจบัณฑิต	๑๒๐
๔๗.หลวงตาสำรวจพระไตรปิฎก	๑๒๑
๔๘.ผ้าไตรจีวรควรอธิษฐานเป็นบริวารโจลหรือไม่ ?	๑๒๕
๔๙.อาฬงสิกกฐิน ๕ ข้อ	๑๓๖
๕๐.เหตุที่เก็บไตรจีวรไว้ได้	๑๔๒
๕๑.อุบายละมานะอาศัยขาดก	๑๔๕
๕๒.ละมานะด้วยการลดพรรษา ทิ้งตำแหน่ง	๑๕๖
๕๓.หนังสืออ้างอิง	๑๕๙

อาร์มภกตา

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**พุทธทาส** ขอน้อมอภิวาทแต่พระพุทธรูปศาสดา ผู้อันโลกกับทั้งเทวโลกบูชาแล้วทุกเมื่อ ผู้มิได้ทรงย่อท้อ ต่อการประกาศพระธรรมจักร ผู้ทรงเป็นโลกนายก พิชิตมาร นำหมู่สัตว์ออกจากวัฏฏกัณฑ์ดาร ทรงเป็นพระมหาวีระ ยังมารพร้อมทั้งเสนาให้ปลาตนาการ (หนี) ไปสิ้น ผู้ทรงชำระมลทินแห่งปวงเวไนยสัตว์ ผู้ทรงบำบัดทุกข์ เวรภัยและอุปัทวะอันใหญ่หลวงของปวงประชา ผู้ทรงเป็นที่พึ่งแห่งข้าพระบาทและเหล่าสัตว์ผู้จมอยู่ในห้วงมหันตทุกข์

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**ธรรมทาส** ขอน้อมนมัสการแต่พระธรรมอันเป็นธรรมดี ที่พระสுகตเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นนียยานิกธรรม นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริง เป็นธรรมหมุนกลับจากวัฏฏะ ทำให้หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสันติธรรมอันสงบ ละเอียด ประณีต ไม่เจือด้วยอามิสทั้งปวง

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**สังฆทาส** ขอน้อมวันทนาการแต่พระอรียสงฆ์ผู้ทรงไตรสิกขา ผู้ฟังคำสอนของพระศาสดา ไม่แหงนมองหน้าศาสดาอื่นเป็นนิตย์ ผู้มอบชีวิตแต่พระตถาคตเจ้า ผู้พ้นแล้วจากความเมา ๓ ประการ เพียรทำงานในพระศาสนา อันเนื่องด้วยอริยสังข์ ผู้เป็นบุญเขตอันประเสริฐของโลกทั้งปวง

ด้วยกุศลผลบุญ อันยิ่งใหญ่ ในการนอบน้อมบูชาพระ
รัตนตรัย อันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว ขอจงเป็นพลวปัจจัย
ให้ข้าพเจ้า อย่าได้มีอุปสรรค ภัยอันตราย มีความเพียร อย่า
เกียจคร้าน มีสติปัญญาในการรจนานั่งสือพระธรรมวินัยชุด
หลวงตาบวชมาทำไม ? เพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่
บรรพชิต คฤหัสถ์ พุทธศาสนิกชนทั่วไป ขอจงเป็นปัจจัยแก่
มรรค ผล นิพพานด้วย เทอญ ฯ

โย จ วสุสสดี สีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหิ ซีวิตํ เสยโย วีริยมารกโต ทพฺหิ

ก็ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรอันทราม พึงเป็น
อยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของท่านผู้ปรารภ
ความเพียรมั่น ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

คนไต่ยีนเหยียบร้อย	ขวบปี
ความอดสำหฤามี	เท่าก้อย
เด็กเกิดขวบหนึ่งดี	เพียรพาก
พระ ฯ ตรัสว่าเด็กน้อย	นี้เนื้อเวไนย ฯ

หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก

... หลังจากที่หลวงตาสงบได้รับการถวายความรู้จากโยมลูกสาวคนดีที่ชื่อว่า **ใจไล** ซึ่งเป็นการตอบแทนพระคุณของบิดา ผู้เป็นเสมือนพระอรหันต์ผู้บังเกิดเกล้า จนทำให้พระภิกษุบิดา ผู้ชื่อว่าสงบ เกิดความสลดสังเวชใจ ที่เผลอไผลไปกับความประมาทในวัยและชีวิต บวชเข้ามาหวังอุทิศชีวิตให้พระศาสนา หวังศึกษาปฏิบัติหาทางพ้นจากทุกข์ แต่เมื่อบวชแล้วกลับลืมความทุกข์ของตนจนสนิท ใช้ชีวิตเหมือนกับคนที่จะไม่แก่ไม่ตาย **ศีลก็ไม่รักษา ภาวนาก็ไม่เจริญ** ล่วงกาลผ่านวัยเข้าให้ ๖๐ กว่าปีแล้ว ใกล้ที่จะถึงจุดจบของชีวิตเต็มที่ **ไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่ได้อีกสักกี่วัน กี่เดือน กี่ปีกันทีเดียว** แต่ยังเที่ยวหลงไหล มัวเมา เพลิดเพลินในลาภ ยศ สักการะ ชื่อเสียง **ช่างไม่เจียมสังขารเสียบ้างเลย**

หลวงตาสงบผู้พบกับสังขารขั้นต้น อันเป็นเนื้อความที่ไม่เคยได้ฟังหรือได้คิดมาก่อนเลยในชีวิตว่า **ลาภ สักการะ ยศถาบรรดาศักดิ์นั้น ไม่มีใครเอาติดตัวไปด้วยได้ในเวลาตาย** อีกทั้งไม่สามารถช่วยเหลือ บรรเทา ยับยั้งหรือห้าม **ความแก่ ความเจ็บไข้ และความตายได้** ยิ่งไปกว่านั้น **ยังไม่สามารถป้องกันอบายภูมิด้วย** สมดังคำกลอนสอนใจที่บัณฑิตได้แต่งไว้ว่า

อัญชลาก หาบไป ไม่ได้แน่
 มีเพียงแต่ ต้นทุน บุญกุศล
 ทรัพย์ทุกสิ่ง ต้องทิ้งไว้ ให้ปวงชน
 แม้ร่างตน ยังชนเอา ไปเผาไฟ ๗

ในโลกนี้ อาจมีบางคนที่ใช้ทรัพย์สินเงินทอง ของมีค่า และยศถาบรรดาศักดิ์ ล่อใจ ตัดสินบนหรือบังคับ ช่มชู้ให้ผู้ที่ เป็นศาลสถิตยุติธรรม เกิดความลำเอียง ตัดสินเข้าข้างตน หรือให้อภัย ยกฟ้องต่อความผิด ที่ตนได้ทำไว้และถูกจับได้ แต่ยังไม่มีการที่ไหนเลย ที่สามารถใช้ทรัพย์สินเงินทอง หรือยศถาบรรดาศักดิ์ในการตัดสินบน หรือช่มชู้ กดขี่ข่มเหง บังคับให้พระยายมราชตัดสินลำเอียงเข้าข้างตนหรือให้อภัย ยกโทษให้ผู้ที่ทุจริต เป็นอลัชชี ไม่ประพฤติปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย ให้พ้นจากนรกอเวจีอันร้ายกาจ หรือ พ้นจากกำเนิดเปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉานได้

หลวงตาสงบได้สติ ต้องรีบแสวงหากัลยาณมิตร

หลวงตาสงบ เมื่อได้สติที่หายไปนาน ก็รีบชวนชวาย กุสีกุจ่อในการแสวงหากัลยาณมิตร ที่จะคอยให้คำแนะนำพร่ำสอนทั้งด้านพระธรรมและพระวินัย ซึ่งจะช่วยให้คุณได้เข้าถึง พระศาสนาจริง ๆ เสียที มิใช่ได้แต่เปลือกของพระศาสนาอัน

เป็นเรื่องของประเพณี ความเชื่อถือที่มงายไร้เหตุผล เช่น การสวดสะเดาะเคราะห์ต่อดวงชะตา การปลุกเสกเลขยันต์ ทำตะกรุด เบิกเนตรพระพุทธรูป เล่นพระเครื่อง หรือนิยมเชื่อถือในเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ทำนองนี้ อันมิใช่หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่มีปรากฏอยู่ในลัทธิอื่นที่ปนเปื้อนอยู่ในพระพุทธศาสนา จนผู้ที่มีได้ศึกษาคำสอนอย่างละเอียด ก็ยากที่จะจำแนกแยกออกได้ จึงทำให้พระภิกษุทั้งในอดีตและปัจจุบันยังคงกระทำการในสิ่งเหล่านี้ให้เห็นกันอยู่ เป็นที่น่าอดสูละอายใจอย่างยิ่ง

สำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้ศึกษา ย่อมรู้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอันประเสริฐ ที่สอนให้สรรพสัตว์สละความหลงคืออวิชชา และตัณหา ตัวทะยานอยาก ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ยากทั้งมวล แต่ปวงประชาชนทั้งหลายไม่เว้นแม้กระทั่งพระภิกษุ กลับแสวงหาลาภยศและสะสมกองกิเลสให้เพิ่มพูนมากขึ้น ด้วยอำนาจของอวิชชาและตัณหา นั่นเอง ไม่ยอมลดละ ไม่ยอมสละ ไม่พยายามที่จะสාරอกออกกันเสียบ้างเลย แล้วอย่างนี้ เมื่อไรหนอ เขาเหล่านั้นจึงจะพ้นไปจากทุกข์ได้ รวมทั้ง **หลวงตาสงบ** ด้วย !

เมื่อหลวงตาสงบได้พบสังฆกรรมเบื้องต้น ทำให้กลับจิตเปลี่ยนใจ จากความนิยมในลาภและยศ สะสมแต่พระเครื่องและเครื่องรางของขลัง สะสมเงินทอง รวมทั้งปัจจัย ๔ มีจีวร

เป็นต้น ไม่นิยมในการรักษาศิลปะ ไม่ศึกษาค้นคว้าพระธรรม ไม่นิยมอบรมเจริญภาวนา หลวงตาก็เริ่มเฝ้าเพื่อที่จะรักษา ศิลปะ แม้ว่ายังรักษาไม่ได้ดี เพราะยังไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่าง ละเอียดก็ตาม ดังในอุทานคาถา มีคำสอนเป็นใจความว่า

“คนที่ไม่รู้จักโคอย่างถ้วนถี่ ย่อมไม่สามารถ รักษาดูแลโคเป็นอย่างดีได้ ฉนใด ภิกษุที่ไม่รู้จัก ศิลปะ ไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่างดี ก็ไม่สามารถที่จะ รักษาสังวรไว้ได้อย่างบริบูรณ์ ก็ฉนนั้น”^๑

ถึงกระนั้น หลวงตาก็มีความคิดที่จะรักษาศิลปะให้ดี ตั้งใจ ที่จะศึกษาพระธรรม และปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ให้สมกับ ความตั้งใจครั้งแรกในการเข้ามาสู่พระศาสนา

หลวงตาออกจากวัดที่ไม่มีกัลยาณมิตร

เมื่อหลวงตาได้ตั้งตัว ตั้งใจและตั้งสติไว้อย่างดีแล้ว จึง ได้ไปล่าลาเจ้าอาวาส ลาพระภิกษุผู้เป็นเพื่อนคบเพื่อนเห็นที่ เคยเป็นเพื่อนฉันและเพื่อนรับกิจนิมนต์ ร่วมสวดมนต์ด้วยกัน แม้ว่าจะถูกทักท้วงด้วยความเป็นห่วงเป็นใย ด้วยเหตุผลนานา ประการก็ตาม หลวงตานึกรำพึงในใจว่า “ถ้าไปแล้วได้ดีมีสุข คือมีศีลมีธรรมประจำใจแล้ว คงได้กลับมาร่วมเสวนาแนะนำ ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันบ้าง แต่ถ้ายังคงเป็นเช่นเดิม คือ เป็นพระแก่ที่ว่ายากสอนยาก เห็นแก่ลาภสักการะเงินทอง

**ไม่รักษาพระธรรมวินัย เป็นอลัชชีไร้ยางอาย ก็อย่าอยู่ใน
พระศาสนาอันบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงบริสุทธิ์นี้เลย
ไปเป็นคฤหัสถ์ ตายเอาดาบหน้าเสียยังจะดีกว่า”**

ด้วยดวงใจอันเด็ดเดี่ยว สัจจะชาตญาณชาตินี้กรบ เพราะ
เคยสมัครเป็นทหารเกณฑ์มาก่อน ในสมัยวัยรุ่นหนุ่มฉกรรจ์
ได้รับการฝึกฝนความอดทนทั้งกายและใจมาแล้ว ทำให้มีไหว
พริบปฏิภาณ ฉลาดในทางโลกพอสมควร เมื่อได้ตัดสินใจแล้ว
ว่าจะไปแสวงหากัลยาณมิตร จึงทำให้หลงตาสงบเดินหน้า
แน่วแน่ไม่เหินห่างหลัง อีกทั้งยังไม่ได้บอกโยมลูกสาวใจใสและ
ครอบครัวด้วยว่า หลวงตาจะไปอยู่ที่ไหนและจะไปอย่างไร ?

หลวงตาสงบแสวงหาประสบการณ์

หลวงตา ได้เดินทางไปยังสำนักปฏิบัติธรรมหลายแห่งใน
จังหวัดต่าง ๆ ทั้งที่มีชื่อเสียง และไม่มีชื่อเสียง ได้ทดลอง
ศึกษาและปฏิบัติธรรมในสำนักนั้น ๆ จนได้รับประสบการณ์
ด้านการปฏิบัติธรรมหลายอย่าง ถ้ามองในด้านดีก็เกิดแง่มุม
หลากหลายในการปฏิบัติธรรม ไม่จำเจ แต่ถ้ามองในด้านลบ
ก็จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ นั้นไม่มีความ
เป็นเอกภาพ แล้วยังมีการสอนที่ขัดแย้งกันด้วย เพราะแต่
ละสำนักต่างก็มีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามรูปแบบ อันเป็น
แบบฉบับของเจ้าสำนักนั้น ๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ มีสำนักปฏิบัติ

ธรรมเกิดขึ้นมากมายจนเหลือคณานับ และกำลังผุดขึ้นเรื่อยๆ เหมือนดอกเห็ด ... หลวงตาสงบยังไม่มีปัญญาพอที่จะตัดสินได้ว่า สำนักไหนสอนถูกหรือสำนักไหนสอนผิด เหมือนกับผู้ที่ เป็นชาวพุทธอีกหลายท่าน แต่สิ่งที่ได้ก็คือ ประสบการณ์ ...

หลวงตาเคยผ่านชีวิตพระป่า

ครั้งหนึ่ง หลวงตาได้หลงเข้าไปในสำนักพระกรรมฐาน ที่เรียกขานกันว่า “**พระป่า**” แห่งหนึ่ง แต่เป็นพระป่าที่เป็น **มหานิกาย** (นิกายดั้งเดิม มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล) ซึ่งส่วนใหญ่พระป่าจะเป็น**ธรรมยุตินิกาย** (นิกายที่พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงโปรดให้ตั้งขึ้น เพื่อปรับปรุงพัฒนาการศึกษา และข้อปฏิบัติของพระภิกษุ ให้ตรงกับพระธรรมวินัยมากขึ้น) หลวงตาสงบเองก็เป็นพระมหานิกาย ได้ขออนุญาตเจ้าอาวาส อยู่ศึกษาข้อวัตรปฏิบัติและกรรมฐานอยู่ระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เข้าใจชีวิตของพระป่าทั้งสายธรรมยุติและมหานิกายได้ดียิ่งขึ้น

พระป่าที่เป็นธรรมยุติ มีต้นกำเนิดมาจาก**หลวงปู่เสาร์** และ**หลวงปู่มั่น** หลวงปู่มั่นท่านเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่เสาร์ ท่านทั้ง ๒ รูปนี้ เป็นปรมาจารย์ของสายพระป่า มีปฏิปทาที่สาธุศิษย์ทั้งหลายต่างยอมรับ ให้ความเคารพยำเกรงนับถืออย่างยิ่งยวด กล่าวกันว่า ท่านทั้ง ๒ นั้น เป็นพระอรหันต์

ทำกิจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในเรื่องนี้ไม่มีใครรู้จักจริง นอกจากองค์ของหลวงปู่ทั้ง ๒ รูป และพระอรหันต์ด้วยกันเท่านั้น

ส่วนพระป่าที่เป็นมหาณิกาย มีกำเนิดมาจากหลวงปู่ชา ซึ่งท่านก็เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่นรูปหนึ่ง พระมหาณิกายส่วนใหญ่ที่มาปฏิบัติธรรมกับหลวงปู่มั่น ก็จะสึกแล้วบวชใหม่เป็นธรรมยุติกาย แต่สำหรับหลวงปู่ชา หลวงปู่มั่นบอกท่านว่าไม่ต้องญาติติเป็นธรรมยุติ จะได้เผยแพร่ข้อวัตรปฏิบัติอบรมจิตตภาวนาและเป็นแบบอย่างของพระป่าในหมู่พระมหาณิกายบ้าง พระป่าจึงมีอยู่ทั้ง ๒ นิกาย ด้วยประการฉะนี้

ข้อวัตรปฏิบัติของพระป่า

พระป่าที่แท้จริงจะมีชีวิตเรียบง่าย ชอบอยู่ป่า วัดที่ท่านอยู่จะมีต้นไม้ใหญ่หนาทึบเหมือนป่า พระป่าจะเป็นผู้มักน้อยสันโดษ ฉ้นในบาตรมือเดียว มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาก ตัวอย่างเช่น หยิบของมาจากที่ใด เวล่านำไปเก็บจะต้องเก็บไว้ในที่เดิม ณ ตำแหน่งเดิม ไม้กวาดอ่อนต้องผูกเชือกที่ปลายแล้วแขวนไว้ ไม้กวาดแข็งทางมะพร้าวมีด้ามยาว พระป่าจะผูกกันเองอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม เมื่อกวาดเสร็จแล้วจะต้องนำมาเก็บไว้ในโรงเก็บไม้กวาด ถ้าไม่มีโรงเก็บก็ต้องตั้งฟิงไว้ เอาด้ามลงพื้น เอาปลายขึ้น เพื่อไม่ให้ปลายไม้กวาดงอ

พระป่าจะตื่นนอนแต่เช้ามีด บางวัดตื่นตั้งแต่ตี ๓ บางวัดก็ตื่นตี ๔ แล้วแต่กติกาของสงฆ์ในวัดนั้น ๆ เมื่อตื่นแล้วก็จะมาอบรมจิตตภาวนาทำสมาธิร่วมกันบ้าง บางท่านก็ภาวนาส่วนตัวหรือเดินจงกรมตามอัธยาศัย เมื่อได้เวลาก็จะพร้อมกันสวดมนต์ทำวัตรเช้า เสร็จแล้วก็ทำความสะอาดศาลาโรงฉัน ตั้งอาสนะ น้ำฉัน กระโถนและภาชนะใส่อาหาร กรอกบาตรด้วยน้ำสะอาดเพื่อล้างฝุ่นผง ล้างเศษขุยผ้าที่ใช้เช็ดบาตรหรือเศษอาหารซึ่งอาจจะติดอยู่ เป็นการปฏิบัติตามข้อวัตร แล้วก็จัดวางบาตรที่กรอกน้ำแล้วเป็นแถว ตามลำดับพรรษาอย่างมีระเบียบเรียบร้อย บางวัดก็วางบาตรไว้ที่ข้างหน้าอาสนะของตนเองแต่ละรูป พร้อมทั้งจะออกบิณฑบาต

เมื่ออรุณขึ้น บรรดาพระลูกศิษย์ก็จะช่วยกันหุงสบง ผูกประคตเอว และเอาจีวรซ้อนสังฆาฏิห่มถวายแก่ครูบาอาจารย์และพระเถระทั้งหลาย พร้อมติดลูกตุ้มที่ชายด้านล่างให้ด้วย เสร็จแล้วก็ยกมือพนม เป็นการกราบขอบพระคุณที่ให้โอกาสเจริญกุศลโดยการบำเพ็ญอาจรรย์วัตร แล้วภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยก็จะพากันคล้องบาตรของตนเอง และบาตรของครูบาอาจารย์เข้าที่คอก สะพายเข้าไหล่ซ้ายขวา แต่ละรูปจึงมีบาตร ๒ ใบ เดินนำหน้าไปรออยู่ที่ทางเข้าหมู่บ้าน

เมื่อครูบาอาจารย์ทั้งหลายเดินมาถึง จึงน้อมบาตรถวายและยกมือพนมด้วยความเคารพ แล้วเดินเป็นแถวตามลำดับ

พรรษาเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ด้วยความสำรวมตามเสขียวัตตร มีการนุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล ปกปิดกายดี สำรวมดี มีตาทอดลง มองชั่วแอก ไม่เวิกผ้า ไม่ส่งเสียงดัง ไม่โยกกาย ไม่ไกวแขน ไม่โคลงศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่เดินกระโห่ยง รับบิณฑบาตโดยเอื้อเฟื้อ มองดูอยู่ในบาตร ในขณะที่รับบิณฑบาต เป็นต้น

ญาติโยมในหมู่บ้าน ต่างก็เตรียมตัวมานั่งคุกเขารอทำอยู่เป็นแถวที่หน้าบ้านของตน ๆ เป็นกลุ่ม ๆ เมื่อพระเถระเดินนำหน้าแถวด้วยความสำรวมเป็นระเบียบมาถึง ชาวบ้านต่างก็จกข้าวเหนียวคนละปั้นจากกระติบบรรจุข้าวเหนียว ยกขึ้นเหนือศีรษะ ตั้งจิตอธิษฐาน แล้วก็น้อมใส่ลงในบาตรด้วยความเคารพนอบน้อม พระภิกษุทั้งหลายก็น้อมบาตรเข้าไปรับด้วยความเคารพตามเสขียวัตตรเช่นกัน บางที่ก็มีขนมแห้งใส่บาตรตามไปด้วย แล้วก็พร้อมกันกราบลงไปในพื้นที่ ส่วนกับข้าวนั้น ชาวบ้านจะรวมกันตามไปถวายที่วัด เพื่อจะได้มีโอกาสฟังธรรม และรับพรจากพระภิกษุ

พระภิกษุมีจำนวนมากเท่าไร แถวบิณฑบาตก็ยาวมากเท่านั้น ในขณะที่พระภิกษุเดินรับอาหารบิณฑบาตด้วยความสำรวม เป็นระเบียบ เป็นความงดงาม ทำให้เกิดความประทับใจและความเลื่อมใส ชวนให้เกิดปีติปราโมทย์แก่ผู้ที่เป็นทายกทายิกาผู้ถวายอาหารและผู้ที่ยกบาตรเป็นนอย่างยิ่ง

นี่ก็เป็นชนบทรรมนิยมประเพณีที่ดั่งงามของชาวพุทธทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ซึ่งหาดูได้ยากในเขตภาคกลางหรือในสังคมที่เจริญด้วยวัตถุที่เร่งรีบ มีแต่การชวนชวายเป็นในการแสวงหาโลกีย์ทรัพย์ อันนำมาซึ่งความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายและความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ...

เมื่อรับบิณฑบาตเสร็จ ครูบาอาจารย์เดินมาถึงทางออกจากหมู่บ้าน พระหนุ่มเณรน้อยก็จะพากันมายกมือพนมขอรับบาตรจากพระอาจารย์ทั้งหลาย เดินนำหน้าไปถึงวัดแล้วจัดเรียงอาหารคาวหวาน แยกจากกันคนละถาด เพื่อสะดวกแก่การจัดอาหารลงในบาตร พระป่าส่วนใหญ่เป็นชาวภาคอีสานนิยมฉันข้าวเหนียว จะปั้นข้าวเป็นก้อนหรือตักข้าวเจ้าพอนฉันอาหารคาวหวานพอสมควร กะว่าฉันหมดโดยไม่ให้มีเหลือ แต่บางวัด ญาติโยมนิยมขอข้าวกันบาตรไปรับประทาน โดยเชื่อด้วยศรัทธาในคุณของพระภิกษุผู้มีศีลว่า อาหารที่ท่านฉันด้วยการพิจารณาแล้ว เป็นยา อาจจะรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย จึงมักเหลือข้าวกันบาตรไว้อนุเคราะห์แก่ญาติโยมเหล่านั้น

ส่วนมาก พระหนุ่มเณรน้อยจะฉันอาหารเร็ว เมื่อฉันเสร็จก็นำบาตรของตนเองไปล้างหรือวางไว้ แล้วก็รอกจนครูบาอาจารย์ฉันเสร็จ จะนำภาชนะน้ำพร้อมทั้งสบู่ไปถวายให้ครูบาอาจารย์ล้างมือ ตนเองก็นั่งคุกเข่าคอยอำนวยความสะดวกให้

เมื่อล้างมือเสร็จก็จะถวายเป็นผ้าให้เช็ดมือ ยกมือพนมแล้วก็นำบาตร กระโถนของครูบาอาจารย์ไปล้าง ภิกษุสามเณรรูปอื่นก็ปูเสื่อเสาดเอาไว้ นั่งพับเพียบเรียบร้อย พร้อมเพรียงกันเช็ดบาตรด้วยความระมัดระวัง และเป็นระเบียบ เมื่อเช็ดบาตรหมดแล้วก็นำไปตากที่แดดสักครู่หนึ่ง ระหว่างนี้ก็ช่วยกันทำความสะอาดปิดกวาดเช็ดถูโรงฉัน ครูบาอาจารย์บางท่านก็ช่วยกวาดด้วย เมื่อบาตรแห้งดีแล้วก็นำมาใส่ถลกแล้วจึงนำไปเก็บไว้ยังกุฏิของแต่ละรูป หรืออาจเก็บไว้ที่โรงฉันทุกรูปก็ได้

เวลาซักย้อมจีวรด้วยน้ำต้มแก่นขนุน จะมีความพร้อมเพรียงสามัคคีช่วยกันทำ ตั้งแต่ตากแก่นขนุน ตัดไฟ ตักน้ำมาใส่ภาชนะ จนกระทั่งน้ำต้มแก่นขนุนเดือด ก็จะช่วยกันซักขยี้ พลิกกลับไปมา ซักรอบแรกเพื่อชำระเหงื่อโคลสิ่งสกปรกให้หลุดหายไป ซักรอบที่ ๒ เพื่อให้น้ำยางและกลิ่นแก่นขนุนติดเนื้อผ้า น้ำต้มแก่นขนุนมีคุณสมบัติรักษาเนื้อผ้าให้คงทน กลิ่นแก่นขนุนก็ชำระกลิ่นเหงื่อโคล กลิ่นตัวได้ดี แม้เหงื่อไหลเปียกจีวร นำผ้าไปตากแดดครู่เดียวก็แห้ง ไม่ชื้นซีเกล็ดด้วยต่างจากผ้าที่ซักด้วยผงซักฟอก ถ้าเหงื่อเปียกจีวรนำผ้าไปตากที่แดด ซีเกล็ดก็จะขึ้น เมื่อกลิ้นหอมของผงซักฟอกจางหมดไป กลิ่นเหงื่อโคล กลิ่นตัวก็จะโชยทันที ทำให้ต้องซักบ่อย ๆ

แต่ผ้าที่ซักหรือย้อมด้วยน้ำต้มแก่นขนุน กลิ่นแก่นขนุนจะติดคงทนมาก ส่วนใหญ่พระปานิยมซักหรือย้อมผ้าด้วยน้ำ

ต้มแก่นขนุนพร้อมเพรียงกันทุกวันโกน คือ ก่อนวันลงอุโบสถ ๑ วัน ก็เท่ากับ ๑๕ วัน จึงซักหรือข้อมผ้ากันครั้งหนึ่ง มีบางท่านทดลองซักครั้งเดียวก่อนเข้าพรรษา ตลอด ๓ เดือน ไม่ได้ซักอีกเลย จนถึงออกพรรษาแล้วจึงซักใหม่ ก็สามารถอยู่ได้ ทุ่นเวลาทำกิจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมได้มากเลยทีเดียว (พระป่านิยมปลงผมพร้อมกันในวันโกน ทุก ๑ เดือน)

เมื่อซักหรือข้อมจีวรเสร็จ ก็จะช่วยกันบิดและนำไปตาก เวลาตากผ้าก็ต้องจับชายจีวร ชายสบงหรือชายสังฆาฏิให้เสมอกัน ตามพระวินัยบัญญัติไว้ว่า ... **แต่เมื่อหยาดน้ำยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไป**^๒ คือ ต้องรอจนกว่าสายน้ำที่นำมาซักหรือข้อมขาดสายแล้วจึงจะหลีกไปได้ แสดงว่า จีวรสมัยก่อนนั้น บอบบางมาก เนื้อผ้าก็ไม่แน่นและใช้มือเย็บ เวลาซักจึงห้ามทุบหรือฟาดและไม่มีการบิดแบบสมัยนี้ เพียงแต่ใช้มือบีบให้เหลือน้ำน้อยที่สุด แต่ในสมัยนี้จีวรเย็บด้วยจักรเย็บผ้า เนื้อผ้าก็แข็งแรงทนทาน ซักแล้วนำมาบิดจนกระทั่งหมาด ไม่มีสายน้ำไหล มีแต่หยดน้ำเล็กน้อยเท่านั้น

บริวารแต่ละอย่าง พระป่าจะสอนให้ทำกันเอง ตั้งแต่ การตัดเย็บข้อมไตรจีวร การตัดหรือถักถลกบาตร การทำขารองบาตร การถักไหมพรมครอบฝาบาตร การทำกลด การระบมบาตรเพื่อกันสนิม ตลอดจนถึงการทำกุฏิ การซ่อมแซมเตียง ตั่ง โบสถ์ วิหาร ...

พระป่าเคร่งครัดปฏิบัติพระวินัยพอสมควร [ส่วนใหญ่มักศึกษาพระวินัยตามหนังสือบุพพสิกขาพรรณนา แต่งโดยพระอมราภีรักขิตเถระ (อมร เกิด) และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ ยังไม่ค่อยนิยมศึกษาลงลึกถึงพระวินัยปิฎกและอรรถกถา ฎีกา] ฝึกฝนในการทำกรรมฐาน อบรมจิตตภาวนา และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพครูบาอาจารย์มาก เวลาพูดกับครูบาอาจารย์หรือพระเถระที่มีพรรษามากกว่า จะยกมือพนมไว้ที่อกแล้วจึงพูด ทุกครั้งที่มีการเข้าและออกจากโบสถ์หรือศาลาที่มีพระพุทธรูป จะมีการกราบไหว้พระพุทธรูปก่อน เป็นข้อวัตรปกติของพระป่า ทำให้เป็นที่น่าเลื่อมใสอย่างยิ่ง

หลวงตานึกนิยมชมชอบกับชีวิตของพระป่า ซึ่งต่างจากชีวิตของหลวงตาที่เคยอยู่ในเมืองอย่างสบาย สมบูรณ์พูนสุขด้วยลาภปัจจัย ๔ ต่าง ๆ จนไม่เคยคิดเลยที่จะปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ด้วยเหตุนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงตรัสโทษของ **ลาภสักการะ สรรเสริญว่า ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรม อันเกษมจากโยคะ ...**" และได้ตรัสชี้ชวน ยกย่อง สรรเสริญคุณของการอยู่ป่าเป็นนิตย

หลวงตาสงบเรียนรู้อริยวิถีตัดเย็บจีวร ทำชาบาตร ทำกลด การระบมบาตร ฯลฯ และข้อวัตรปฏิบัติ การเจริญกรรมฐานได้พอสมควร กรรมฐานที่พระป่านิยมใช้กัน คือ ให้กำหนด

บริการชื่อว่า **พุทธโธ** เมื่อบริการชื่อว่า **พุทธโธ** จนลืมคำ
 บริการไปแล้ว จิตสงบพอสมควรก็ให้ถอนจิตออกจากสมาธิ
 แล้วให้พิจารณาสังขารทั้งหลาย ตั้งแต่ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง
 ไปตามลำดับ ให้เห็นว่าเป็นสิ่งปฏิถุณและไม่เที่ยง เป็นทุกข์
 เป็นอนัตตา หลวงตาolongปฏิบัติตามระยะหนึ่ง ก็เห็นผลคือ
 จิตมีความสงบ เป็นสมาธิบ้าง มีสติสัมปชัญญะพอสมควร
 ในขณะที่พิจารณาอาการ ๓๒ ก็รู้สึกเบื่อหน่ายบ้างเป็นครั้ง
 คราว แต่พอเลิกพิจารณาก็ยังคงหวงแหนและยึดถือว่าเป็นผม
 ขน เล็บ ฟัน หนังของเราเหมือนเดิม หลวงตาสงสัยตนเองว่า
 คงจะปฏิบัติน้อยไป หรือไม่ก็คงมีความรู้ในการปฏิบัติน้อยไป
 เมื่อเข้าไปไต่ถาม ขอความรู้จากครูบาอาจารย์ และเพื่อนสห-
 ธรรมิก ส่วนใหญ่ท่านก็จะแนะนำว่า ให้พากเพียรปฏิบัติให้
 มาก ฉันทแต่น้อย นอนแต่น้อย ปัญญา ก็จะเกิดขึ้นมาเอง
 แม้ปฏิบัติตามที่พระอาจารย์เจ้าอาวาส และเพื่อนสหธรรมิก
 แนะนำแล้ว แต่หลวงตาก็รู้สึกว่า กรรมฐานไม่ค่อยก้าวหน้า

อีกอย่างหนึ่ง หลวงตาสงบสังเกตเห็นว่า พระป่าไม่นิยม
 ให้ศึกษาหาความรู้จากตำรับตำรา เพราะเกรงว่าจะเป็นเพียง
 สัญญา ความจำได้หมายรู้ ซึ่งจะอุปสรรคต่อการบำเพ็ญ
 จิตตภาวนา พระป่าเข้าใจว่า ความรู้ที่แท้จริงไม่ได้เกิดจาก
การเรียนรู้จากตำรา แต่ต้องรู้แจ้งเห็นจริงที่ใจ ซึ่งเป็นตัวรู้ที่
เป็นจิตเดิมแท้ จะต้องปฏิบัติให้เข้าถึงจิตเดิมแท้ ... ?

เมื่อหลวงตาลงทุนทดลองไปปฏิบัติตามสำนักต่าง ๆ จนได้ประสบการณ์ และความลับสนพอสสมควร ก็เกิดฉุกใจคิดได้ว่า เมื่อครั้งที่เป็นทหาร ฝึกภาคสนามในการเดินทางไกล และเดินป่า ต้องใช้แผนที่และเข็มทิศในการเดินทาง ฉันทัดการเดินทางไปสู่แดนอมตนิพพาน ด้วยทางเดินสายเอกคือ **อริยมรรค**นั้น ก็ต้องใช้แผนที่เข็มทิศเช่นกัน ฉันทันั้น แผนที่เข็มทิศชี้ทางซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกระทำไว้นั้น อยู่ที่ไหนหนอ ? ทันทใดก็เกิดโพล่งขึ้นมาในใจว่า จะต้องไม่พ้นไปจากพระไตรปิฎกแน่นอน เพราะพระพุทธเจ้าทรงประทานพระธรรมวินัยที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกไว้ให้เป็นศาสดา องค์แทนของพระองค์เท่านั้น มิได้มอบความเป็นใหญ่ไว้ให้แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง

สรุปได้ว่า หลวงตาลู้จุดสำคัญเดินทางตั้งแต่เหนือจรดใต้ ลดเลี้ยวเคี้ยวคด เพื่อแสวงหาข้อปฏิบัติที่ถูกต้องและกัลยาณมิตรผู้ที่คอยแนะนำพร้าสอน ให้ดำเนินไปสู่**ทางตรง** ให้ถึง**ทิศที่ไม่มีภัย** ในที่สุดก็ลงเอยด้วยการต้องกลับมาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหมือนนภิกขุรูปหนึ่งชื่อ**มหาภูตปริเยสกะ** เทียบได้ถามปัญหาเรื่องมหาภูตรูปตั้งแต่เทวโลก ๖ ชั้น ไปจนถึงพรหมโลก แต่ไม่มีใครล่วงรู้ ในที่สุดก็ต้องกลับมาทูลถามกับพระพุทธเจ้า ดังที่แสดงไว้ใน**เกวัญสูตรที่ ๑๑ ที่มณิกาย สีลขันธวรรค** (เบอร์ ๑๒ หน้า ๒๓๑ พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏราชวิทยาลัย) มีข้อความรวบรวมโดยย่อว่า

เกวัญสูตร

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สวนมะม่วงของปาวาริกเศรษฐี ใกล้เมืองนาลันทา มีบุตรคฤหบดีคนหนึ่ง ชื่อเกวัญภูมิต มีความหวังดีต่อพระพุทธศาสนาและพระศาสดาอย่างยิ่ง ได้กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ภิกษุรูปหนึ่งกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ อันเป็นอุตตรिमनुสธรรม (คือ ฌาน อภิญญา ฯ อันยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ อันได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐) เพื่อที่ชาวเมืองนาลันทาผู้มั่งคั่งทั้งหลายจะได้เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้าอย่างยิ่งยวด เกวัญภูมิตได้กราบทูลถึง ๓ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็มิได้ทรงอนุญาต กลับทรงแสดงธรรมว่าด้วยปาฏิหาริย์มี ๓ อย่าง คือ

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นความสามารถในการแสดงฤทธิ์ มีการเหาะเหินเดินอากาศ ดำดิน เดินในน้ำ เดินทะลุกำแพง ภูเขา ลูบคลำดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ด้วยฝ่ามือ เป็นต้น

เมื่อภิกษุแสดงฤทธิ์ ก็จะทำให้ผู้คนศรัทธาในตอนแรกด้วยความตื่นเต้น พอใจ แต่ในที่สุดก็จะกลายเป็นความลุ่มหลง ไม่ได้เป็นทางที่จะทำให้พ้นจากทุกข์ไปได้ พระพุทธเจ้าทรงอึดอัด ระอา รังเกียจต่ออิทธิปาฏิหาริย์นี้

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ เป็นความสามารถดักใจ ทายใจ ทายความรู้สึก ทายความคิดของคนว่า มีความรู้สึกนึกคิดดีหรือร้ายอย่างไร มีจิตศรัทธา หรือตั้งมั่นเป็นสมาธิแค่ไหน

ก็ทำให้คนทั้งหลายเลื่อมใสได้เช่นกัน แต่ก็จะกลายเป็นความ
ลุ่มหลงมกมายไปในที่สุด ไม่เป็นทางพ้นจากทุกข์ได้ พระ-
พุทธเจ้าจึงทรงอีดอัด ระอา รังเกียดต่ออาเทศนาปาฏิหาริย์นี้

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ เป็นการแสดงธรรมพรัาสอน
อย่างนี้ว่า **เธอจงตริกอย่างนี้ อย่าตริกอย่างนี้ จงมนสิการ
อย่างนี้ อย่ามนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้ จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่**

ข้อความเท่านี้แหละเป็นการแสดงข้อปฏิบัติเป็นแนวทาง
เพื่อตรัสรู้ริยสัจ ๔ อันเป็นธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์แล้ว เป็นได้
อย่างไร ? ในอรรถกถาแก้ไว้ว่า บทว่า **จงตริกอย่างนี้** คือ
ตริกให้เป็นไปในเนกขัมมวิตก (การตริกไปในอสุภะ, ถึงโทษ
ของกาม, ชันธ์ आयตนะ ธาตุ ฯ อันเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา)
อัพยาบาทวิตก (... เมตตา) อวิหิงสาวิตก (... กรุณา) (วิตก
ทั้ง ๓ นี้ เป็นไปในสมณะวิปัสสนา เป็นส่วนหนึ่งของมรรคสัง))

บทว่า **อย่าตริกอย่างนี้** คือ อย่าตริกไปในกามวิตก
(เป็นไปกับโลภะ) พยาบาทวิตก (... โทสะ) วิหิงสาวิตก
(... โมหะและโทสะ) (วิตกทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เป็นสมุทัยสัง
เพราะเป็นเหตุทำให้เกิดทุกข์)

บทว่า **จงมนสิการอย่างนี้** คือ มนสิการถึงอนิจจสัญญา
ทุกขสัญญา อนัตตสัญญา (การมนสิการอย่างนี้ เป็นวิปัสสนา
ปัญญาโดยกล่าวถึงสัญญาเป็นหลัก เป็นส่วนหนึ่งของมรรคสัง
ซึ่งมีอารมณ์เป็นอุปาทานชันธ์ ๕ อันเป็นทุกขสัง)

บทว่า **อโยมนสิการอย่างนี้** คือ อโยมนสิการโดยความเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นอัตตาหรือเป็นของงาม (อันเป็นวิปัสสาส ซึ่งสงเคราะห์เป็นสมุทัยสัง เพราะทำให้เกิดทุกข์)

บทว่า **จงละสิ่งนี้** คือ จงละความกำหนัดอันเคลือบด้วยกามคุณนี้ (ตัวโลภะคือตัณหา เป็นสมุทัยอริยสังโดยตรง ส่วนกามคุณอันเป็นอารมณ์ของตัณหา จัดเป็นทุกขสัง)

บทว่า **จงเข้าถึงสิ่งนี้** อธิบายว่า จงเข้าถึง คือ บรรลุสำเร็จโลกุตตรธรรม อันได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นี้แลอยู่ (มรรค ๔ ผล ๔ เป็นอริยสังวิมุตติ แต่สามารถสงเคราะห์เป็นนิโรธสังได้ เพราะมรรคจิตและผลจิต เป็นสังฆิกาทัพพธรรม ควรทำให้แจ้ง ต้องมีพระนิพพานอันเป็นนิโรธสังเป็นอารมณ์)

พระพุทธเจ้าตรัสกับแก้วกฐอุบาสกว่า นี่แหละเรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์ แต่ไม่ใช่มีเพียงแค่นี้เท่านั้น ยังทรงแสดงศีล ๓ ระดับ คือ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล อินทริยสังวร สัมปชัญญะในฐานะ ๗ มีการก้าวไปถอยกลับเป็นต้น ความสันโดษ ๑๒ อย่าง ความสงัดหลักเรือน การพิจารณาโทษของนิวรรณ์ ๕ ฌาน ๔ ญาณทัสสนะ หมายถึง วิปัสสนาญาณ และวิชา ๘ ในที่สุด ซึ่งวิชาสุดท้าย คือ อาสวกขยญาณ เป็นปัญญาที่ทำให้สิ้นอาสวกิเลส อันได้แก่ อรหัตมคคญาณนั่นเอง เมื่อญาณนี้เกิดขึ้นแล้ว จะมีอรหัตผลเกิดต่อ เรียกว่า

วิมุตติ หลังจากนั้น จะมีปัจจเวกขณญาณเกิดขึ้น เรียกว่า **วิมุตติญาณทัสสนะ** ทำให้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ ไม่มีอีกต่อไป

(ทั้งหมดนี้เรียกว่า **อนุสาสินีปาฏิหาริย์** แต่ในพระไตรปิฎกได้แสดงย่อไว้ เนื่องจากแสดงไว้ในสูตรก่อน ๆ แล้ว)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับแก้วมณีอุบาसกต่อไปว่า เรื่องเคยมีมาแล้ว ความคิดทางใจได้เกิดแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งในหมู่ภิกษุนี้ อย่างนี้ว่า **มหาญตรูป ๔ คือ ปฐวีธาตฺ อโปธาตฺ เตโชธาตฺ วาโยธาตฺ เหล่านี้ ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหนหนอ ?** ภิกษุรูปนี้เป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ จึงเข้าฌานอภิญญา หายตัวไปปรากฏในเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกา เข้าไปไต่ถามปัญหาต่อบริวารและท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ ท่านเหล่านั้นก็ตอบว่า ไม่ทราบ ให้ไปสอบถามปัญหานี้ต่อพวกเทวดาในชั้นดาวดึงส์ ภิกษุรูปนี้จึงหายวับ ไปปรากฏยังสวรรค์ชั้นที่ ๒ แล้วก็เข้าไปถามปัญหาต่อพวกเทวดาบริวาร และท้าวสักกะผู้เป็นเทวราชา แม้ท้าวสักกะเทวราชก็ไม่ทราบ จึงบอกให้ไปถามยังเทวโลกชั้นสูง ๆ ขึ้นไป

ภิกษุรูปนี้จึงไปยังเทวโลกทุกชั้น เพื่อถามปัญหาจนครบ ๖ ชั้น ก็ยังไม่ได้คำตอบ แต่ก็ไม่ละความพยายาม เสาะหา

ไปจนถึงพรหมโลก เข้าไปถามปัญหาต่อบริวารของพระพรหม ก็ตอบปัญหาไม่ได้ ท่านเหล่านั้นก็บอกให้ไปถามท้าวมหาพรหมผู้เป็นใหญ่กว่าพรหมทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้ก็รอนจนกระทั่งได้พบท้าวมหาพรหมผู้เป็นใหญ่ จึงถามว่า **มหาภูตรูป ๔ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุเหล่านี้ ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหนหนอ ?**

ท้าวมหาพรหมกลับตอบว่า **ข้าพเจ้าเป็นพรหม เป็นมหาพรหม เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครยิ่งกว่า รู้เห็นเหตุการณ์โดยถ่องแท้ เป็นผู้ใช้อำนาจ ผู้เป็นอิสระ เป็นผู้สร้าง เป็นผู้นิรมิต เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้บงการ เป็นผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของหมู่สัตว์** เมื่อไม่ได้คำตอบ ภิกษุรูปนี้ก็ถามอีกเป็นครั้งที่ ๒ ท้าวมหาพรหมก็ตอบเหมือนเดิมอีก ภิกษุรูปนี้กล่าวว่า **ข้าพเจ้าไม่ได้ถามอย่างนั้น แต่ถามเรื่องมหาภูตรูปต่างหาก** ได้ถามอีกเป็นครั้งที่ ๓ จึงทำให้ท้าวมหาพรหมจับที่แขนของภิกษุแล้วนำไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวกะภิกษุนั้นว่า **ท่านภิกษุ พวกหมู่พรหมเหล่านี้ รู้จักข้าพเจ้าว่า อะไร ๆ ที่มหาพรหมไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจ ไม่แจ่มแจ้ง เป็นอันไม่มี เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ตอบต่อหน้าพวกพรหมเหล่านั้นว่า แม้ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบที่ดับโดยไม่เหลือแห่งมหาภูตรูป ๔ เหล่านี้**

เพราะฉะนั้นแหละ การที่ท่านล่วงเลยพระผู้มีพระภาคเจ้าเสียแล้ว เทียวแสวงหาในภายนอก เพื่อหาคำตอบปัญหานี้ เป็นอันท่านทำผิดพลาดแล้ว ท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ทูลถามปัญหานี้เถิด พระองค์ทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงทรงจำช้อนั้นไว้

(น่าจะคิดว่า ท้าวมหาพรหมก็อาจเป็นเหมือนกันหรือ ? ไม่กล้าที่จะบอกว่าตนไม่รู้ และก็ทำให้เห็นได้ว่า แม้ท้าวมหาพรหมซึ่งเป็นที่บูชาของสัตว์โลกทั้งหลายก็ยังไม่รู้ซึ่งถึงปัญญาของพระพุทธเจ้าว่า รู้จริงและรู้อย่างสิ่งทั้งปวง ดำหนิภิกษุว่าทำผิดพลาดแล้วที่มองข้ามพระพุทธเจ้า เทียวไปถามปัญหากับผู้อื่น)

ภิกษุนั้นจึงหายจากพรหมโลก มาปรากฏต่อหน้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เหมือนบุรุษผู้มีกำลัง เหยียดแขนที่คู้ยื่นออกไป หรือคู้แขนที่เหยียดไว้เข้ามา ฉะนั้น เมื่อกราบไหว้แล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาภูตรูป ๔ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เหล่านี้ ย่อมดับไปโดยไม่เหลือในที่ไหน พระเจ้าข้า ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกพ่อค้าเดินเรือมหาสมุทร จับนกตีสรัสสี (นกดูฝั่ง) ลงเรือไปด้วย เมื่อไม่เห็นฝั่ง เขาก็ปล่อยนกตีสรัสสี มันก็จะบินวนไป ๔ ทิศ ทั้งทิศเบื้องบนและทิศน้อย หากมันเห็นฝั่ง

ก็จะบินไปทางนั้น หากมันไม่เห็นริมฝั่ง มันจะกลับมายังเรือ
นั้นอีก ดูก่อนภิกษุ เธอก็เหมือนกัน เทียวแสวงหาไปจนถึง
พรหมโลก ก็ไม่ได้คำตอบปัญหาในที่สุดก็ต้องมาหาเรา
ปัญหานี้ เธอไม่ควรถามอย่างนั้น แต่ควรถามอย่างนี้ว่า

ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้ง
อยู่ไม่ได้ในที่ไหน ? อุปาทายรูปที่ยาวและสั้น ละเอียด
และหยาบ งามและไม่งาม ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่ไหน ?
นามและรูปย่อมนดับไปไม่มีเหลือในที่ไหน ดังนี้

ในปัญหานี้ควรตอบอย่างนี้ว่า

ธรรมชาติที่ควรรู้อัจฉ (คือพระนิพพาน) แสดงไม่ได้
ไม่มีที่สุด แจ่มใสโดยอาการทั้งปวง, ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ
เตโชธาตุ วาโยธาตุ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในที่นี้, อุปาทายรูป
ที่ยาวและสั้น ละเอียดและหยาบ งามและไม่งาม ย่อม
ตั้งอยู่ไม่ได้ในที่นี้, นามและรูปย่อมนดับไป ไม่มีเหลือใน
ธรรมชาตินี้, เพราะวิญญาณดับ นามและรูปนั้นย่อมนดับ
ไม่มีเหลือในธรรมชาตินี้

(เมื่อวิญญาณ คือ จุดีของพระอรหันต์ดับ นามรูปก็ย่อมน
ดับไปในธรรมชาตินี้คือพระนิพพาน มหาภูตรูปและอุปาทาย
รูปก็ตั้งอยู่ไม่ได้ คือ ไม่มีในพระนิพพาน เพราะพระอรหันต์
ได้เข้าถึงอนุภาติเสสนิพพานแล้ว)

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง เภวัญญุ-
อุบาสก ผู้เป็นคฤหบดีมีทรัพย์ ๔๐ โกฏิ ก็เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง
มีความยินดี เพลิดเพลินพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
แสดงแล้ว ทูลลากลับไป

เรื่องนี้ก็เป็นอุทาหรณ์ สอนใจได้เหมือนกันว่า จะเป็น
หลวงตาสงบหรือใคร ๆ ก็ตาม ที่เที่ยวแสวงหาคำตอบหรือข้อ
ปฏิบัติต่าง ๆ ไปยังสำนักต่าง ๆ ในที่สุดถ้าไม่บินกลับมาที่
เรือเหมือนนกตีรทัสสี ก็ต้องจมลงสู่ก้นบึ้งของมหาสมุทรอัน
ลึกเต็มด้วยห้วงน้ำใหญ่ หรือไม่หวนกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า
เหมือนภิกษุผู้มีฤทธิ์รูปนั้น ก็จะต้องจมลงสู่ทะเลวัฏฏสงสาร
อันลึก กว้างใหญ่ไม่มีที่สุด ยิ่งกว่ามหาสมุทรน้ำเค็มเสียอีก
เมื่อไรหนอ ชาวพุทธทั้งหลายจะพากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า
ให้ใกล้ชิดและมากยิ่งขึ้นกว่านี้ ? ...

หลวงตาสงบตกลงใจเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

หลวงตาสงบ หลังจากที่ได้ผ่านสำนักปฏิบัติมาหลายแห่ง
และทดลองปฏิบัติธรรมมาหลายแนว ก็เกิดตกลงปลงใจว่า
ที่สำนักปฏิบัติต่าง ๆ สอนไม่เหมือนกัน ก็เพราะไม่ได้ยึดหลัก
ธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงแสดงไว้แล้วในพระไตร-
ปิฎกและอรรถกถา ฎีกาอย่างครบถ้วน แต่เพราะพระธรรม
ตามพระไตรปิฎกนั้นเป็นหลักคำสอนที่ลุ่มลึก แม้หลวงตาจะ

เคยได้อ่านมาด้วยตนเองบ้าง แต่ก็ยังไม่เข้าใจลึกซึ้ง และยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที ทำอย่างไรจึงจะศึกษาพระไตรปิฎกให้เข้าใจ จนสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงเล่า ?

สักครู่หนึ่งที่หลงตาประมวลความคิด ก็ตัดสินใจได้ว่า ต้องหาครูอาจารย์ผู้ที่จะมาสั่งสอน แนะนำให้เข้าถึงเนื้อความในพระไตรปิฎก เพราะได้เรียนรู้มาพอทราบว่า **กัลยาณมิตร เป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์** ซึ่งผู้ที่เป็นยอดแห่งกัลยาณมิตร นั่นก็คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เมื่อพระองค์ทรงลาดับดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เหลือคำสอนไว้เป็นศาสดาแทน ก็จะต้องแสวงหาผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรชั้นรองๆ ลงไป เพื่อให้เข้าถึงคำสอนให้ได้ หลวงตาคิดว่า **ทางที่ดี เรากลับไปเริ่มต้นที่กรุงเทพฯ** ๗ **ก่อนจะดีกว่า** คิดดังนั้นแล้ว ก็เข้าไปกราบลาเจ้าอาวาสวัดป่า แล้วก็เดินทางกลับมายังกรุงเทพฯ ๗ **ทันที** เข้าไปขออาศัยที่วัดแห่งหนึ่ง ซึ่งเคยรู้จักกับพระภิกษุในวัดนั้น ...

หลวงตาสงบได้พบกับพระอาจารย์

หลวงตาระลึกถึงพระภิกษุรูปหนึ่งที่เคยพบกัน สมัยที่ยังเป็นพระนวกะ บวชใหม่ ๆ ภิกษุรูปนี้ มีพรรษาอ่อนกว่าหลวงตาประมาณ ๓-๔ พรรษา มีรูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำ บ้านเกิดอยู่ในจังหวัดระยอง เมื่อบวชเข้ามาแล้วก็ตั้งใจไว้ว่า ศึกษาและรักษาพระธรรมวินัย รวมทั้งภาษาบาลี พร้อมทั้ง

ศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรมกรรมฐานด้วย หลวงตาได้ข่าว
ในภายหลังว่า ท่านได้เดินทางไปศึกษาค้นคว้าต่อในประเทศ
พม่า เป็นเวลาถึง ๕-๖ ปี พระภิกษุรูปนี้มีชื่อว่า **พระอมร**

หลวงตาสงบเที่ยวสอบถามได้ความว่า พระอาจารย์อมร
รูปนี้ไปเปิดสำนักสอนพระเณร ทางด้านพระวินัยและพระ
อภิธรรม รวมทั้งสอนปฏิบัติกรรมฐานด้วย ตั้งสำนักอยู่ใน
จังหวัดระยอง แถวอำเภอกาหลง เมื่อถามหาชื่อวัดได้ความแล้ว
หลวงตาสงบจึงตั้งต้นค้นหา ตามประสาพระที่ยังไม่รอบรู้พระ
วินัยเท่าที่ควร ได้ว่าจ้างรถแท็กซี่จากกรุงเทพ ฯ ไปส่งถึงวัด
เดินทางตั้งแต่ฉันเช้าเสร็จ จนถึงเลยเที่ยง แม้จะอดฉันเพล
แต่เพื่อพระธรรม หลวงตาก็ทำได้ ได้พบกับพระอาจารย์อมร
ผู้เป็นเจ้าของอาวาส ท่านอยู่ร่วมกับพระเณรไม่มาก มีไม่ถึง ๑๐ รูป
เนื่องจากปิดภาคเรียน ลากลับไปบ้านต่างจังหวัดเสียหลายรูป

เมื่อหลวงตาสงบผู้เป็นอาคันตุกะ ได้พบเจ้าอาวาสแล้ว
ก็มีการถามพรรษาต่อกันตามธรรมเนียม พระอาจารย์อมรผู้
เป็นเจ้าอาวาสมีพรรษาอ่อนกว่า จึงได้ทำข้อวัตรปฏิบัติเรียกว่า
อาคันตุกวัตร ทำสามมีจิกรรมต่อหลวงตาสงบ ด้วยการกราบ
ไหว้ และกระทำทั้งอามิสปฏิสังขาร คือ จัดหาน้ำดื่มมาถวาย
และธรรมปฏิสังขารคือไถ่ถามสุขทุกข์ด้วยจิตเมตตา เพื่อให้
เกิดความคุ้นเคย บั่นเท็งใจต่อกัน แล้วพระอาจารย์อมรจึงได้
ถามถึงจุดประสงค์ในการมาเยี่ยมเยียนครั้งนี้ ซึ่งหลวงตาเมื่อ

ได้ทำการรับไหว้และตี่มน้ำแล้ว จึงบอกจุดประสงค์ของการมา ณ ที่นี้ คือ จะมาขอเป็นลูกศิษย์ เล่าเรียนพระธรรมวินัย และปฏิบัติกรรมฐานกับพระอาจารย์อมรด้วย ...

ข้อปฏิบัติของพระพรชามาก เมื่อมาขอเล่าเรียน หรือขอถือนิสังต่อพระพรชาน้อยกว่า

ปัจจุบันหลวงตามีพรรษา ๑๙ บวชเมื่ออายุได้ ๔๖ ปี รวมอายุ ๖๕ ปี แม้อายุปุนนี้แล้ว แต่หลวงตาสงบก็มีความรู้สึกว่ายังไม่แก่เกินกว่าที่จะศึกษา เรียนรู้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบรมครู ผู้ประเสริฐเลิศโลก หลวงตาจึงเป็นนักต่อสู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่ท้อแท้ที่จะศึกษาหาความรู้ แม้อยู่ในปัจจุบันวัยแล้วก็ตาม

ส่วนพระอาจารย์อมร ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลีและสอบได้เปรียญ ๖ โคร ๆ ก็เรียกท่านว่า **พระมหาอมร** ท่านมีพรรษา ๑๕ บวชตั้งแต่อายุ ๒๕ เบญจเพศพอดี ปัจจุบันจึงมีอายุ ๔๐ ปี อายุอ่อนกว่าหลวงตาสงบถึง ๒๕ ปี เท่ากับเป็นลูกของหลวงตาสงบได้ทีเดียว ดุซิว หลวงตาสงบจะยอมให้พระภิกษุผู้มีอายุและพรรษาน้อยกว่าตนเป็นกัลยาณมิตร คอยแนะนำสั่งสอน หรือจะยอมรับเป็นอาจารย์ได้ตลอดรอดฝั่งหรือไม่ และพระมหาอมรจะยอมรับหลวงตาสงบเป็นลูกศิษย์ ร่ำเรียนพระธรรมวินัยได้ตลอดไปหรือไม่ ทั้งนี้ขึ้น

อยู่กับบุญ ขึ้นอยู่กับโยนิโสมนสิการ ขึ้นอยู่กับความอ่อนน้อม ถ่อมตนและความจริงใจ ที่จะศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของหลวงตาสงบเองนั่นแหละ ที่จะเป็นเครื่องตัดสินว่า หลวงตาสงบจะได้ศึกษา ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย จะกลายเป็นพระภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นพหูสูต ทรงธรรม ทรงวินัยได้บ้างหรือไม่ เพราะตามพระธรรมวินัยนั้น พระภิกษุที่มีพรรษาอ่อนกว่าจะต้องเคารพ นบถถือ กราบไหว้บูชา ทำอัญชลีกรรม สามเณรกรรมต่อพระภิกษุที่มีพรรษาแก่กว่า แต่ถ้าพระภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า จะมาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย หรือมาขอความรู้เกี่ยวกับพระกรรมฐาน หรือมาขอถือนิสาภัยกับพระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ก็ต้องอ่อนน้อมถ่อมตนเข้าไปหา เพื่อความเจริญก้าวหน้าในพระศาสนา

เมื่อหลวงตาสงบได้สนทนาปราศรัยและบอกจุดประสงค์ ในการมาครั้งนี้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระมหาอมรจึงใคร่ที่จะทดลองว่า ลูกศิษย์ผู้อยู่ในปัจจุบันวัยผู้นี้ จะมีความอ่อนน้อม ถ่อมตนและเป็นผู้ว่าง่ายหรือไม่ จึงได้กล่าวเป็นเชิงแนะนำขึ้นว่า ผมรู้สึกยินดีมาก ที่ท่านคิดจะศึกษาพระธรรมวินัย และตั้งใจที่จะรักษาศีล ปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐาน แต่มีข้อแม้ เล็กน้อย

หลวงตาสงบทำสีหน้าหงน ในใจคิดว่า เอ๊ะ ! จะมีข้อแม้ อะไรกันด้วยล่ะ อุตส่าห์มายอมตนเป็นลูกศิษย์แล้วเชียวนา ?

พระมหามรพุด เหมือนรู้ใจว่า ข้อแม่ก็คือ ท่านต้องเชื่อฟัง พร้อมทั้งจะกระทำตามโอวาทของพระพุทธเจ้าและคำสอนของพระอรธกถาจารย์ ตามที่ผผจะแนะนำให้ทุกประการ ท่านจะทำได้หรือไม่เล่าครับ ?

หลวงตาสงบ เมื่อได้ฟังแล้ว ก็ตอบแบบไม่ต้องคิดมาก แต่ก็มีลืลาว่า ถ้าเป็นพระโอวาทของพระพุทธเจ้า และคำสอนของพระอรหันต์ทั้งหลาย ผผก็ยินดีที่จะประพฤติตามด้วยความเต็มใจ โดยไม่หลีกเลี่ยง แต่ถ้าเป็นคำสอนของคนอื่น ก็ต้องขอพิจารณาเหตุผลก่อนก็แล้วกันนะครับ ?

พระมหามร กล่าวตอบว่า ผผก็คงจะไม่สอนสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า และของท่านพระอรธกถาจารย์ ผู้เป็นพระอรริยะทั้งหลายหรอกครับ

หลวงตาสงบ กล่าวด้วยสีหน้ายิ้มแย้มขึ้นว่า ถ้าอย่างนั้น ก็ไม่มีปัญหาหรอกครับ ผผยินดีที่จะปฏิบัติตามทุกอย่าง

พระมหามร จึงแนะนำข้อปฏิบัติเบื้องต้น ในการที่ลูกศิษย์แม้เป็นผู้แก่พรรษากว่าพระอาจารย์ จะมาขอกรรมฐาน หรือขอความรู้จากพระอาจารย์ คือต้องปฏิบัติตนดังนี้

ในวิสุทธีมรรค สมาธินิเทศ กรรมฐานคณนนิเทศ ได้แนะนำไว้ว่า เมื่อพระโยคาวจร คือ ผู้ที่จะบำเพ็ญเพียรปฏิบัติกรรมฐาน จะไปขอกรรมฐานจากพระอาจารย์ที่วัดอื่น

ไม่ควรสวมรองเท้า ด้วยเท้าที่ล้างและทาน้ำมันแล้ว ไม่ควร
 ก็นร่วมเข้าไป ไม่ควรให้คนถือเครื่องใช้และยาต่าง ๆ หรือโถ
 น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยเข้าไป ไม่ควรมีลูกศิษย์ห้อมล้อมเข้าไป
 แต่เมื่อออกจากวัดใด ควรบำเพ็ญ**คัมภีร์** (ข้อปฏิบัติในการ
 ออกจากที่พักในวัดหนึ่งไปสู่ที่อื่น มีการเก็บกวาดสถานที่ที่ตน
 พักเป็นต้น) แล้วถือเอาบาตรจีวร รวมทั้งบริวารของตนไปเอง
 ควรเป็นผู้มีบริวารน้อย ประพฤติขัดเกลากิเลสให้มาก (เพื่อให้
 พระอาจารย์เห็นว่า เป็นผู้พร้อมที่สมควรแก่การรับเป็นศิษย์)

เมื่อจะเข้าไปยังวัดที่พระอาจารย์อยู่ ฟังใช้ให้ใครก็ได้ทำ
 ไม้ชำระฟันซึ่งหาได้ในระหว่างทางให้เป็น**กัปปิยะ** (ของสมควร
 เพื่อนำไปเป็นบรรณาการต่อพระอาจารย์)

ถ้าพระอาจารย์อ่อนพรรษากว่า อย่าพึงยินดีสามิจิ-
กรรม มีการรับบาตรจีวรเป็นต้น (รวมทั้งการกราบไหว้ด้วย
 เพราะตนจะมาขอเป็นลูกศิษย์ มาขอความรู้ ควรแสดงความ
 อ่อนน้อมถ่อมตน ส่วนพระอาจารย์ผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ก็ต้อง
 ประพฤติตามข้อวัตร ตามพระธรรมวินัย)

ถ้าพระอาจารย์มีพรรษาแก่กว่า ไปถึงแล้วก็พึงกราบไหว้
 อาจารย์ แล้วยืนอยู่ ท่านบอกให้วางบาตร จีวร จึงวาง
 ท่านบอกให้ดื่มน้ำ ถ้าต้องการก็ดื่ม เมื่อท่านบอกให้ล้างเท้า
 อย่าเพิ่งล้าง เพราะถ้าเท้าล้างเท่านั้น เป็นน้ำที่พระอาจารย์

ตักมา จะเป็นการไม่สมควร แต่เมื่อท่านบอกให้ล้างเถิด เพราะเป็นน้ำที่ท่านไม่ได้ตักมา แต่คนอื่นตักมา ก็พึงไปหนึ่งในที่ที่พระอาจารย์มองไม่เห็น จะเป็นที่ยำบังหรือท้ายวัดก็ได้ ถ้าพระอาจารย์นำโถน้ำมันมาให้ (เพื่อให้ทาเท้า หรือทาตัว เพราะสมัยก่อน นิยมใช้น้ำมันเป็นเครื่องบรรเทาความปวดเมื่อย อ่อนล้าจากการเดินทาง ฯลฯ) ก็พึงลุกขึ้นรับด้วยมือทั้งสอง เพราะถ้าเธอไม่รับโถน้ำมันนั้น พระอาจารย์อาจจะเกิดความกินแหนงว่า “ภิกษุนี้ไม่ยอมร่วมสัมโมค คือ การใช้สอยร่วมกับเรา ตั้งแต่มาที่เดียวนะ”

แต่เมื่อรับมาแล้ว ก็ไม่ควรทาเท้าเลยทันที เพราะถ้าเป็นน้ำมันที่พระอาจารย์ใช้ทาตัว ก็จะเป็นการไม่สมควร เพราะฉะนั้น จึงควรทาศีระษาก่อน แล้วจึงทาอวัยวะอื่นมีคอเป็นต้นไปตามลำดับ แต่ถ้าท่านบอกว่า น้ำมันนั้นใช้ทาได้ทุกส่วน ใช้ทาเท้าก็ได้ จึงควรแตะที่ศีระษาหน่อยหนึ่ง ต่อจากนั้นจึงทาเท้า แล้วนำโถน้ำมันไปเก็บตามที่ท่านบอก หรือถ้าท่านรับเอาไปเก็บเอง ก็ให้ท่านไป

จะเห็นได้ว่า การที่จะไปขอความรู้จากผู้ใด ก็ต้องมีข้อวัตรอันน่าเลื่อมใสเข้าไป แม้เป็นพระภิกษุที่แก่พรรษากว่า ไปขอความรู้จากพระภิกษุที่อ่อนพรรษากว่า ก็ต้องอ่อนน้อมลดละมานะ การถือตัวสำคัญตกว่า มีพรรษามากกว่า โดยการไม่ยินดีในการทำวัตรปฏิบัติ สามเณร หรือการกราบ

ไหว้ของพระภิกษุผู้อ่อนพรรษากว่า แม้พระพุทธรเจ้าจะไม่ทรง
อนุญาตให้ภิกษุพรรษาแก่กว่า กราบไหว้พระภิกษุผู้มีพรรษา
อ่อนกว่า ถ้ากราบไหว้ภิกษุที่มีพรรษาอ่อนกว่า พระอรธ-
กถาจารย์ท่านปรับอาบัติ คือ ต้องอาบัติทุกกฏ (พระวินัย
ปริวาร เล่ม ๘ เบอร์ ๑๐ หน้า ๘๘๑, ๘๓๓)

แต่ก็ทรงอนุญาตให้พระภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า ผู้ที่จะมา
ขอถอนนิตยกับพระภิกษุที่อ่อนพรรษากว่า ทำการประณมมือ
และประคองอัญชลีได้ ดังมีข้อความแสดงไว้ในอรรถกถา
พระวินัยปิฎก เรื่องการให้ภิกษุถอนนิตย ในมหาขันธกะ
(พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏ ฯ เบอร์ ๖ หน้า ๒๗๙) มีความว่า

พระพรชามากประณมมือไหว้พระพรช

น้อยกว่า ผู้เป็นอาจารย์ ไม่มีอาบัติ

... ถ้าภิกษุผู้ไม่ฉลาดนี้ จะไม่ได้อาจารย์ที่แก่กว่าตนไซ้
เธอจะมีพรรษา ๖๐ หรือ ๗๐ ตั้งแต่อุปสมบทก็ตาม เธอ
พึงนั่งกระโหียง ประคองอัญชลี กล่าว ๓ ครั้งอย่างนี้ว่า
อาจารย์ เม อาวุโส โหหิ, आयสุมโต นิสฺสาย วจุจามิ
ซึ่งแปลว่า “ท่านผู้มีอายุ ขอท่านโปรดเป็นอาจารย์ของ
กระผม กระผมจักอาศัยท่านอยู่”

การถือนิสัยในสำนักของภิกษุผู้แม่อ่อนพระรชากว่า แต่เป็นผู้ฉลาด ภิกษุผู้ที่มาขอถือนิสัย แม้เมื่อเวลาที่จะลาเข้าไปในละแวกบ้าน ก็พึงนั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวว่า “ท่านอาจารย์ กระผมขอลาเข้าบ้าน ครับ” ในการอำลาทุกอย่างก็เช่นี้

มีข้อน่าสังเกตว่า ในปัจจุบันนี้ มีพระภิกษุที่ศึกษาและเคร่งครัดปฏิบัติตามพระวินัยหลายท่าน เมื่อมีพระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่าตน มาทำวัตร ทำสมาธิจิกรรม กราบไหว้ก็จะนั่งเฉย ๆ ไม่ยกมือพนมรับไหว้ เพราะเข้าใจว่าจะเป็นการไหว้พระพรรษาอ่อนกว่า ทำให้ต้อง**อาบัติทุกกฏ** แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความเคารพ และตั้งใจปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ เป็นที่ควรแก่การอนุโมทนาอย่างยิ่ง แต่ท่านอาจจะยังเข้าใจไม่ถูกต้องนัก เพราะตามความเป็นจริงนั้น การยกมือพนมที่อกของพระพรรษามากกว่า โดยมีเจตนารับไหว้มิใช่เจตนาที่จะทำความเคารพพระพรรษาอ่อนกว่า และเป็นประเพณีอันดีงามของชาวพุทธที่แสดงไมตรีจิตต่อกัน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ มิได้มีโทษแต่อย่างใด เพราะทำให้พระพรรษาอ่อนกว่า รู้สึกอบอุ่นและเป็นกันเอง แสดงอาการไม่ถือตัว

ในทางกลับกัน ถ้าพระพรรษาแก่กว่าไม่พนมมือรับไหว้และบางท่านก็นั่งเฉย ไม่ทำการทักทายปฏิสันถารหรือนั่งเงียบ

ไม่ให้ศีลให้พร มีผลทำให้พระพรษาอ่อนกว่า ไม่รู้สึกเป็น
 กันเอง แต่อาจรู้สึกอึดอัด และเข้าใจว่า พระพรษามากกว่า
 ท่านนี้ เป็นผู้ถือตัวจัด พระภิกษุบางท่านที่ยังไม่ได้ฝึกฝน
 อบรมจิตใจมาดี ถึงกับรับไม่ได้ เลยตั้งใจไว้ว่า **ต่อไปนี้
 จะไม่ไหว้พระภิกษุที่เคร่งพระวินัยพวกนี้แล้ว เพราะไหว้
 ท่านแล้ว ท่านไม่ยอมรับไหว้**

(การรับไหว้ไม่ใช่เป็นการทำความเคารพ แต่เป็นการ
 แสดงออกด้วยไมตรีจิต หรือยินดีด้วยที่ผู้ไหว้ทำความเคารพ
 ต่อผู้รับไหว้ เป็นประเพณีที่ดีงามของชาวไทย ทั้งคฤหัสถ์และ
 บรรพชิต ก็ล้วนควรประพฤติต่อกัน เพราะฉะนั้น พระภิกษุ
 ผู้มีพรษามากกว่า ไม่ควรรังเกียจในการรับไหว้ เพราะจะ
 ทำให้เกิดความหมางเมินต่อพระผู้มีพรษาน้อยกว่า และที่
 สำคัญก็คือ อาบัติข้อนี้เป็น**สจิตตกะ** ต้องมีเจตนาไหว้พระ
 พรษาอ่อนกว่าด้วยการทำความเคารพ จึงจะต้องอาบัติ

ในพระสูตรหลายแห่ง พระภิกษุมีเจตนาไหว้แม้สามเณร
 เพื่อขอกกรรมฐาน เพื่อขอดโทษต่อสามเณร ก็ยังไม่ต้อง
 อาบัติ ตัวอย่าง พระภิกษุที่ยกมือไหว้สามเณร เมื่อกระทำ
 ความผิดแก่สามเณร เช่น เรื่องพระติสสเถระชาวเมืองโกสัมพี
 ในอรหันตวรรค คาถาธรรมบท และพระภิกษุหนึ่งกระโหียง
 ประคองอัญชลีแก่สามเณร เพื่อขอกกรรมฐาน ในเรื่องพระ
 โปฏฐิลเถระ มรรควรรค คาถาธรรมบท เป็นต้น)

แม้พระภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า มาขอนิสังขต่อพระภิกษุผู้มีพรรษาอ่อนกว่า ยังต้องนั่งกระโหียง ประคองอัญชลีด้วยความตั้งใจทำความเคารพในความเป็นอาจารย์ พระพุทธเจ้าก็ยังทรงอนุญาต ไม่เป็นอาบัติ, แม้ท่านพระสารีบุตรเถระครั้งหนึ่ง นุ่งสบงแล้วห้อยย้อยแลบออกมาจากชายจีวรมากไป ก็ได้รับการถวายคำแนะนำจากสามเณรอายุเพียง ๗ ขวบว่า **“ท่านสารีบุตรขอรับ ชายผ้าถุงของท่านห้อยลงมาแน่ะ”** ท่านพระสารีบุตรไม่ได้พูดอะไรเลย เดินไปที่เหมาะแห่งหนึ่ง นุ่งเรียบร้อยแล้วก็มา **ยื่นประคองอัญชลี** กล่าวนอบน้อมต่อสามเณรว่า **เท่านี้เหมาะไหม ท่านอาจารย์** พร้อมทั้งกล่าวเป็นคาถาว่า

ตทหุพพชิต สนุโต	ชาติยา สตุตวสุสิโก
โสปี มํ อนุสาเสยฺย	สมปฏิจฺฉามิ มตฺถเก

แปลเป็นเนื้อความว่า

“ผู้บวชแล้วในวันนั้น เป็นผู้สงบ มีอายุ ๗ ปีโดยกำเนิด แม้ผู้นั้นฟังสั่งสอนเรา เราก็ยอมรับด้วยเศียรเกล้า””

ฉะนั้น ก็เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับหลวงตาสงบ ผู้หวังพบกับความสงบอย่างถาวร ซึ่งก็คือพระนิพพาน จะต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เข้าไปหาพระอาจารย์โดยที่ไม่มีความแข็งกระด้าง ลดทิฏฐิมานะ ความถือตัวตนว่าเป็นพระครูใบฎีกา

เป็นพระเถระ ผ่านร้อนผ่านหนาวมามาก และมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่หลวงตาสงบจะต้องศึกษาเรียนรู้ ปรับปรุงให้ตรงตามพระธรรมวินัย อันควรเคารพบูชายิ่งโดยส่วนเดียว

หลวงตาสงบ เมื่อได้ฟังคำแนะนำอันเป็นพระธรรมวินัย เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาร่วมกันแล้ว ก็เกิดสติพร้อมกับโยนิโสมนสิการว่า **ปกติพระภิกษุที่พรรษามากขึ้น ถ้าไม่ได้มีการอบรมฝึกฝนจิตใจให้เจริญด้วยคุณธรรมมาก่อน ยังมีตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์เข้ามาสวมด้วยแล้ว ก็จะมีมานะและทิฏฐิมากตามไปด้วย พระพุทธเจ้าและพระอรหันตจรรย์ทั้งหลายจึงได้แนะนำข้อปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เข้าถึงความเจริญในพระธรรมวินัยนี้ เป็นการดีแล้วหนอ ที่เราจะได้ลดละมานะ ทิฏฐิ ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ที่มีพรรษาน้อยกว่า ...**

อาจารย์พระหนุ่มกับลูกศิษย์พระแก่สนทนากัน

พระมหาอมร เริ่มต้นสนทนากับหลวงตาสงบ อย่างเป็นจริงเป็นจังว่า หลวงตาแน่ใจหรือว่า จะมาเรียนพระอภิธรรมพระวินัยและอยากจะทำวัตรกรรมฐานด้วย ทำไมจึงจะมาเริ่มเอาเสียเวลาปานนี้ ไฟจวนเจียนใกล้จะมอดแล้ว มิใช่หรือมัวไปทำอะไรอยู่เล่าครับ ?

หลวงตาสงบกล่าวตอบด้วยความร่าเริง และถือเป็น
 กันเองว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **วิริเยน ทุกขมจฺเจติ** แปลว่า
คนล่วงทุกข์ได้ด้วยความเพียร ถ้ามีความเพียรเสียอย่าง
 ก็สามารถทำกิจการงาน ให้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นลืบ ๆ อย่าง
 ดูตัวอย่าง**ท่านพระราธเถระ** ท่านก็บวชเมื่อตอนแก่เฒ่า
 เหมือนกัน คงจะแก่กว่าผมในตอนนี้อย่างยิ่ง ท่านยังบำเพ็ญ
 เพียรจนบรรลุพระอรหันต์ได้ อย่างน้อยที่สุด ถ้าผมไม่ได้บรรลุ
 อะไร ก็ขอให้ได้ศึกษาพระวินัยและพระอภิธรรม ขอให้ได้เป็น
 ผู้มีศีลและอย่าไปอบายภูมิ ก็น่าจะเป็นที่พอใจแล้ว ถ้าบรรลุ
 มรรคผลได้ก็จะยิ่งเป็นการดีมาก และเพราะอิทธิฤทธิ์ของผมคง
 จะเริ่มแก่กล้าเอาเวลานี้กระมัง เมื่อก่อนผมเป็นผู้ประมาทมาก
 แต่ได้โยมลูกสาวเป็นกัลยาณมิตรคนแรกที่ชี้แนะ จึงทำให้ผม
 ขวนขวายและเริ่มตื่นตัว ตื่นจากความหลับไหลได้ชั่วคราวใน
 เวลานี้ละครับ

พระมหาอมรกล่าวด้วยสีหน้าที่ยิ้มแย้ม และพอใจใน
 ความมุ่งมั่นของหลวงตาสงบว่า เออละ ถ้าหลวงตามีจิตแน่ว
 แน่เช่นนี้ก็ใช่ว่าอันผมรับหลวงตาเป็นศิษย์ เพื่อศึกษาพระธรรม
 วินัยอันเป็นพระปริยัติสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ
 เพื่อเจริญกรรมฐาน ทั้งสมณะและวิปัสสนา อันเป็นปฏิบัติ
 สัทธรรม ปริยัติกับปฏิบัติก็ต้องตรงกัน จึงจะทำให้เกิดผล
 คือปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ มรรค ผล พระนิพพานอันเป็นบรมสุข

พ้นจากทุกข์ทั้งปวง หวังว่า หลวงตาคงจะทำความพากเพียร ให้สม่าเสมอ ทั้งการศึกษาเล่าเรียนในภาคปริยัติ และการปฏิบัติ จนกว่าจะเป็นที่พึงของตัวเองได้ นะครับ

หลวงตาสงบพยักหน้า และยิ้มรับด้วยความยินดีพอใจ พร้อมทั้งได้กล่าวขอบคุณว่า **ผมขออนุโมทนาในความกรุณาของท่านอาจารย์มหาอมรด้วยครับ** แล้วจะเริ่มศึกษากันเมื่อไร และผมจะต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้างเล่าครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า ก่อนอื่น หลวงตาจะต้องชำระสะสางตัวเองให้หมดจด เป็นผู้ที่มิมีศีลบริสุทธิเสียก่อน แล้วค่อยว่ากันต่อไป

หลวงตาสงบ วงงเล็กน้อย จึงถามเพื่อตัดความสงสัยว่า จะให้ชำระอะไรหรือครับ แล้วก็สะสางกันอย่างไรครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า หลวงตาให้รถแท็กซี่มาส่งถึงวัด เขาคิดราคาเท่าไรเล่าครับ ?

หลวงตาสงบ ตอบด้วยสีหน้าเฉื่อย ๆ ว่า ก็คิดไม่แพงหรอกครับ แท็กซี่ใจบุญ คิดแค่ ๒๐๐๐ บาทเท่านั้น !

พระมหาอมรถามต่อไปว่า แล้วใครเป็นคนจ่ายค่ารถให้หลวงตาล่ะ ?

หลวงตาสงบ ตอบเสียงอ่อย ๆ ว่า ก็ไม่มีโยมไวยาวัจกรมมาด้วย ผมไม่ได้หยิบเงินเอง เงินอยู่ในซองใญ่ยาม ผมให้

โซเฟอร์หยิบเอาเอง จะผิดมากเหมือนหยิบจับด้วยตนเองหรือเปล่าเล่าครับ ? ผมเคยไปอยู่กับพระป่าบางวัด ท่านก็ไม่เห็นว่าอะไรนี่ครับ บางท่านบอกว่า คราวจำเป็นขณะเดินทาง ก็อย่าไปจับต้องด้วยตัวเอง และอย่าไปยึดมั่นถือมั่น ถ้าโยมที่หยิบจับเงินทองให้ เขาจะเอาไปทำอะไร ก็อย่าถือว่าเป็นเงินทองของเรา ให้ใช้ประโยชน์เพียงการเดินทางเท่านั้น

พระมหาอมรกล่าวว่า จะหยิบจับด้วยตนเองหรือจับที่ซอง หรือให้ใครหยิบจับไปใช้ง่าย ในเมื่อเป็นเงินทองของตน ก็อาบัติเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ต่างจากกันเลย เพราะฉะนั้น หลวงตาคิดว่า ผิดศีล ต้องอาบัติหรือไม่ และถ้าต้อง จะต้องอาบัติสักกี่กระทง ?

หลวงตาสงบตอบว่า ผมคิดว่า คงต้องอาบัติเหมือนกัน และไม่รู้ว่าจะต้องอาบัติกี่กระทง แต่ผมก็พร้อมที่จะปลงอาบัติทั้งหมดนะครับ ไม่อยากเก็บเอาไว้ให้เป็นภัยต่อตนเอง

พระมหาอมรกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น ผมขอโอกาสบอกอาบัตินะครับ (ภิกษุเจตอาบัติต่อภิกษุโดยไม่ขอโอกาส ไม่ให้ภิกษุผู้ถูกเจตให้โอกาส ต้องอาบัติทุกกฐ)^๗

หลวงตาสงบพยักหน้าเป็นการให้โอกาส พร้อมกับตอบว่า ได้ครับ นิมนต์เลยครับ

พระมหาอมรจึงกล่าวว่า หลวงตารับและมีเงินทองไว้ในครอบครองเพื่อตนเอง ต้องอาบัติ**นิสัคคียปาจิตติย**หลายตัว

ตามจำนวนครั้งที่รับ และจำนวนเงินทองที่แยกส่วน ไม่ได้มัดรวมกัน หรืออยู่ในถุงเดียวกัน หรือปึกเดียวกัน เช่น ถ้ารับธนบัตรแบงค์ร้อย ๕ ใบ แต่อยู่ในซองเดียวกัน ต้อง**อาบัตินิสัคคียปาจิตติย**ตัวเดียว ถ้าแยกเป็น ๕ ซอง ๆ ละร้อย ก็ต้องอาบัติ ๕ ตัว แต่สามารถปลงอาบัติครั้งเดียว โดยกล่าวว่า **ขอแสดงอาบัตินิสัคคียปาจิตติยหลายตัว**ในเพราะรับเงินทองก็ได้ และถ้ายังไม่สละเงินทองหรือธนบัตรเสียก่อน ก็แสดงอาบัติไม่ตก คือ ยังไม่บริสุทธินั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าหลวงตายังมีเงินทองเหลืออยู่ ก็ต้องนำมาสละเสียก่อน

นอกจากหลวงตารับเงินทองแล้ว ก็ยังใช้เงินทองเป็นค่ารถแท็กซี่ เป็นการซื้อขายด้วยเงินทอง ต้อง**อาบัตินิสัคคียปาจิตติย**อีกกระทงหนึ่ง ถ้าใช้เงินทองซื้อของฉันของใช้ ก็ต้อง**อาบัตินิสัคคียปาจิตติย**อีก ตามจำนวนครั้งที่ซื้อ ถ้านำอกัปปิยวัตถุ (สิ่งที่ไม่ควรใช้สอยบริโภค) ที่ซื้อมาฉันหรือมาใช้ ก็จะต้อง**อาบัติทุกกฏ**ทุกคำที่กินหรือทุกครั้งที่ใช้

หลวงตาเห็นหรือไม่ครับว่า ถ้าหลวงตาไม่ศึกษาพระวินัย หลวงตาก็จะเป็นผู้ร่ำรวยด้วยอาบัติ ทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งเวลาตื่นหรือเวลาหลับ ก็ยังสามารถมีอาบัติได้อีกด้วย

หลวงตาสงบ ขณะนี้มีสีหน้าจิตสนิท คว้าเงินอันเป็นธนบัตรใบละร้อย ใบละห้าร้อยและใบละพัน ที่เหลืออยู่อีก

จำนวนหนึ่งออกมาจากยาม แล้วกล่าวถามพระมหาอมรว่า รวยเงินทอง รวยปัจจัยสี่ แล้วทำให้รวยด้วยอาบัติ ไม่ดีเลย นะครับ สู้ไม่มีเงินทอง มีปัจจัย ๔ พอเพียงพอต่อการดำรงชีวิต แต่รวยด้วยศีล รวยด้วยคุณธรรม น่าจะประเสริฐกว่านะครับ แล้วจะให้ผมทำอย่างไรกับเงินทองที่เหลืออยู่เล่าครับ ?

พระมหาอมรยิ้มขึ้นชมกับความว่าง่าย และความฉลาดของหลวงตาสงบ พยักหน้าเห็นด้วยกับคำกล่าวของหลวงตา และกล่าวตอบว่า ท่าทางของหลวงตาเป็นคนฉลาดและว่าง่ายพอสมควร ผมคิดว่าหลวงตาจะต้องถึงความเจริญงอกงามในพระศาสนาแน่ ผมขอแนะนำให้หลวงตาเสียสละเงินเหล่านี้ พร้อมทั้ง**นิสสัยวัตถุ**อันเป็นอกัปปิยะ คือ ของที่ไม่สมควรใช้สอยทั้งหมดในท่ามกลางสงฆ์ แล้วค่อยปลงอาบัติ จึงจะทำให้ถึงความหมดจด เป็นพระภิกษุที่บริสุทธิ์ได้ หลวงตาพร้อมจะสละวัตถุที่ทำให้ต้องอาบัติเหล่านี้ เพื่อปลดเปลื้องตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่เล่าครับ ?

หลวงตาสงบพยักหน้าและตอบรับ ด้วยความอ่อนน้อม พร้อมทั้งขอสอบถามปัญหาเพื่อความเข้าใจ ก่อนที่จะเสียสละนิสสัยวัตถุและแสดงอาบัติว่า ขอความกรุณาพระอาจารย์ช่วยอธิบายขยายความด้วยครับว่า นิสสัยวัตถุคืออะไรและวิธีการเสียสละทำอย่างไรครับ ?

พระมหามรจึงตั้งใจ ขยายเนื้อความเรื่องนิสัคคิยวัตถุ และวิธีการเสียสละตามที่ปรากฏใน**พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ นิสัคคิยกัณฑ์** (เบอว์ ๓ หน้า ๖๙๓) มีข้อความว่า

นิสัคคิยวัตถุคืออะไร ?

นิสัคคิยวัตถุ คือ วัตถุที่ทำให้ต้องอาบัติ และจะต้องเสียสละในท่ามกลาง**สงฆ์** (หมายถึง ภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ผู้อยู่ในสีมา เพราะต้องคืนนิสัคคิยวัตถุที่สละแล้ว ให้ผู้ต้องอาบัติด้วยญัตติกรรมวาจา) หรือเสียสละแก่**คณะ** (ภิกษุ ๒ หรือ ๓ รูป) หรือเสียสละแก่**บุคคล** (ภิกษุรูปเดียว) เสียก่อน จึงจะแสดงอาบัติได้ เช่น ผ้าที่ขอมามากินกำหนด, ผ้าที่ขอมจากผู้ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่เป็นคนปวารณา, เภสัช ๕ ที่ภิกษุรับประทานแล้วเก็บไว้เกิน ๗ วัน, เงินทองที่ภิกษุรับเองหรือให้ผู้อื่นรับ หรือยินดีเงินทองที่มีผู้เก็บไว้ให้ เป็นต้น ใน**พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ นิสัคคิยกัณฑ์** (เบอว์ ๓ หน้า ๖๙๓ ฯ) มีนิสัคคิยวัตถุที่ทำให้ต้องอาบัติถึง ๓๐ ข้อด้วยกัน

การเสียสละวัตถุหรือการแสดงอาบัตินั้น สามารถกระทำได้ทั้งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ๔ รูปขึ้นไป หรือภิกษุคณะ ๒-๓ รูป หรือภิกษุบุคคลรูปเดียวก็ได้เหมือนกัน แต่ถ้าทำกับหมู่สงฆ์ จะทำให้ภิกษุผู้เสียสละวัตถุหรือแสดงอาบัตินั้น มีความละอายและความยำเกรงต่อสงฆ์มาก ถ้าทำกับภิกษุคณะ จะ

ทำให้มีความละเอียดและความยำเกรงต่อคณะน้อยลงมาหน่อย ถ้าทำกับภิกษุรูปเดียว ก็จะมีความละเอียด และความยำเกรง น้อยที่สุด แต่ส่วนใหญ่พระภิกษุในปัจจุบันนี้ นิยมสละวัตถุ และแสดงอาบัติกับภิกษุบุคคลรูปเดียว การปฏิบัติเช่นนี้ มีความหมายว่าอย่างไร ? (แสดงว่า ความสะดวกสบายและสิ่ง ที่ได้มาง่าย เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่มักพอใจและนิยมชมชอบที่จะกระทำ จนอาจลืมถึงผลประโยชน์ที่ควรได้หรือเสียไป)

วัตถุที่เป็นนิสัคคีย์ จำต้องสละเสียก่อนมี ๒ ประเภท คือ วัตถุที่เสียสละแล้ว นำกลับมาใช้สอยบริโภคได้อย่างหนึ่ง และวัตถุที่เสียสละแล้ว นำกลับมาใช้สอยไม่ได้อีกอย่างหนึ่ง

ใน ๒ อย่างนั้น นิสัคคีย์วัตถุที่เสียสละแล้วสามารถนำกลับมาใช้สอยได้ เช่น ผ้าไตรจีวรที่ได้มาแล้วยังไม่ได้อธิษฐาน เก็บไว้เกิน ๑๐ วัน หรือผ้าไตรจีวรที่อยู่ปราศจากราตรี (ไม่ได้ เก็บไว้ใกล้ตัว หรือไม่ได้เก็บไว้ในบริเวณที่ไม่ทำให้ต้องอาบัติ เพราะอยู่ปราศจากไตรจีวร ขณะอรุณกำลังจะขึ้น) หรือผ้าที่ เอ่ยปากขอ (วิญญูติ) ต่อผู้ไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณาแล้ว ได้มาเป็นต้น เมื่อนำไปเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือ บุคคลแล้ว ได้กลับคืนมา ก็นำมาพินทุ (ทำวงกลมเป็นจุด) อธิษฐาน แล้วยังสามารถใช้สอยบริโภคได้

ส่วนวัตถุที่เสียสละแล้ว นำกลับมาใช้สอยไม่ได้ เช่น ที่นั่งที่ใช้ขนสัตว์หล่อด้วยยางหรือน้ำข้าว เรียกว่า **สันถัต** ถ้า

เจือด้วยไหมแม่เส้นเดียว หรือหล่อสนิทด้วยขนสัตว์ดำล้วน, เกสซ์ ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยที่รับประทานแล้วเก็บไว้เกิน ๗ วัน, **รวมทั้งเงินทองและสิ่งซื้อขายมาด้วยเงินทอง เป็นต้น** ทำให้ต้องอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์ แต่สำหรับสนิทที่หล่อด้วยขนสัตว์เจือด้วยไหมหรือหล่อด้วยขนสัตว์ดำล้วน เมื่อเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือบุคคลแล้ว ได้กลับคืนมา นำมาใช้สอยโดยการนั่งนอนอย่างเต็มไม้ไม่ได้ จะต้องนำไปทำเป็นเพดาน เครื่องลาด ทำเป็นม่าน เปลือกฟูกหรือปลอกหมอน จึงจะไม่เป็นอาบัติแม่ได้สนิทที่คนอื่นทำไว้แล้วเป็นของเจือด้วยไหม หรือมีสีดำล้วน นำมาใช้สอยก็ต้อง**อาบัติทุกกฏ** เกสซ์ ๕ ที่เก็บไว้เกิน ๗ วัน เสียสละแล้ว ได้กลับมาบริโภคคือฉัน หรือใช้ทาตัวก็ไม่ได้ นำไปใช้ตามประทีปหรือผสมสีได้ **ไม่ต้องอาบัติ**

ตัวอย่างวิธีเสียสละนิสัคคียวัตถุ

ในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือบุคคล

การเสียสละแก่สงฆ์

ภิกษุผู้ต้องอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์ ฟังเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษากว่า นั่งกระโหย่ง ประณมมือ กล่าวอย่างนั้นว่า

**ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ล่วง ๑๐ วัน เป็น
ของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่สงฆ์**

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึง
รับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

**ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า จีวรผืนนี้ของภิกษุ
มีชื่อนี้ เป็นของจำจะสละ เธอสละแล้วแก่สงฆ์ ถ้าความ
พร้อมพรุ่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงคืนจีวรผืนนี้ให้แก่
ภิกษุมีชื่อนี้**

การเสียสละแก่คณะ

ภิกษุรูปนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุหลายรูป ห่มผ้าอุตราสงค์
เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษากว่า นั่งกระโหย่ง
ประณมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า

**ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ล่วง ๑๐ วัน เป็น
ของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่านทั้งหลาย**

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึง
รับอาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วยคณะญัตติกรรมวาจาว่า

**ท่านทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า จีวรผืนนี้
ของภิกษุมีชื่อนี้ เป็นของจำจะสละ เธอสละแล้วแก่ท่าน
ทั้งหลาย ถ้าความพร้อมพรุ่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว
ท่านทั้งหลายพึงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้**

การเสียสละแก่บุคคล

ภิกษุรูปหนึ่ง พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์
เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประณมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า

ท่าน จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำ
จะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับ
อาบัติ พึงคืนจีวรที่เสียสละให้ด้วยคำว่า **ข้าพเจ้าคืนจีวรผืน
นี้ให้แก่ท่าน**

(หมายเหตุ การทำสังฆกรรมทุกชนิด **มีการตั้งญัตติคืนผ้า**
ให้แก่ผู้ที่นำมาสละ, การตั้งญัตติอุปสมบท, การตั้งญัตติให้
ปริวาส, มานัต, อัมภานเป็นต้น ต้องใช้ภาษาบาลี จึงจะทำ
ให้ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ถ้าใช้ภาษาอื่นจะทำให้ญัตติและอนุ-
สาวนาบกพร่องไป กลายเป็นวิบัติ. **วิบัติมี ๕ ประการ** คือ
๑. วัตถุวิบัติ ๒. ญัตติวิบัติ ๓. อนุสาวนาวิบัติ ๔. สีมาวิบัติ
๕. บริษัทวิบัติ สมบัติ ๕ ประการโดยนัยตรงข้าม แต่ถ้าเป็น
วินัยกรรมอย่างอื่นที่**ไม่มีการตั้งญัตติ** เช่น การเสียสละผ้า
หรือบาตรที่เป็นนิสัคคิยะ การแสดงอาบัติ การอธิษฐานผ้า
หรือบาตร การวิกัปปผ้าหรือบาตร การทำกัปปิยะผลไม้เป็นต้น
จะใช้ภาษาอะไรก็ได้^๙ ย่อมสำเร็จประโยชน์ ไม่มีโทษ)

การเสียดสละรูปยะต่อสงฆ์เท่านั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล ภิกษุพึงเสียดสละรูปยะนั้น
 อย่างนี้, ภิกษุรูปนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์
 เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุผู้แก่พรรษากว่า นั่งกระโหย่ง
 ประณมมือ กล่าวอย่างนี้ว่า

**ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้ารับรูปยะคือเงินทองไว้แล้ว ของนี้
 ของข้าพเจ้า เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละรูปยะนี้แก่สงฆ์**

ครั้นสละแล้ว พึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ
 พึงรับอาบัติ ถ้าคนผู้ทำการวัดหรืออุบาสก เดินมาในสถานที่
 เสียดสละนั้น พึงบอกเขาว่า **ท่านจงรู้ของสิ่งนี้** ถ้าเขาถามว่า
 จะให้ผมนำของสิ่งนี้ไปหาอะไรมา อย่าบอกว่า **จงนำของสิ่งนี้
 หรือของสิ่งนี้มา** ควรบอกแต่ของที่เป็นกัปปิยะ เช่น เนยใส
 น้ำมัน น้ำผึ้งหรือน้ำอ้อย **ถ้าเขานำรูปยะนั้นไปแลกของที่เป็นกัปปิยะมาถวาย เว้นภิกษุผู้รับรูปยะ ภิกษุนอกนั้น
 จันได้ทุกรูป** ถ้าได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ พึงบอก
 เขาว่า โปรดช่วยทิ้งของนี้ ถ้าเขาทิ้งให้ นั่นเป็นการดี ถ้าเขา
 ไม่ทิ้งให้ พึงสมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ให้เป็นผู้ทิ้งรูปยะ

องค์ ๕ ของภิกษุผู้ทิ้งรูปยะ

องค์ ๕ นั้น คือ

๑. ไม่ถึงฉันทาคติ (ความลำเอียงเพราะความชอบพอ)
๒. ไม่ถึงโทสาคติ (ความลำเอียงเพราะเกลียดชัง)
๓. ไม่ถึงโมหาคติ (ความลำเอียงเพราะหลงมกมาย)
๔. ไม่ถึงภยาคติ (ความลำเอียงเพราะกลัว) และ
๕. รู้จักว่า ทำอย่างไรเป็นอันทิ้ง หรือไม่เป็นอันทิ้ง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติภิกษุนั้นอย่างนี้

วิธีสมมติภิกษุผู้ทิ้งรูปียะ

พึงขอภิกษุให้รับตกลงก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

คำสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ทิ้งรูปียะ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นผู้ทิ้งรูปียะ การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ทิ้งรูปียะ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทิ้งรูปียะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้

ภิกษุผู้รับสมมติแล้วนั้น ฟังทึงอย่าหมายที่ตก ถ้าทึง
หมายที่ตกต้อง**อาบัติทุกกฏ**

หลวงตาสงบ มาถึงสำนักของพระอาจารย์มหาอมรในวัน
แรก ก็ได้ศึกษาและได้ปฏิบัติพระวินัยทันที แต่แม่ได้ฟังเรื่อง
นิสสัยคดีวัตถุอย่างละเอียดพอสมควร ก็ยังเกิดความสงสัยข้อง
ใจ จึงสอบถามเพิ่มเติมว่า เพราะเหตุไรครับ พระพุทธเจ้า
จึงทรงอนุญาตให้เสียสละเงินทอง เฉพาะกับภิกษุสงฆ์เท่านั้น
ไม่ได้อนุญาตให้เสียสละกับคณะหรือกับบุคคล ?

พระมหาอมร กล่าวตอบด้วยความเมตตาว่า ก็เพราะว่า
พระพุทธองค์ทรงมีพระกรุณาต่อหมู่สงฆ์ ผู้ที่บวชอุทิศชีวิตแด่
พระรัตนตรัยด้วยศรัทธาณะสึครับ เป็นวิธีการหรืออุบายใน
การบริโภคปัจจัย ๔ อันเป็นกัมปิยะ ซึ่งได้จากเงินทองที่
เป็นอกัมปิยะ โดยที่ต้องเป็นไปตามพระวินัยบัญญัติ

เนื่องจากบางกาละ พระภิกษุสงฆ์อาจจะขาดแคลนด้วย
ปัจจัย ๔ เพราะฉะนั้น เงินทองที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไปรับ
มาด้วยความตั้งใจหรือเผลอไผล รับมาโดยไม่รู้ตัวก็ตาม เมื่อ
รู้ว่าตนเองรับเงินทองต้องอาบัติแล้ว ให้นำเงินทองนั้นไปสละ
ในท่ามกลางสงฆ์ ถ้ามีไวยาวัจกรหรืออุบาสกมาบริเวณนั้น ก็
สามารถบอกกับผู้นั้นว่า **จงรู้สิ่งนี้** ถ้าเขาถามว่าจะให้ไปหา
อะไรมาให้ จึงบอกปัจจัย ๔ ที่เหมาะสมกับพระภิกษุสงฆ์ เช่น

บอกว่า **เภสัช ๕ เป็นต้น สมควรแก่พระภิกษุทั้งหลาย** โดยที่ไม่ควรจัดการเงินทอง คือ สั่งให้ไปซื้อสิ่งนั้น ๆ มาให้

(**ฉะนั้น** พระภิกษุผู้จะรับสิ่งใดจากโยม จึงต้องพิจารณา ดูว่า เป็นวัตถุที่ทำให้ผิดพระวินัยหรือไม่ ถ้าไม่แน่ใจก็ต้องถามว่า สิ่งที่ยอมจะถวายนั้นคืออะไร ถ้าเป็นสิ่งที่ผิดพระวินัยก็ไม่ต้องรับ และไม่ต้องเกรงใจโยมว่าจะไม่ได้บุญ เพราะเพียงได้เห็นหรือได้ไหว้พระภิกษุผู้มีศีล ก็ได้บุญเป็นอันมากแล้ว)

แต่ถ้าผู้นั้นไม่สนใจที่จะรับใช้ หาสิ่งของมาให้ ก็จะต้องสมมติภิกษุที่เหมาะสมให้ไปทิ้งเงินทอง เพราะเงินทองนั้นเป็นอนามาสวัตถุ คือ วัตถุที่ไม่ควรจับต้อง และมีโทษมากเปรียบเช่นกับงูพิษ สำหรับบรรพชิตผู้สละกามทั้งหลายแล้ว ถ้าศึกษาพระวินัยบัญญัติจนเข้าใจถูกต้อง ก็สามารถบริโภคนปัจจัย ๔ โดยอุบายที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้ได้

ในอรรถกถาตามที่อ้างนั้น แนะนำว่า ภิกษุผู้จะนำเงินทองไปทิ้ง ฟังหลับตา ไม่เหลียวดูดูจจุจจระ ฟังทิ้งไปในแม่น้ำ หรือในเหวที่ใดที่หนึ่ง โดยที่ต้องไม่หมายที่ตก คืออย่าให้รู้ว่าเงินทองนั้นตกที่ไหน ถ้าตั้งใจหมายที่ตก พระพุทธองค์ปรับ**อาบัติทุกกฏ** (เพราะอาจจะเป็นปัจจัยให้เกิดความโลภแล้วไปเก็บเอามาในภายหลังก็ได้!)

สำหรับปัจจัย ๔ ที่ได้มาจากเงินทองที่ภิกษุรับมา โดยได้กระทำวินัยกรรมแล้ว ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดบริโภคนิสัยได้

ยกเว้นภิกษุผู้รับเงินทองมาเท่านั้น ห้ามบริโภค (เพราะถ้าพระพุทธรเจ้าไม่ห้ามไว้ อาจเป็นปัจจัยให้ภิกษุบางรูปหาอุบายไปรับเงินทองมาสละในท่ามกลางสงฆ์ แล้วก็ร่วมบริโภคปัจจัย ๔ กับสงฆ์ด้วย) ในอรรถกถายังได้แสดงอีกว่า ปัจจัยที่ได้มาจากเงินทองที่ภิกษุรับมานั้น ไม่สมควรแก่ภิกษุผู้รับเงินทองนั้นไม่ว่าโดยปริยายไร ๆ เลย เหมือนกับปัจจัย ๔ ที่ได้มาจากการที่ภิกษุ**อดอุตริมนุสสรธรรม** คือ ธรรมอันยิ่งกว่าคุณของมนุษย์ที่ไม่มีอยู่จริง, ปัจจัย ๔ ที่ได้มาจาก**กุกกุสกกกรรม** คือ การประทุษร้ายสกุล มีการประจบประแจง ให้ดอกไม้ ผลไม้หรือสิ่งของเพื่อให้เขารักเป็นต้น แม้**ปัจจัย ๔** ที่ได้มาโดยถูกต้องตามธรรม ถ้ายังไม่ได้พิจารณา ก็ไม่สมควร**บริโภค** สำหรับพระภิกษุผู้จะทำให้บริบูรณ์ในศีล เพื่อเป็นปัจจัยแก่การออกจากวัฏฏะ

ผู้ไม่ถึงอกติ ๔ ตามพระวินัยเป็นอย่างไร ?

หลวงตาสงบตั้งใจฟังจนจับใจความได้ แต่ก็ยังนึกสงสัยและคิดถึงบุคคลอื่นที่คงจะสงสัยเหมือนกันกับตน จึงถามพระอาจารย์มหาอมร เพื่อจะได้ตัดความสงสัยของตนและอาจรวมถึงบุคคลอื่นด้วยว่า ที่ท่านอาจารย์แสดงว่า ถ้าไม่มีไวยาวัจกรหรืออุบาสกจัดการนำเอาเงินทองไปจัดหาสิ่งที่สมควรมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ และทิ้งเงินทองไว้ที่เดิม โดยที่ไม่สนใจที่จะ

รับใช้ต่อพระภิกษุสงฆ์ ก็ให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ มีการไม่ถึงอคติทั้ง ๔ และรู้จักว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นการ ทั้ง หรืออย่างไรไม่เรียกว่าทั้ง ใช้ไหมครับ และคุณสมบัตินี้ใช้ในกรณีอื่นด้วยหรือไม่ครับ ?

พระมหามรทราบว่า หลวงตามีสติและปัญญาติดตาม เนื้อหาที่แสดงและคิดถึงเหตุผลที่จะสอบถามต่อไปได้ จึงกล่าวตอบว่า ใช่ครับ และคุณสมบัติ คือ การไม่ถึงอคติทั้ง ๔ อย่างนี้ ก็ใช้กับการสมมติพระภิกษุผู้ทำกิจให้สงฆ์หลายอย่าง เช่น ผู้แจกภัต ผู้แต่งตั้งเสนาสนะ ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวรของสงฆ์ เป็นต้น หลวงตาสงสัยอะไรหรือครับ ?

หลวงตาสงบจึงสอบถามต่อไปว่า คือ ผมสงสัยว่า ผู้ที่ไม่มื่อคติทั้ง ๔ มีการไม่ลำเอียงเพราะรัก เพราะโกรธ เพราะหลงหรือเพราะกลัวนั้น เท่าที่เข้าใจและเคยเรียนรู้มา ท่านหมายเอาพระอริยบุคคลเท่านั้น มิใช่หรือครับ เพราะฉะนั้นก็เท่ากับว่า ผู้ที่จะทำกิจการให้สงฆ์นั้น จะต้องเป็นอริยบุคคลเท่านั้นหรือครับ ช่วยกรุณาอธิบายให้ผมเข้าใจด้วยครับ

พระมหามรพิงคำถามของหลวงตาก็รู้ได้ว่า หลวงตาเป็นผู้ฉลาดในการสอบถาม แสดงว่า ได้ศึกษาฟังธรรมมาพอสมควร เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **คนที่มีปัญญาจะรู้จักได้ก็ด้วยการสนทนา** แล้วก็ต้องเป็นคนมีปัญญาเหมือนกัน

จึงจะรู้ได้และยังต้องใช้เวลาด้วย **จึงจะรู้ว่ามิปัญญาจริงหรือไม่**^{๑๐} มิใช่รู้ได้จากการเห็นกันเท่านั้น จึงได้กล่าวตอบไปตามความเข้าใจที่มีอยู่ว่า ตามความเป็นจริง ผู้ที่จะรับทำกิจการงานของสงฆ์ ก็ควรจะเป็นผู้ที่หมดกิจของตนเองแล้ว คือควรที่จะเป็นพระอรหันต์ หรือพระอริยสาวกเบื้องต้น เพราะหมดกิเลสหรือมีกิเลสเบาบางแล้ว ไม่ต้องกังวลด้วยกิจของตน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติสมถวิปัสสนา จะได้ทำกิจของสงฆ์ได้อย่างสมบูรณ์ และบริสุทธิ์ใจไร้มลทิน ตัวอย่างเช่น ท่านพระทัฬหฬลบุตร ท่านบรรลุลุความสิ้นอาสวะ เป็นพระอรหันต์ชื่อนาสพตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านมาคิดว่า ตัวท่านหมดกิจในพระศาสนาแล้ว ควรจะทำกิจให้แก่สงฆ์ โดยเป็นผู้แจกภัตตาหารและแต่งตั้งเสนาสนะของสงฆ์ ท่านได้กราบทูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงเห็นชอบด้วย และได้ให้สาธุการว่า สาธุ สาธุ (ดีละ ดีละ) ภายหลังทรงยกย่องท่านพระทัฬหฬลบุตรเถระไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ คือ บุคคลผู้เลิศ ด้วยตำแหน่งผู้แจกภัตตาหารและแต่งตั้งเสนาสนะของสงฆ์^{๑๑}

แต่พระพุทธองค์ ก็มีได้ทรงบัญญัติว่า ผู้ที่จะทำกิจของสงฆ์จะต้องเป็นพระอริยบุคคลเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่มีอคติทั้ง ๔ ในที่นี้ จึงมิได้หมายถึงเฉพาะพระอริยบุคคล แต่หมายถึง**ผู้ที่ไม่มียอคติ คือ ความลำเอียงเป็นปกติ** ซึ่งใน

หมู่ของพระภิกษุสงฆ์ผู้อยู่ร่วมกันก็สามารถรู้ได้ว่า ใครเป็นผู้มี
 อคติเป็นปกติหรือไม่มีอคติเป็นปกติ ถ้าภิกษุรูปใดเป็นผู้มัก
 โลกเป็นปกติ มักโกรธเป็นปกติ เป็นผู้โง่เขลา มักหลงเป็น
 ปกติ หรือเป็นผู้หนักในบุคคล หนักในลาภ ทำให้กลัวเกรง
 ต่อบุคคลเป็นปกติ ไม่หนักในพระธรรมวินัย เขาผู้นั้นแหละ
 มีความโน้มเอียงไปในทางอคติทั้ง ๔ ไม่สมควรสมมติให้ทำ
 กิจการงานของสงฆ์ และพระมหากษัตริย์ได้แนะนำให้หลวงตาไป
 ศึกษาใน**คัมภีร์ปริวาระ** ซึ่งแสดงลักษณะของภิกษุผู้มีอคติทั้ง
 ๔ ไว้อย่างละเอียด เพราะการมีอคติทั้ง ๔ เหล่านี้ทำให้เป็นผู้
 กล่าว**เภทกรวัตถุ** คือ เรื่องที่ทำให้แตกร้างกัน มีการแสดง
 ธรรมว่าเป็นธรรม แสดงธรรมว่าเป็นธรรมเป็นต้น^{๑๒}

หลวงตาสงบมีใจจดจ่อ ฟังเรื่องพระวินัยด้วยความสนใจ
 ใครในการศึกษา ทำให้พระอาจารย์มหากษัตริย์มีความยินดีที่ได้
 ลูกศิษย์ผู้แม้จะเป็นพระแก่ปฐนพ่อก แต่ก็มีปัญญา พอที่จะ
 ช่วยรักษาพระศาสนาต่อไป ตราบเท่าที่ชีวิตอันเหลืออยู่น้อย
 นิดจะดำรงอยู่ได้ ตามอำนาจแห่งกรรมและวิบากแห่งกรรม

หลวงตาอยากจะถามปัญหาพระธรรมวินัยต่อไปอีก ด้วย
 ความไม่อึด ไม่เบื่อในรสของพระธรรมวินัย แต่ช่างกระไร
 เจ้าเวลาพลบค่ำลวงล้าเข้ามาขัดจังหวะ พระอาจารย์มหากษัตริย์
 จึงให้เรียกพระภิกษุ ผู้อยู่ในวัดมาประชุมกันใน**สีมา** เพื่อให้

หลวงตาสงบเสียสละเงินทอง และสิ่งของที่ซื้อมาด้วยเงินทอง พร้อมทั้งแสดงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อการสำรวมระวัง เพื่อความเจริญด้วยศีล สมาธิและปัญญาในกาลต่อไป

(**สีมา** หมายถึง เขตแดนที่ใช้ทำสังฆกรรม ปัจจุบันวัดทั่วไปนิยมผูกสีมาเฉพาะโรงอุโบสถ แต่ตามความเป็นจริงสามารถผูกสีมาทั้งวัดก็ได้ และในวัดหนึ่งสามารถผูกสีมาได้หลายแห่ง นี่หมายถึง **พัทธสีมา** คือ สีมาที่ผูก ต้องใช้สงฆ์ทำสังฆกรรม มีการสวดญัตติทุติยกรรมวาจา เรียกว่า ผูกสีมา.

ส่วน**อพัทธสีมา** คือ สีมาที่ไม่ต้องผูก เช่น **คามสีมา**-เขตหมู่บ้านหนึ่ง ๆ, **สัตตัพภันดรสีมา**-สีมาป่า ชั่ว ๗ อัปภันดร (อัปภันดรหนึ่งมี ๒๘ ศอก = ๑๔ เมตร) รวมเป็น ๑๙๖ ศอก โดยรอบ, **อุทกุกเขปสีมา**-สีมาชั่วคราวน้ำสาด คือ สีมาในแม่น้ำทะเลหรือสระที่เกิดเอง ภิกษุลงไปทำสังฆกรรมในน้ำได้ โดยกำหนดเขตสีมาชั่วคราวน้ำสาดไป น้ำที่สาดไปตกถึงไหน นั่นเป็นเขตสีมา ขยายไปตามจำนวนภิกษุบริษัท)^๓

หลังจากที่หลวงตาสงบกระทำวิญญกรรม และปลงอาบัติเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระอาจารย์มหาอมร ก็บอกให้พระภิกษุสามเณรไปจัดที่พักให้หลวงตาสงบ และบอกให้หลวงตาสงบไปพักผ่อน เตรียมตัวเตรียมใจ เพื่อเริ่มศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยต่อไป ...

ความเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ทำให้เกิดปราโมทย์ปีติ

เมื่อหลวงตาสงบเข้าไปสู่สถานที่พัก ซึ่งพระภิกษุสามเณรช่วยกันทำความสะอาดให้เรียบร้อย ตนเองก็จัดแจงแก้บริวารจัดวางไว้ให้เหมาะสมแล้ว ขณะนั่งลงบนเตียงในห้องไม่กว้างนัก ก็เกิดสติสัมปชัญญะ พิจารณาอาการของจิตใจ ตั้งแต่กระทำวิหัยกรรมและแสดงอาบัติเสร็จ รู้สึกมีอาการเบาสบายปลอดโปร่ง โล่งใจเป็นอย่างยิ่ง มีความรู้สึกว่าเป็นดวงได้บวชใหม่ ที่แรกก็นึกแปลกใจว่า เหตุไฉนจึงมีความรู้สึกเช่นนี้ แต่ก็สันนิษฐานได้ว่า คงเพราะเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ผุดผ่องเหมือนกับตอนที่บวชใหม่ ๆ เนื่องจากได้แสดงอาบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ใช่แสดงอาบัติกันทุกวันตามประเพณีที่ทำตาม ๆ กันเหมือนก่อนหน้านี้ เพราะเมื่อยังมีนิสัคคิยวัตถุ เช่น เงินทองเป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้เสียสละต่อสงฆ์ก่อนถึงจะแสดงอาบัติทุกวันอย่างไร ก็ไม่เป็นอันแสดง และยังหมายถึงว่า พระภิกษุผู้แสดงอาบัตินั้น ไม่มีความเข้าใจในพระวินัยดีพอ จึงยังมีใช่เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์

แต่เมื่อหลวงตาสละเงินทอง และอภัยปิยวัตถุที่ซื้อมาด้วยเงินทองแล้วแสดงอาบัติเสร็จ ก็พลันรู้สึกทันทีว่า จิตใจรวมทั้งร่างกายนั้น มีปฏิภเวศน์ซึ่งแตกต่างจากที่แล้ว ๆ มา คือที่แล้วมา ก่อนแสดงอาบัติก็ทำไปด้วยความไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล ขณะกำลังแสดงอาบัติก็พูดภาษาบาลีตามแบบ ไม่รู้เรื่องอะไร

ทำให้เสร็จ ๆ ไปเท่านั้น หลังจากแสดงอาบัติแล้วก็รู้สึกเฉย ๆ เพราะคิดว่าเป็นกิจวัตรที่ควรทำทุกวันเท่านั้น

แต่ในครั้งนี้ พระอาจารย์มหาอมร สอนให้แสดงอาบัติเป็นภาษาไทยตามที่ต้องอาบัติจริง ๆ ทำให้รู้เรื่อง เข้าใจ เนื้อความ เป็นการแสดงความบริสุทธิ์จากใจจริง สิ่งที่ทำผิดไปแล้วและมีความละอาย ตั้งใจแก้ตัวใหม่ พร้อมทั้งปฎิญาณว่าจะสำรวมระวัง ไม่กระทำการละเมิดพระวินัยอีก จึงทำให้เกิดศรัทธาและปัญญา ทำให้จิตผ่องใส ใจก็เกิดโสมนัส เกิดปราโมทย์ปีติขึ้นได้ เป็นการพิสูจน์พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเห็นได้ด้วยตนเองว่า ถ้าเป็นผู้มีศีลดีงามแล้ว ก็จะทำให้มี**อวิปปฏิสาร** คือ การไม่เดือดร้อนใจ ซึ่งจะเป็นปัจจัยแก่ปราโมทย์ปีติ และการปฏิบัติธรรมเบื้องสูงต่อไป

เมื่อมีปรากฏการณ์เกิดขึ้นแก่ตนเองอย่างนี้ ก็ยิ่งทำให้หลงตาสงบมีกำลังใจ และมุ่งมั่นที่จะศึกษาพระวินัย ปฏิบัติธรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป หลวงตาเกิดนึกรำพึงในใจว่า อย่างนี้เองที่เรียกว่า **สุวากขาโต ภควตา ธมฺโม** พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว, **สนฺทิฎฺฐิโก** เป็นธรรมที่ผู้ประจักษ์จะพึงเห็นเอง, **อกาลิโก** เป็นธรรมที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล, **เอหิพสุสิโก** เป็นธรรมที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด, **โอปนยิโก** เป็นธรรมที่ควรน้อม

เข้ามาใส่ตน, **ปัจจุตต เวทิตพโพ วิญญูหิ** เป็นธรรมที่ผู้รู้
ก็รู้ได้เฉพาะตน. แล้วหลวงตาก็ได้เปล่งอุทาน ด้วยอำนาจปีติ
ออกมาว่า

อโห วต อปฺปฏิบุคฺคโล พุทฺโธ

โอ ! พระพุทธเจ้า เป็นบุคคลไม่มีผู้เปรียบหนอ

อโห วต อปฺปฏิสงฺขตาสงฺขโต ธมฺโม

โอ ! พระธรรม เป็นธรรมไม่มีสังขตะ อสังขตะใดเปรียบหนอ

อโห วต อปฺปฏิคฺฌเณ สงฺโฆ

โอ ! พระสงฆ์ เป็นหมู่ไม่มีหมู่ใดเปรียบได้หนอ

(หมายเหตุ ในวิสุทธิมรรค อนุสสติเนเทศ สมาธิเนเทศ
ธัมมานุสสติ ได้อธิบายถึงพระธรรมคุณ ๖ บทว่า

บทแรก คือ **สุวากขาโต ภควตา ธมฺโม** เป็นการ
แสดงทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ คือ โลกุตตรธรรม ๙
ส่วน ๕ บทที่เหลือ เป็นการแสดงถึงปฏิเวธอันเป็นโลกุตตร
ธรรมเท่านั้น แต่ในฎีกาวิสุทธิมรรคก็สังเคราะห์พระปริยัติ
ธรรมและปฏิบัติธรรมในบททั้ง ๕ ที่เหลือด้วย)

เมื่อหลวงตาได้น้อมรำพึงถึงคุณของศีล และคุณของพระ
รัตนตรัยด้วยโยนิโสมนสิการ ปีติก็พลันเกิดขึ้นอีกหลายระลอก
แม้ว่ายังไม่รู้ธรรมะอันละเอียดลึกซึ้งแต่อย่างใด แต่ก็ยังทำให้
เกิดปีติโสมนัสขึ้นได้ถึงเพียงนี้ นี่ก็ด้วยอานิสงส์แห่งศีลที่ตั้งใจ

รักษา และกระทำคืน เมื่อก้าวล่วงไปแล้ว ถ้าได้ศึกษาพระธรรมวินัยให้ละเอียดลออลึกซึ้ง และรักษาศีล ปฏิบัติธรรมให้ยิ่งขึ้น จะได้รับอานิสงส์สักปานใดหนอ !

คืนนั้น หลวงตาทำสมาธิก่อนนอน ด้วยจิตอันสงบพอสมควร ทั้งที่ยังไม่ได้เรียนรู้เรื่องของสมณภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาจริงจังอะไรเลย เคยแต่อ่านในหนังสือนักธรรม ธรรมะเบ็ดเตล็ดและผ่านสำนักต่าง ๆ มาบ้างเท่านั้น ก็ให้มีอันนึกในใจว่า อีกสักหน่อยเถอะ ถ้าเราได้เรียนรู้เรื่องกรรมฐานและพระอภิธรรมชำนาญแล้ว จะเจริญสมณะให้ได้มานและเจริญวิปัสสนาให้บรรลุธรรม อย่างน้อยก็ต้องได้วิปัสสนาญาณอะไรบ้างสิน่า ... แล้วก็หยั่งลงสู่กระแสภวังค์ ม่อยหลับไปโดยที่มีมหากุศลจิต ญาณสัมปยุตเป็นปุเรจาริก เข้าสู่นิทรารมย์ ...

วันใหม่กับชีวิตใหม่ของหลวงตา

เสียงระฆังดังก้องกังวานประมาณตี ๔ ของวันใหม่ตามการนับของชาวโลกทั่วไป แต่ทางพระพุทธศาสนา นับที่อรุณขึ้นจึงจะเป็นวันใหม่ หลวงตาสงบตื่นขึ้นด้วยจิตใจที่สงบสุขชุ่มชื่น กระชุ่มกระชวย คงเป็นด้วยกุศลจิตที่เกิดก่อนหลับตื่นขึ้นจึงเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดต่อได้ เมื่อทำสรีริกสำเร็จก็ห่มผ้า พาดสังฆาฎิที่บา ไปร่วมทำสมาธิภาวนา เป็นกิจวัตรประจำวันของวัดนี้ เวลาตี ๕ จึงสวดมนต์ทำวัตรเช้า เป็นการ

นอบน้อมบูชาพระรัตนตรัย และเป็นการเจริญพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยการสรรเสริญด้วยวาจาและ น้อมบูชาด้วยใจ เป็นบุญกุศลอันดียิ่งของภิกษุสามเณรตั้งแต่ เข้ามิดที่ดูเหมื่อนจะทำได้ง่าย ต่างจากคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนราว ฟ้ำกับดิน เพราะคฤหัสถ์ทั้งหลายตื่นขึ้นด้วยเสียงนาฬิกาปลุก ทั้งๆที่ยังไม่อยากจะตื่น บางคนก็งัวเงีย ไม่แหล่มชื่นเพราะนอน ตึก สาเหตุอาจเกิดจากดูทีวี หรือทำงานที่ค้ำงไว้ตึกไปหน่อย แล้วก็ต้องกระวีกระวาด รีบเร่งเข้าห้องน้ำ อาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหารแล้วก็ไปทำงาน เพื่อแสวงหาเงิน แสวงหา อาหาร แสวงหากามคุณ ชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน แม้จะ อยู่ในคฤหาสน์ที่สวยงาม กว้างขวางใหญ่โตอย่างไร พระพุทธ- เจ้าก็ยังตรัสว่า **สมฺพาโร ฆราวาโส รชาปโถ อพฺภอกาโส ปพฺพชฺชา ฆราวาสคัปปคฺเค** เป็นทางมาแห่งธุลี คือ กิเลส บรรพชาเป็นโอกาสอันปลอดโปร่ง การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะ ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ ชัดแล้วนี้ มิใช่เป็นฐานะที่ใคร ๆ จะพึงทำได้โดยง่าย ...^{๑๔}

ฉะนั้น ผู้มีปัญญาที่ได้ฟังพระสัทธรรมหรือมีอุปนิสัยแต่ กาลก่อนจึงบวชเป็นบรรพชิต เพื่อที่จะได้ทำกิจในการประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อความบริสุทธิ์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ

เมื่อทำวัตรสวดมนต์เสร็จ ก็จัดแจงโรงฉัน เตรียมตัว บิณฑบาต หลังจากฉันเช้าเสร็จ หลวงตาสงบก็ได้ให้สามเณร

ไปหาดอกไม้ พร้อมรูปเทียนใส่พาน เป็นเครื่องสักการะใน
การมอบตนเป็นศิษย์ เป็นการบูชาพระธรรม เพื่อถวายแก่
พระอาจารย์มหาอมร วินยรกฺขิตโต ผู้รักษาพระธรรมวินัย

ในวิสุทฺธิมรรค กัมมัฏฐานคหณนิเทศ ได้แสดงถึงวิธี
ถือเอากรรมฐาน และวิธีมอบตนแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
และแก่พระอาจารย์ มีเนื้อความโดยย่อว่า

การมอบตัวต่อพระพุทธเจ้า

พึงมอบตัวแด่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ด้วยคำว่า **อิมาหิ
ภควา อตฺตภาวํ ตุมฺหากํ ปริจฺจขามิ. ข้าแต่พระผู้มีพระ
ภาคเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าขอสละอัตภาพนี้แด่พระองค์ ดังนี้**

ท่านแสดงประโยชน์ในการมอบตน แด่พระพุทธเจ้าไว้ว่า
หากไม่มอบตนไว้ก่อน เมื่อประสบกับอารมณ์อันน่ากลัวก็จะ
ทำให้หวาดเสียว ทนไม่ได้จนต้องเลิกทำกรรมฐานไป แต่เมื่อ
ได้มอบตัวแด่พระพุทธเจ้าแล้ว แม้จะประสบกับอารมณ์ที่น่า
หวาดกลัว ความกลัวก็ไม่เกิดขึ้น หรือถ้าเกิด เมื่อพิจารณา
ด้วยการเตือนตนว่า **เราได้มอบตัวแด่พระพุทธเจ้าแล้ว ...
ความกลัวก็จะหมดไป ...** (ชีวิตนี้เป็นของพระพุทธเจ้า มิใช่
ของเราแล้ว ถ้าจะมีอันเป็นไปด้วยการประพฤติธรรม ก็เป็น
การสละชีพในหน้าที่ ควรแก่การภาคภูมิใจ ...)

การมอบตัวต่อพระอาจารย์

เมื่อจะมอบตัวแด่พระอาจารย์พึงกล่าวว่า

อิมาหิ ภนฺเต อตฺตภาวํ ตุมฺหากํ ปริจฺจขามิ.

ข้าแต่อาจารย์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอสละอัตภาพนี้แต่ท่าน ดังนี้

ท่านแสดงประโยชน์ในการมอบตน แต่พระอาจารย์ไว้ว่า หากไม่มอบตนไว้ก่อน จะเป็นผู้ที่อาจารย์ปรามไม่ได้บ้าง จะเป็นคนว่ายาก ไม่ทำตามโอวาทบ้าง จะเป็นคนไปตามชอบใจ ยังมีได้ลาอาจารย์ก็ไปเสีย ณ ที่ ๆ ตนปรารถนาบ้าง

พระอาจารย์ก็จะไม่สงเคราะห์เธอ ด้วยอามิสบ้าง ด้วยธรรมบ้าง ทั้งจะไม่ให้เธอศึกษาข้อขอดที่สี่ลับ ภิกษุนั้นเมื่อไม่ได้รับความสงเคราะห์ ๒ ประการนี้ ชื่อว่า ไม่ได้ที่พึงในพระศาสนา ไม่ซำก็จะถึงซึ่งความทุกข์ หรือเป็นคฤหัสถ์ไป

แต่ภิกษุผู้ที่มอบตัวแด่อาจารย์แล้ว จะไม่เป็นผู้ที่อาจารย์ปรามไม่ได้ ไม่เป็นผู้ไปตามชอบใจ เป็นผู้ว่าง่าย มีความเป็นไปผูกพันกับอาจารย์อยู่เสมอ เธอเมื่อได้รับสงเคราะห์ ทั้ง ๒ ประการ จากอาจารย์ ย่อมจะถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์ในพระศาสนา ท่านยกตัวอย่างดังพวก**อันเตवासิก**ของ**พระจูฬปิณฑปาทิกติสสเถระ** ฉะนั้น

ได้ยินว่า ภิกษุ ๓ รูปมาสู่สำนักของพระเถระ ในภิกษุ ๓ รูปนั้น รูปหนึ่งกราบเรียนพระเถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ

เมื่อว่าเพื่อประโยชน์แก่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าพึงอาจโจนลงเหวลึก ๑๐๐ ชั่วคนได้, รูปที่สองกราบเรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อว่าเพื่อประโยชน์แก่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าพึงอาจที่จะถูร่างกายนี้ เริ่มแต่สันท่าเข้าที่ลานหินให้ตัวสึกสิ้นไปไม่เหลือเลยได้, รูปที่สามกราบเรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อว่าเพื่อประโยชน์แก่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าอาจกลั่นลมอัสสาสะปีสสาสะจนทำกาลกิริยาได้. พระเถระเห็นว่า ภิกษุพวกนี้เป็นภัพพบุคคลแน่ ก็บอกกรรมฐานให้ พวกเขอตั่งอยู่ในโอวาทของท่าน ได้บรรลุพระอรหัตทั้ง ๓ รูปแล **นี่เป็นอานิสงส์ในการมอบตัว**

นี่เป็นตัวอย่าง ในการมอบตนเป็นศิษย์ของผู้ที่จะมาขอกรรมฐานในการปฏิบัติธรรม สำหรับผู้มีพื้นความรู้ในพระธรรมวินัยมาพอสมควรแล้ว ดังตัวอย่างเช่น **พระจกขุपालะ**^{๑๕} เมื่อท่านสละสมบัติให้น้องชาย แล้วออกบวช อยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์อาจารย์**ครบ ๕ พรรษา** จนพินินสัยแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามถึงฐานะในพระพุทธศาสนาว่ามี กี่อย่าง พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า มี ๒ อย่าง คือ

๑. คันถฐานะ หมายถึง การเรียนและทรงจำพระไตรปิฎก ก็นิกายก็ได้ตามกำลังแล้วบอกสอนเพื่อให้พระศาสนาดำรงอยู่

๒. วิปัสสนาฐานะ หมายถึง การเริ่มตั้งความสิ้น ความเสื่อมไว้ในอัตภาพ (คือ นาม รูป ที่ทำญาตปริญญาไว้ดีแล้ว) ยังวิปัสสนาให้เจริญ ด้วยสามารถแห่งการกระทำติดต่อกันแล้ว

ถือเอาพระอรหัต ของภิกษุผู้มีความประพฤติเบาพร้อม ยินดี ยิ่งแล้วในเสนาสนะอันสงัด

เมื่อท่านพระจักขุปาละได้ทราบอุระทั้ง ๒ เข้าใจดีแล้ว ท่านจึงเลือกบำเพ็ญวิปัสสนาอุระ เพราะท่านรู้ตัวว่า ตนเอง บวชเมื่อแก่ ไม่สามารถทรงจำพระไตรปิฎก ทำคันถอุระให้ บริบูรณ์ได้ แต่ท่านจะบำเพ็ญวิปัสสนาอุระให้บริบูรณ์ จึงขอ กรรมฐานต่อพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็ตรัสบอกกรรมฐาน **ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงความเป็นพระอรหัตให้**

หลังจากเรียนกรรมฐานจากพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านก็ชักชวนภิกษุรวมกันได้ ๖๐ รูป เดินทางไปหมู่บ้านชายแดนไกล ถึง ๑๒๐ โยชน์ เพื่อปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ท่านถือเนสัชชิจุดงค์ คือ ตั้งอยู่ในอิริยาบถ ๓ ไม่สำเร็จการนอน ภายในพรรษาตัวเอง ดวงตาทั้งคู่ของท่านจึงบอดสนิท ด้วยอำนาจของอกุศลกรรมเก่า แต่ด้วยอำนาจของความเพียร ซึ่งเป็น ปโยคสมบัติ ทำให้ท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์สุขขวิปัสสกะ ...

การแสดงตนเป็นศิษย์

หลวงตาสงบ แม้บวชมาถึง ๑๙ พรรษา แต่ก็ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยละเอียดลึกซึ้งอะไร เพียงศึกษาตามหลักสูตรที่วางไว้ แล้วก็ได้แต่เพลิดเพลिनไปในลาภสักการะยศถาบรรดาศักดิ์ จึงรู้ตนเองว่า จะต้องศึกษาพระธรรมวินัยอัน

เป็นส่วนละเอียด ที่จะได้นำมาประพุดิปฏิบัติ โดยปราศจาก
ความสงสัยกลางแคลงใจ ซึ่งคำสอนเหล่านั้นก็มีแสดงไว้อย่าง
บริบูรณ์ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาแล้ว เพียงแต่ขาดผู้
ชี้แนะเท่านั้น หลวงตาจึงพร้อมที่จะยอมตนเป็นศิษย์ของพระ
อาจารย์มหาอมร เพื่อที่จะได้เข้าถึงคำสอนที่ถูกต้องของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นโลกนาถะ ที่พึงของสัตว์โลกทั้ง ๓

เมื่อได้เวลาสมควร หลวงตาก็ได้ถือพานดอกไม้ รูป
เทียนตามประเพณี เข้าไปหาพระอาจารย์ แล้วนั่งกระโห่ียง
ประคองอัญชลี กล่าวคำขอให้เป็นอาจารย์ ตามคำแนะนำว่า
อาจารย์ เม อาวุโส โหหิ, อายสุมโต นิสฺสาย วุจฺฉามิ
(๓ ครั้ง) แปลว่า “ท่านผู้มีอายุ ขอท่านโปรดเป็นอาจารย์ของ
กระผม ๆ จักอาศัยท่านอยู่” แล้วหลวงตาก็ส่งพานดอกไม้
รูปเทียนให้แก่พระอาจารย์มหาอมร ด้วยความเคารพในพระ
ธรรมวินัย พระอาจารย์มหาอมรก็รับพานด้วยความนอบน้อม
เช่นกัน แล้วได้กล่าวว่า **โอปายิกิ** แปลว่า ชอบแก่อุบายละ

หลวงตาสงบรับว่า **อาม อาวุโส** แปลว่า ครับ

พระมหาอมรกล่าวว่า **ปฎิรูปิ** แปลว่า สมควรละ

หลวงตาสงบรับว่า **อาม อาวุโส** แปลว่า ครับ

พระมหาอมรกล่าวว่า **ปาสาทิเกน สมฺปาเทหิ** แปลว่า

จงยังศึกษา ๓ ให้ถึงพร้อม ด้วยกายกรรม วจีกรรมและ
มโนกรรมอันน่าเลื่อมใสเถิด

หลวงตาสงบบรับว่า อาม อาวุโส แปลว่า ครับ

ก็เป็นอันว่า หลวงตาได้เป็นลูกศิษย์ของพระอาจารย์มหาอมรสำเร็จเรียบร้อยแล้ว แต่หลวงตาสงบบยังได้กล่าวต่อไปว่า
อหัม อาวุโส นิสฺสยํ ยาจามิ แปลว่า ท่านผู้มีอายุ ข้าพเจ้าขอถือนิสัย **ทุติยมฺปิ อหัม อาวุโส ...**

(หมายเหตุ ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก เรื่องการให้ภิกษุถือนิสัย มหาขันธกะ เบอร์ ๖ หน้า ๒๗๙ กล่าวคำว่า **อาจริโย เม อาวุโส โหหิ, आयस्मतो นิสฺสาย วजฺจามิ** แปลว่า “ท่านผู้มีอายุ ขอท่านโปรดเป็นอาจารย์ของกระผม กระผมจักอาศัยท่านอยู่” เพียงเท่านี้ ก็เป็นอันถือนิสัยแล้ว ไม่จำเป็นต้องกล่าวขอถือนิสัยอีก และประโยคนี้เป็นคำขอนิสัยของนิกายันเตวาสิก ส่วนการกล่าวขอเป็นธัมมกันเตวาสิก คือลูกศิษย์ที่มาเรียนพระธรรม ไม่มีแสดงไว้โดยตรง

แต่ในปัจจุบัน เมื่อลูกศิษย์มาเรียนพระธรรม จะกล่าวคำว่า **อาจริโย เม ภนฺเต (อาวุโส) โหหิ,** พระอาจารย์ผู้สอนก็จะกล่าวคำว่า **ปสาทิเกน สมฺปาเทถ** ลูกศิษย์ก็จะตอบรับว่า **อาม ภนฺเต (อาวุโส) เป็นครั้ง ๆ ไป** ทุกครั้งที่มาเรียน)

พระมหาอมรได้ห้ามขึ้นกลางคันว่า เดี่ยวก่อน หลวงตาได้มาติกาทั้ง ๒ (ภิกขุ-ภิกขุณีปาติโมกข์) หรือเปล่าครับ ?

หลวงตาสงบตอบว่า เคยสวดอยู่เหมือนกัน เมื่อพรรษา ๔ หรือ ๕ ตอนบวชใหม่ ๆ สวดได้แต่ภิกขุปาติโมกข์ ตอนนี้ เลื่อนหมดแล้ว ต้องทบทวนใหม่ละครับ

พระมหาอมรกล่าวว่า ผู้ที่จะพ้นนิสัย เรียกว่า **นิสัย-มุตตกะ** ไม่ต้องขอถือนิสัยจากครูบาอาจารย์แล้ว จะต้องมียุทธสมบัติหลายอย่าง ต้องมีพรรษาตั้งแต่ ๕ ขึ้นไป รวมทั้งต้องได้ปาติโมกข์ทั้ง ๒ ด้วย แต่ผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ให้อุปสมบทหรือให้นิสัยได้ ก็ต้องมีคุณสมบัติหลายอย่างและต้องได้วิภังค์ทั้ง ๒ ด้วย (ภิกขุ-ภิกขุณีวิภังค์ คือ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑, ๒, ๓) แม้ว่าหลวงตายังไม่พ้นนิสัย ควรจะต้องขอถือนิสัย แต่ผมยังไม่มีคุณสมบัติที่จะให้นิสัยได้หรอกครับ เป็นได้เพียง ธรรมอาจารย์ ให้ความรู้ แนะนำตามพระธรรมวินัยได้เท่านั้น หลวงตาไม่ต้องขอนิสัยกับผมหรอกนะครับ

หลวงตาสงบถามต่อว่า แล้วถ้าผมยังไม่พ้นนิสัย แต่ไม่ ถือนิสัย จะไม่ต้องอาบัติหรือครับ ?

พระมหาอมรอ้างพระวินัยตอบว่า ในมหาขันธกะ มหาบรรค พระวินัยปิฎก แสดงไว้ว่า ภิกษุที่เดินทางไกล ภิกษุอาพาธ ภิกษุผู้พยาบาลและภิกษุที่อยู่วัดป่า เมื่อไม่ได้ผู้ให้นิสัย ก็ไม่ต้องถือนิสัย แต่ต้องผูกใจไว้ว่า **เมื่อใดมีภิกษุผู้ให้นิสัยที่สมควรมา จักอาศัยภิกษุนั้นอยู่**^{๑๖}

เว้นภิกษุ ๔ จำพวกนี้แล้ว ต้องถือนิสัย จะไม่ถือนิสัยอยู่
ไม่ควร แต่ในปัจจุบันนี้ ภิกษุผู้มีองค์คุณที่จะให้นิสัยพร้อม
ทั้งเป็นภิกษุอลัชชีด้วย หาได้ยาก ถ้าพยายามหาแล้ว ไม่ได้
ก็ต้องทำในใจว่า ถ้าพบภิกษุผู้มีคุณสมบัติพอที่จะให้นิสัยได้
เมื่อไร ก็จะถือนิสัยในสำนักของท่าน แต่ตัวของภิกษุผู้ยังไม่
พ้นนิสัยนี้ก็ต้องพยายามศึกษา ทรงจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ เป็นต้น
ให้ได้ เพื่อตนเองจะได้มีองค์คุณของภิกษุผู้พ้นนิสัย เมื่อมี
พรรษาครบ ๕ แล้ว ตามที่แสดงไว้ในอรรถกถาภิกษุโนวาท
สิกขาบท (มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๔ หน้า ๓๗๓)

และการขอนิสัยหรือการถือนิสัยนั้น มิใช่ว่า เมื่อพบกัน
แล้วจะขอถือนิสัยหรือให้นิสัยกันได้ทันที

หลวงตาสงบบถามแทรกขึ้นว่า อ้าว ! ทำไมหรือครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า ก็เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
บัญญัติโทษไว้ว่า ภิกษุไม่พึงให้นิสัยแก่ภิกษุพวกอลัชชี รูปใด
ให้ ต้อง**อาบัติทุกกฏ** และทรงบัญญัติอีกว่า ภิกษุไม่พึงอยู่
อาศัยภิกษุพวกอลัชชี รูปใดอยู่อาศัย ต้อง**อาบัติทุกกฏ**^{๑๗}

หลวงตาสงบบถามอีกว่า แล้วจะรู้ได้อย่างไรเล่าครับว่า
ใครเป็นลัชชีหรือใครเป็นอลัชชี อย่างผมนี้เป็นลัชชีหรืออลัชชี
ก็ไม่รู้ ช่วยบอกด้วยเถิดครับว่า ลัชชีและอลัชชีนั้นมีลักษณะ
อย่างไรบ้างครับ

พระมหามรตตอบว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้รอออยู่ ๔-๕ วัน พอจะสืบสวนดูนิสัยใจคอจนรู้ได้ว่าเป็นสภาคกัน คือเข้ากันได้ เป็นลัชชีด้วยกัน กรณีของหลวงตานี้ ที่ผมรับเป็นลูกศิษย์ เพราะเห็นว่าเคยรู้จักกันมาก่อน และหลวงตาก็เป็นผู้ว่าง่าย พอแนะนำได้ ก่อนหน้านี้ หลวงตาก็ได้ชื่อว่า **อลัชชี** แปลว่า ผู้ไม่มีความละอาย แต่เมื่อหลวงตายอมรับผิดและแสดงคืนอาบัติด้วยความละอาย จึงได้ชื่อว่า **ลัชชี** แปลว่า ผู้มีความละอาย เพราะลัชชีและอลัชชีนั้น เป็นกันได้ เนื่องด้วยขณะจิต ลักษณะของผู้เป็นลัชชีและอลัชชี ดังนี้ คือ

ลักษณะของอลัชชีบุคคล

๑. ผู้ที่แกล้งต้องอาบัติ
๒. ผู้ที่ปกปิดอาบัติ (หรือ รู้ว่าต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน)
๓. ผู้ที่ถึงอคติ ๔ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ

ลักษณะของลัชชีบุคคล^{๑๔}

๑. ผู้ที่ไม่แกล้งต้องอาบัติ
๒. ผู้ที่ไม่ปกปิดอาบัติ (หรือ รู้ว่าต้องอาบัติแล้วก็แสดงคืน)
๓. ผู้ที่ไม่ถึงอคติ ๔ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ ชัง หลง กลัว

หลวงตาสงบถามด้วยความสนใจว่า แล้วผู้ที่จะพินินิสัย หรือผู้ที่จะให้ินิสัยเล่าครับ มีคุณสมบัติอย่างไร ผมจะได้รู้ว่า

ต้องศึกษาปฏิบัติอะไรบ้าง เมื่อไรจึงจะพ้นนิสัย และถ้ายังต้อง
ถือนิสัย จะถือนิสัยกับใคร

พระมหามรตตอบด้วยความซ้ำซ้อนว่า พระพุทธเจ้าทรง
อนุญาตให้ภิกษุ**ผู้ฉลาด ผู้สามารถ** ถือนิสัยอยู่ ๕ พรรษา
และให้ภิกษุ**ผู้ไม่ฉลาด** ถือนิสัยอยู่ตลอดชีวิต^{๑๙} ทรงแสดงองค์
แห่งภิกษุผู้ต้องถือนิสัย และไม่ต้องถือนิสัยไว้หลายหมวด คือ

องค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ต้องถือนิสัย ๕ หมวด

หมวดที่ ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
องค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. ไม่ประกอบด้วยกอง**ศีล** อันเป็นของพระอเสขะ
๒. ไม่ประกอบด้วยกอง**สมาธิ** อันเป็นของพระอเสขะ
๓. ไม่ประกอบด้วยกอง**ปัญญา** อันเป็นของพระอเสขะ
๔. ไม่ประกอบด้วยกอง**วิมุตติ** อันเป็นของพระอเสขะ
๕. ไม่ประกอบด้วยกอง**วิมุตติญาณทัสสนะ** อันเป็นของ
พระอเสขะ (วิมุตติญาณทัสสนะคือปัจจเวกขณญาณ)

หมวดที่ ๑ นี้ เป็นองค์ของผู้**ไม่สมควร** แม้ไม่ได้ถือ
นิสัยก็ยังไม่ดีปฏิบัติ เป็นการแสดงกว้าง ๆ ว่า ผู้ที่ยังไม่เป็น
พระอรหันต์ เป็นผู้ควรจะต้องถือนิสัย เพราะ**ธรรมชั้น ๕**
ของ**พระอเสขะ** หมายถึง คุณธรรมของพระอรหันต์

หมวดที่ ๒ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
องค์ ๕ จะไม่ถือศีลอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา (ในพระรัตนตรัยและกรรม ฯ)
๒. เป็นผู้ไม่มีhiri (ความละอายต่อบาปทุจริต)
๓. เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต)
๔. เป็นผู้เกียจคร้าน (ไม่พากเพียรเจริญอริกคุณ)
๕. เป็นผู้ที่มีสติพินเพื่อน (หลงลืมสติเป็นปกติ)

หมวดที่ ๒ นี้ ก็เป็นองค์ของผู้ไม่สมควร ยังไม่มีอาบัติ
เป็นการแสดงถึงผู้ที่ยังไม่มีคุณธรรมเหล่านี้ ก็ต้องถือศีล

หมวดที่ ๓ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วย
องค์ ๕ จะไม่ถือศีลอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. เป็นผู้ที่มีศีลวิบัติ ในอธิศีล (ปาราชิก สังฆาทิเสส)
๒. เป็นผู้ที่มีอาจารย์วิบัติ ในอธยาจาร (อาบัติ ๕ กอง)
๓. เป็นผู้ที่มีทิวฐิวิบัติ ในทิวฐิวินัย (มิจฉาทิวฐิวินัย)
๔. เป็นผู้ที่มีสุตตะน้อย (ไม่ได้เป็นนีสัยมุจจนกพหุสุต)
๕. เป็นผู้ที่มีปัญญาทราม (ไม่มีปัญญาที่จะเป็นพหุสุต)

หมวดที่ ๓ นี้ เป็นองค์ของผู้ไม่สมควร ๓ ข้อแรก ยัง
ไม่มีอาบัติโดยตรงในที่นี้ ต้องไปเทียบกับสิกขาบทบัญญัติว่า
ศีลวิบัติ อาจารย์วิบัติ หรือทิวฐิวินัยนั้น ก้าวล่วงสิกขาบทใด
ก็ต้องอาบัติตามสิกขาบทนั้น ๆ, เป็นองค์ของอาบัติ ๒ ข้อ
คือ ข้อที่ ๔ ที่ ๕ มีอาบัติทุกกฏ ก็คือ ความเป็นผู้ไม่ฉลาด

ไม่สามารถ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถือนิสัยจนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น เมื่อไม่ถือนิสัย จึงต้อง**อาบัติทุกกฏ**

หมวดที่ ๔ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. ไม่รู้จักอาบัติ (๗ กอง ตั้งแต่ปาราชิก-ทุพภาสิต)
๒. ไม่รู้จักอนาบัติ (เหตุไม่ต้องอาบัติ)
๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา (๕ กอง ตั้งแต่ถูลัจจัย-ทุพภาสิต)
๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก (๒ กอง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส)
๕. เธอจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ไม่ได้ดี โดยพิสดาร จำแยกไม่ได้ด้วยดี ไม่คล่องแคล่วดี วินิจฉัยไม่เรียบร้อย โดยสุตตะ โดยอนุพยัญชนะ

หมวดที่ ๔ นี้ เป็นองค์ของ**อาบัติ**ทุกข้อ ผู้ที่ยังไม่รู้จักว่าอาบัติมีกี่กอง ทำอะไร แคไหนจึงต้องอาบัติ แคไหนไม่ต้องอาบัติ ไม่รู้จักอาบัติเบา อาบัติหนัก หรือยังทรงจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ไม่ได้ ถ้าไม่ถือนิสัยก็ต้อง**อาบัติทุกกฏ**

หมวดที่ ๕ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ จะไม่ถือนิสัยอยู่ ไม่ได้ คือ

๑. ไม่รู้จักอาบัติ
๒. ไม่รู้จักอนาบัติ
๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา
๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก
๕. มีพรรษาหย่อน ๕

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล จะไม่ถือนิสสัยอยู่ไม่ได้.

หมวดที่ ๕ นี้ก็เป็นองค์ของอาบัติทุกข้อ มีอาบัติทุกกฎ ๔ ข้อแรก ชำกับหมวด ๔ ส่วนข้อที่ ๕ เป็นข้อสำคัญที่สุด แม้มีคุณสมบัติในข้ออื่น ๆ ครบถ้วน หรือเป็นผู้ฉลาด เป็นผู้สามารถแล้วก็ตาม แต่พรรษายังไม่ถึง ๕ ก็ยังต้องถือนิสสัย

ส่วนองค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ไม่ต้องถือนิสสัย ก็มี ๕ หมวด โดยนัยตรงกันข้าม

สำหรับผู้ที่ยังไม่ควรจะให้นิสัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ไม่พึงให้นิสัย รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฎ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ มีพรรษาได้ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้นิสัยได้^{๒๐}

องค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ไม่ควรให้นิสัย ๘ หมวด^{๒๑}

หมวด ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ

๑. ไม่ประกอบด้วยกองศีล อันเป็นของพระอเสชะ
๒. ไม่ประกอบด้วยกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสชะ
๓. ไม่ประกอบด้วยกองปัญญา อันเป็นของพระอเสชะ

๔. ไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติ อันเป็นของพระอเสขะ

๕. ไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็นของ
พระอเสขะ

หมวด ๒ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้
อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ

๑. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองศีล อันเป็นของพระอเสขะ
และไม่ชักชวนผู้อื่นในกองศีล อันเป็นของพระอเสขะ

๒. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสขะ
และไม่ชักชวนผู้อื่นในกองสมาธิ อันเป็นของพระอเสขะ

๓. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองปัญญา อันเป็นของพระ
อเสขะและไม่ชักชวนผู้อื่นในกองปัญญา อันเป็นของพระอเสขะ

๔. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติ อันเป็นของพระ
อเสขะและไม่ชักชวนผู้อื่นในกองวิมุตติ อันเป็นของพระอเสขะ

๕. ตนเองไม่ประกอบด้วยกองวิมุตติญาณทัสสนะ อันเป็น
ของพระอเสขะ และไม่ชักชวนผู้อื่นในกองวิมุตติญาณทัสสนะ
อันเป็นของพระอเสขะ

หมวด ๓ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้
อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ

๑. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา

๒. เป็นผู้ไม่มีhiri

๓. เป็นผู้ไม่มีโอตตปปะ

๔. เป็นผู้เกียจคร้าน

๕. เป็นผู้มีสติพินเพื่อน

หมวด ๔ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ

๑. เป็นผู้มึศีลวิบัติ ในอธิศีล (ปาราชิก สังฆาทิเสส)
๒. เป็นผู้มึอาจารย์วิบัติ ในอัยยาจาร (อาบัติ ๕ กอง)
๓. เป็นผู้มึทักขณวิบัติ ในทักขณอันยิ่ง (มิจฉาทักขณ)
๔. เป็นผู้ไต่ยินได้ฟังน้อย ๕. เป็นผู้มึปัญญาทราวม.

หมวด ๕ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ

๑. ไม่สามารถจะพยายามเอง หรือให้ผู้อื่นพยายาม-อันเตวาสิก หรือสัทธวิहारิกผู้อาพาธ
๒. ไม่สามารถจะระงับเองหรือหาผู้อื่น ให้ช่วยระงับความกระสัน (ของอันเตวาสิกหรือสัทธวิहारิก)
๓. ไม่สามารถจะบรรเทาเอง หรือหาผู้อื่นให้ช่วยบรรเทาความเบื่อหน่าย อันเกิดขึ้นแล้วโดยธรรม
๔. ไม่รู้จักอาบัติ ๕. ไม่รู้จักวิธีออกจากอาบัติ

หมวด ๖ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ

๑. ไม่อาจจะฝึกปรืออันเตวาสิก หรือสัทธวิहारิกในสิกขาอันเป็นอภิสมาจาร^{๒๒} (มรรยาท ข้อปฏิบัติในชั้นธวัตร)
๒. ไม่อาจจะแนะนำในสิกขา อันเป็นส่วนเบื้องต้นแห่ง

พรหมจรรย์^{๒๓} (อาชีวะภูมิกคิล, อุภโตวิภังค์, ปาราชิก ๔)

๓. ไม่อาจจะแนะนำในธรรมอันยิ่งขึ้นไป (อภิธรรม)^{๒๔}
๔. ไม่อาจจะแนะนำในวินัยอันยิ่งขึ้นไป (อภิวินัย)^{๒๕}
๕. ไม่อาจจะเปลื้องความเห็นผิดอันเกิดขึ้นแล้วโดยธรรม

**หมวด ๗ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้
อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ**

๑. ไม่รู้จักอาบัติ
๒. ไม่รู้จักอนาบัติ
๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา
๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก
๕. เธอจำปาติโมกข์ทั้งสองไม่ได้ดี โดยพิสดาร จำแยก
ไม่ได้ด้วยดี ไม่คล่องแคล่วดี วินิจฉัยไม่เรียบร้อย
โดยสุดตะ โดยอนุพยัญชนะ

**หมวด ๘ ... ผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ไม่พึงให้
อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก คือ**

๑. ไม่รู้จักอาบัติ
๒. ไม่รู้จักอนาบัติ
๓. ไม่รู้จักอาบัติเบา
๔. ไม่รู้จักอาบัติหนัก
๕. มีพรรษาหย่อน ๑๐

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล
ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปฐาก

**ส่วนองค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ควรให้นิสัย ก็มี ๘ หมวด
โดยนัยตรงกันข้าม**

หลวงตาสงบฟังแล้วก็รู้สึกมีน จดจำไม่ได้ เพราะมีหลาย
หมวดเหลือเกิน สับสนไปหมด จึงถามต่อว่า ช่วยสรุปอีกที
เถิดครับว่า **ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ** ผู้ที่ไม่ต้องถือนิสัยและผู้
ที่สามารถให้นิสัยได้นั้น จะมีคุณลักษณะอย่างไรบ้างครับ ?

พระมหาอมรจึงพยายามพูดซ้ำ ๆ ซัด ๆ เพื่อให้หลวงตา
ฟังทันและเกิดความเข้าใจว่า ถ้าจำไม่ได้ก็ไม่เป็นไร เดี่ยวจะ
เปิดพระไตรปิฎกให้ดู แต่ฟังลักษณะของผู้อฉลาด ผู้สามารถ
ที่จะทำให้พ้นนิสัย หรือให้นิสัยได้ก่อนก็แล้วกัน

ในอรรถกถาภิกขุโนวาทสิกขาบทที่ ๑^{๒๖} ปาจิตตยกัณฑ์
ได้แสดงภิกษุผู้เป็นพหูสูตไว้ ๓ จำพวก ซึ่งหมายถึง **ภิกษุผู้
ฉลาด ผู้สามารถ**นั่นเอง พอสรุปเป็นเนื้อความได้ว่า

ภิกษุพหูสูต ๓ จำพวก

ภิกษุผู้ชื่อว่า **พหูสูต**ะ นี้ มี ๓ จำพวก คือ

๑. นิสัยมูจจนกะ ผู้พอพ้นนิสัย
๒. ปริสุปฏิฐาปกะ ผู้ให้บริษัทอุปัฏฐาก
๓. ภิกขุโนวาทกะ ผู้สั่งสอนภิกษุณี

คุณสมบัติของภิกษุผู้นิสัยมูจจนกะ

๑. มีพรรษา ๕ โดยอุปสมบท
๒. ท่องมาติกาทั้ง ๒ ได้ซ้ำของ คล่องปาก

๓. โดยกำหนดอย่างต่ำ ฟังเรียน**ภาณวาร ๔** (๑๐๐๐ คาถา, ๑ ภาณวาร = ๒๕๐ คาถา) **จากสุดตันตปิฎก** เพื่อประโยชน์แก่การแสดงธรรมในวันปักษ์ทั้งหลาย

๔. ฟังเรียนกถามรรคอันหนึ่ง เช่นกับ**อรรถวินทสูตร^{๒๗}** **มหาราหุโลวาทสูตร^{๒๘}** **อัมพัฏฐสูตร^{๒๙}** เพื่อประโยชน์แก่การกล่าวธรรมเบ็ดเตล็ดแก่เหล่าชนผู้มาหา

๕. ฟังเรียนคาถาอนุโมทนา ๓ อย่าง เพื่อประโยชน์แก่การอนุโมทนาใน**สังฆภัต งานมงคลและงานอวมงคล**

๖. ฟังเรียน**วินิจฉัยกรรมน้อย และกรรมใหญ่** เพื่อความเข้าใจวิธีทำอุโบสถและปวารณาเป็นต้น

(ใน**วินยาลังการฎีกา** เล่ม ๒ หน้า ๒๓๐ ภาษาบาลี ยังไม่ได้แปล ขยายคำว่า **กรรมน้อยและกรรมใหญ่**ไว้ ๒ นัย คือ **นัยที่ ๑** กรรมน้อย หมายถึง **อปโลกนกรรมและญัตติกรรม** **กรรมใหญ่** หมายถึง **ญัตติทุติยกรรมและญัตติจตุตถกรรม** **นัยที่ ๒** กรรมน้อย หมายถึง **กรรมเบาในสังฆกรรมทั้ง ๔** อย่างนั้น **กรรมใหญ่** หมายถึง **กรรมหนักในสังฆกรรมทั้ง ๔** อย่างนั้น)

๗. ฟังเรียน**กรรมฐาน**อย่างหนึ่ง **มีพระอรหัตเป็นที่สุด** ด้วยสามารถแห่ง**สมาธิ** ก็ดี ด้วยสามารถแห่ง**วิปัสสนา** ก็ดี เพื่อกระทำสมณธรรม

ด้วยการเรียนเพียงเท่านี้ ภิกษุนี้ย่อมถือว่าเป็น**พหุสสุตะ** เป็นผู้ไม่ขัดข้องในทิศ ๔ ย่อมได้เพื่ออยู่โดยความเป็นอิสระของตนในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

พระมหาอมรพุดสรุปว่า ผู้ที่เป็นนិสัยมุจจนกะ พ้นนិสัยสามารถอยู่ได้โดยอิสระโดยไม่ต้องอาบัติ เพราะการไม่ถือนិสัยก็จะต้องมีคุณสมบัติ หรือต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยตามที่กล่าวมานี้แหละ

หลวงตาสงบถอนใจเบา ๆ พิจารณาคุณสมบัติของผู้พ้นนិสัยโดยน้อมเข้ามาในตนว่า **พรรษา**ก็เกิน ๕ แล้ว เคยสวดได้แต่**ภิกขุปาติโมกข์** ไม่ได้สวดนานก็ลืมบ้าง ใช้เวลาทบทวนไม่นานคงพื้, **ภิกขุณีปาติโมกข์** ถ้าปากเพียรจริง ๆ คิดว่าไม่นานคงสวดได้, ต้องเรียน**คาถาอนุโมทนา**ในงานต่าง ๆ ก็ไม่เท่าไร, เรียน**กถามรรค**ในพระสูตรต่าง ๆ ก็ไม่น่าหนักใจ, ต้องเรียน**สังฆกรรม**ต่าง ๆ เราก็สนใจใคร่รู้, โดยเฉพาะต้องเรียน**กรรมฐาน**โดยหัวข้อของสมณะหรือวิปัสสนา จนถึงความเป็นพระอรหันต์ ข้อนี้เป็นที่มุ่งหวังของเราอยู่แล้ว แต่ที่น้ำหนักใจ ก็คือ **ภาณวาร ๔** ได้แก่ คาถา ๑๐๐๐ จากพระสูตรต้นตปิฎก จะไปสวดที่ไหนกันเล่าหว่า ? คาถาละ ๔ บาท บาทละ ๘ คำอย่างน้อย รวมเป็น ๓๒,๐๐๐ คำ ในภาษาบาลี ถ้าเป็นภาษาไทยคงนับไม่ถ้วน (ถ้าเป็นจตุณณียะคือพระสูตรที่

ไม่ได้เป็นคาถาก็มีจำนวน ๓๒,๐๐๐ คำหรือพยางค์นั้นแหละ) เราจะมีชีวิตอยู่จนท่องจำและเข้าใจได้หรือไม่หนอ ? แล้วคงได้รู้กัน ... แต่จะอย่างไรก็ตาม เมื่อตั้งใจเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่หวนกลับละ !

(หมายเหตุ ตามความเป็นจริง การเรียนภาณวาร ๔ ประมาณ ๑๐๐๐ คาถานั้น มิใช่ว่าจะต้องจดจำ จนคล่องปากขึ้นใจเหมือนกับมาติกาคือปาติโมกข์ทั้ง ๒ แต่หมายถึง การศึกษา การทำความรู้ ทำความเข้าใจ จนสามารถแสดงธรรมในวันปักข์หรือในวันธรรมสวนะได้เท่านั้น)

พระมหากษัตริย์ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ให้นิสัยต่อไปว่า

คุณสมบัติของภิกษุผู้ปริสุပ္ปฐาปกะ

๑. มีพรรษา ๑๐ โดยอุปสมบท
๒. ฟังกระทำวิภังค์ทั้ง ๒ ให้ซ้ำสอง คล่องปาก เพื่อแนะนำบริษัทในอนิวินัย โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุด เมื่อไม่อาจ ฟังกระทำวิภังค์ทั้ง ๒ ให้ควรแก่การผลัดเปลี่ยนกันกับภิกษุ ๓ รูป
๓. ฟังเรียนกรรมน้อยและกรรมใหญ่และชันธกวัตร
๔. แต่เพื่อจะแนะนำบริษัทในอนิธรรม ถ้าเป็นผู้กล่าว **มัชฌิมนิกาย** ฟังเรียนมูลปณณาสกั ผู้กล่าว**ทีฆนิกาย** ฟังเรียนแม่มหาวรรค ผู้กล่าว**สังยุตตนิกาย** ฟังเรียน ๓ วรรค ข้างต้นหรือมหาวรรค ผู้กล่าว**อังคุตตรนิกาย** ฟังเรียนครึ่ง

นิกายข้างต้นหรือข้างปลาย ผู้ไม่สามารถ แม้จะเรียนข้างต้น ตั้งแต่ตักนิบาตไปก็ได้ แต่ใน**มหาปัจจรี**กล่าวว่าผู้จะเรียนเอา นิบาตเดียว แม้จะเรียนเอาจตุกกนิบาตหรือปัญจกนิบาตก็ได้ ผู้กล่าว**ชาดก** ฟังเรียนเอาชาดกพร้อมทั้งอรรถกถา จะเรียน ต่ำกว่าชาดกพร้อมทั้งอรรถกถา ไม่ควร ท่านกล่าวไว้ใน**มหา ปัจจรี**ว่า จะเรียนเอา**แม่ธรรมบท**พร้อมทั้ง**วัตถุניתาน**ก็ควร ...

ก็**ภิกษุใด**เข้าของ**วินัยปิฎก**และ**อภิธรรมปิฎก** พร้อมทั้ง **อรรถกถา** แต่ไม่มี**คัมภีร์**ประการดังที่กล่าวใน**สุดตันต- ปิฎก** ภิกษุนั้น ย่อมไม่ได้เพื่อจะให้**บริษัทอุปัฏฐาก**

แต่**ภิกษุใด** เรียน**คัมภีร์**มี**ประมาณ**ดังกล่าวแล้ว จาก**สุด- ตันตปิฎก**บ้าง จาก**วินัยปิฎก**บ้าง ภิกษุนี้เป็น**ปริสุปัฏฐาก**กะ เป็น**พหุสสุตะ** เป็น**ทิสปาโมกข์** ไปได้ตาม**ความปรารถนา** ย่อมได้เพื่อจะให้**บริษัทอุปัฏฐาก** (คือ**ให้บวช** **ให้นิสัยได้**)

คุณสมบัติของภิกษุผู้สั่งสอนภิกษุณี

๑. ฟังเรียน**ปิฎก ๓** พร้อมทั้ง**อรรถกถา** เมื่อไม่อาจ ฟังทำ**อรรถกถา**แห่งนิกายหนึ่ง ใน**บรรดา ๔** นิกายให้**ชานาญ** เพราะว่าเป็นด้วยนิกายเดียว ก็จักสามารถเพื่อกล่าวแก้**ปัญหา** แม้ในนิกายที่เหลือได้

๒. **บรรดาปกรณ์ ๗** ฟังทำ**อรรถกถา**แห่ง **๔** **ปกรณ์**ให้ **ชานาญ** เพราะว่าเป็นด้วยนัยที่ได้ใน**อรรถกถา**แห่ง **๔** **ปกรณ์**

นั้นก็จักสามารถเพื่อกล่าวแก้ปัญหาในปกรณที่เหลือได้

๓. ส่วนวินัยปิฎกมีอรรถต่าง ๆ กัน มีเหตุต่าง ๆ กัน เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้สั่งสอนนางภิกษุณี พึงกระทำวินัยปิฎกนั้น พร้อมทั้งอรรถกถาให้ชำนาญทีเดียว

ก็ด้วยการเรียนสุตะ มีประมาณเท่านี้ ภิกษุผู้สั่งสอนภิกษุณี ชื่อว่า เป็น**พหุสุตะแล**

หลวงตาสงบ ฟังแล้วก็ให้นึกสงสัยว่า ในประเทศไทยจะมีใครทรงจำ**วิมังค์ทั้ง ๒** คือ ภิกขุวิมังค์และภิกขุณีวิมังค์ได้บ้างไหมหนอ (**อุภโตวิมังค์** หมายถึง การจำแนกสิกขาบท พร้อมทั้งอาบัติ อนาบัติ ... ของภิกษุและภิกษุณีอย่างละเอียด หมายถึง พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๑, ๒, ๓ นั้นเอง) อย่าว่าแต่วิมังค์ทั้ง ๒ เลย แม้**มาติกาทั้ง ๒** คือ ภิกขุปาติโมกข์และภิกขุณีปาติโมกข์ (**มาติกาทั้ง ๒** หมายถึง สิกขาบทซึ่งเป็นหัวข้อพระบัญญัติ ของภิกษุ ๒๒๗ ของภิกษุณี ๓๑๑) ผู้ทรงไว้ได้และปฏิบัติตามได้ก็คงจะหายาก ไหนจะต้องทรงคำสอนในพระไตรปิฎกบางส่วน เพื่อประโยชน์แก่การสั่งสอนแนะนำสาธุศิษย์ แต่ทุกวันนี้ ไม่ได้มีการชวนชวายเป็นหรือสร้างค่านิยมในการทรงพระไตรปิฎกเสียแล้ว กลับไปนิยมชมชอบกับการร่ำเรียนเพื่อสอบ เพื่อจะได้ยศถาบรรดาศักดิ์ดีต่าง ๆ

อย่างนี้แล้ว ! จึงทำให้มาตรฐานคุณภาพของพระภิกษุ

ในยุคปัจจุบันตกต่ำ เพราะนอกจากอุปนิสัยอาจารย์จะไม่สามารถทรงจำคำสอนได้แล้ว ก็ยังเข้าใจผิดเพี้ยนไปจากคำสอนอย่างมาก เพราะครูบาอาจารย์ที่สอนตามๆ กันมา ไม่ได้มีคุณสมบัติตามที่พระพุทธเจ้า และท่านพระอรหันตเถรจารย์กำหนดไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ในปัจจุบันจึงหาพระเถระผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะให้อุปสมบท ให้นิสัย หรือให้สามเณรอุปฐากได้ไม่ง่าย แต่พอมีให้เห็นได้บ้างในประเทศเพื่อนบ้าน อยากให้พระภิกษุสามเณรเมืองไทยเราเป็นพหุสูต ทรงพระไตรปิฎกได้อย่างประเทศเพื่อนบ้านบ้าง พระพุทธศาสนาในเมืองไทยคงจะเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่านี้

พระมหามรได้แนะนำพระวินัย เกี่ยวกับภิกษุพหุสูต ๓ ประเภท แก่หลวงตาสงบอย่างยืดยาว ซึ่งหลวงตาเองแม้จะเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา แต่สังฆารนั้นไม่อำนวยเหมือนวัยรุ่น จึงเริ่มรู้สึกมีน ๗ เมื่อท่านพระอาจารย์มหามรสังเกตเห็นจึงบอกให้หลวงตาสงบไปพักผ่อน โดยแนะนำให้ไปอ่านเพิ่มเติมจากพระวินัยปิฎก เบอ ๔ หลวงตาจึงขอตัวหลีกเลี่ยงไปพักผ่อน และทำกิจวัตรประจำวัน ด้วยความภาคภูมิใจที่ได้ทำกิจช่วยรักษาพระศาสนา โดยการศึกษารังคำสอนไว้ตามกำลัง

วันต่อมา หลวงตาสงบผู้เฒ่าศึกษาในยามเฒ่า ก็เข้าไปนั่งใกล้ แล้วเริ่มไต่ถามปัญหาพระวินัยต่อพระอาจารย์อมร เพราะเห็นอานิสงส์ด้วยตนเองแล้ว และใคร่จะเทียบเคียงคำ

ตอบด้วยว่า การแสดงอาบัติมีประโยชน์อย่างไร เหมือนกับการสารภาพบาปต่อพระเจ้าในศาสนาอื่นหรือไม่ และถ้าไม่แสดงอาบัติ จะมีโทษอย่างไร ?

พระมหามรกล่าวตอบว่า หลวงตาถามเรื่องประโยชน์ของการแสดงอาบัติก็ดีแล้ว แต่ผมจะแสดงประโยชน์ของการรักษาพระวินัยก่อน ซึ่งจะไปสัมพันธ์กับการแสดงอาบัติที่หลวงตาอยากรู้ ในคัมภีร์ปริวาร จุฬสงคราม ได้แสดงประโยชน์ของพระวินัยเป็นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ ๆ กันไป ดังนี้

ประโยชน์แห่งพระวินัยเป็นต้น^{๓๐}

๑. วินัยเพื่อประโยชน์แก่สังวร (การสำรวมกายวาจาเป็นปัจจัยให้จิตบริสุทธิ์ถึงความบริบูรณ์)
๒. สังวร → อวิปปฏิสาร (ความไม่เดือดร้อนใจ เพราะบุญได้ทำแล้ว และบาปไม่ได้ทำ หรือต้องอาบัติแล้วแสดงคืน)
๓. อวิปปฏิสาร → ปราโมทย์ (ความปลื้มใจ, ปีติอย่างอ่อน)
๔. ปราโมทย์ → ปีติ (ความอึดใจ, ปีติอย่างแรง ที่มีกำลัง)
๕. ปีติ → ปัสสัทธิ (ความสงบกายและจิต สงบจากอกุศล)
๖. ปัสสัทธิ → สุข (สุขกายและสุขใจ)
๗. สุข → สมาธิ (ขณิกะ อุปจาระและอัปปนาสมาธิ)
๘. สมาธิ → ยถาภูตญาณทัสสนะ (วิปัสสนาอย่างอ่อน)

๙. ยถาภูตญาณทัสสนะ → นิพพิทา (วิปัสสนาอย่างกล้า)

๑๐. นิพพิทา → วิจารณ์ (อริยมรรค)

๑๑. วิจารณ์ → วิมุตติ (อรหัตผล)

๑๒. วิมุตติ → วิมุตติญาณทัสสนะ (ปัจจเวกขณะญาณ)

๑๓. วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่อนุपाทาปรินิพพาน
(ความดับสนิทอันหาปัจจัยมิได้)

การกล่าววินัย มีอนุपाทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์

การพิจารณาวินัย มีอนุपाทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์

กิริยานั่งใกล้ มีอนุपाทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์

ความเงี้ยวโสตสดับ มีอนุपाทาปรินิพพานนั้นเป็นประโยชน์

คือความพ้นวิเศษแห่งจิต เพราะไม่ยึดมั่น

พระมหาอมรกล่าวต่อ หลวงตาเห็นใหม่ว่า การรักษา
พระวินัยทำให้เกิดความสำรวม และทำให้ไม่ฟุ้งซ่านรำคาญใจ
แม้ต้องอาบัติไปแล้ว ตั้งใจสำรวมระวังต่อไป ด้วยการแสดง
อาบัติ ก็จะทำให้ไม่เดือดร้อนใจ จึงทำให้เกิดปราโมทย์และ
ปีติ ทำให้กายและจิตสงบจากอกุศล ซึ่งจะทำให้เกิดความสุข
ทั้งกายและใจ เมื่อมีความสุขก็จะทำให้จิตตั้งมั่น คือ เป็น
สมาธิได้ง่าย ถ้าหลวงตาได้ศึกษามีความรู้เรื่องของวิปัสสนา
น้อมใจพร้อมทั้งสติปัญญาไปในสภาวะลักษณะ และสามัญญ-
ลักษณะของนามรูป ทำให้สามารถรู้เห็นตามความเป็นจริงได้

เมื่อมีญาณทัสสนะแล้ว เจริญวิปัสสนาต่อไปก็จะทำให้เกิดนิพพิทา คือ เบื่อหน่ายด้วยปัญญาญาณ ไม่ใช่เบื่อด้วยโทมนัส เมื่อเบื่อหน่ายก็ทำให้คลายกำหนด คือ อริยมรรคก็จะเกิด เมื่อวิราคะคืออริยมรรคดับแล้ว ก็ทำให้วิมุตติ คือ อริยผลเกิดขึ้น หลังจากนั้น จึงเกิดวิมุตติญาณทัสสนะ คือ ปัจจเวกขณญาณ ซึ่งถ้าปัจจเวกขณญาณเป็นของพระอรหันต์ก็จะรู้ว่า ชาตคือการเกิดสิ้นแล้ว ศาสนพรหมจรรย์และมรรคพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำในอริยสัจ ๔ ก็ทำสำเร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก

ฉะนั้น ประโยชน์ของการรักษาพระวินัย หรือการแสดงอาบัติหรือการกล่าว การปรึกษา กิริยาที่นุ่งใกล้หรือการเงี้ยวโสดลงฟังพระวินัย แต่ละอย่าง ๆ ทั้งหมดนี้ ก็มีการที่จิตหลุดพ้นจากความยึดมั่นอันเป็นอุปาทาน ๔ นี้แหละ เป็นประโยชน์สูงสุด คือ เพื่อพระนิพพาน ความเป็นปัจฉัยตั้งแต่ศีลเป็นปัจฉัยแก่อวิปปฏิสารนี้แล ในคัมภีร์เนตติปกรณ์ ท่านพระมหากัจจายนเถระได้แสดงว่า เป็นโลกุตตรปฏิจจสมุပ္บาท^{๓๑} แล้วหลวงตามีเป้าหมายสูงสุด เพื่อความหลุดพ้นจากอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่น เพื่อความดับสนิทโดยไม่มีส่วนเหลือหรือเปล่าเปล่าครับ ?

หลวงตาสงบตอบรับด้วยความเข้าใจว่า ใช่ครับ ผมบวชเข้ามาในศาสนา ก็มีเป้าหมายเพื่อพระนิพพานนี้แหละครับ

พระมหามรกล่าวสนนับสนุนว่า ถ้าอย่างนั้น หลวงตาก็จะต้องศึกษาและปฏิบัติไม่เพียงแต่พระวินัยเท่านั้น เพราะศีลเป็นเพียงเบื้องต้น เป็นฐานที่จะทำให้ไต่เต้าไปถึงสมาธิและปัญญา เมื่อไรที่ไตรสิกขาบริบูรณ์พร้อม เมื่อนั้นก็จะบรรลุพระนิพพาน อันเป็นที่ปรารถนาของหลวงตาเองนั่นแหละ

จุดประสงค์ของการแสดงอาบัติ

พระมหามรกล่าวสนอธิบายต่ออีกว่า จุดประสงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้มีการแสดงอาบัตินั้น ไม่เหมือนกับการสารภาพบาป หรือการล้างบาปในศาสนาอื่นหรอก เพราะว่าบาปนั้นล้างกันไม่ได้ แต่สามารถป้องกันและทำให้เบาบางลงด้วยการอบรมไตรสิกขา หมายความว่า การรักษาศีลและเพียรเจริญกุศลทุกประการ จะเป็นการช่วยป้องกัน ไม่ให้โอกาสแก่บาปอกุศลในปัจจุบันที่ยังไม่เกิด ได้เกิดขึ้น และแม้บาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ก็จะลดละบรรเทาลง พร้อมกันนี้ก็ยังไม่เบียดเบียนบาปอกุศลกรรมในอดีตที่กำลังจะให้ผลเป็นทุกข์ ทำให้ไม่ให้ผลหรือให้ผลเป็นทุกข์น้อยลงด้วย จนกว่าจะถึงโลกุตตรกุศลอันเป็นอริยมรรค จึงจะกำจัดหรือตัดกิเลส ตัดบาปและตัดกรรมได้โดยเด็ดขาด ตามลำดับขั้นของมรรค

เพราะฉะนั้น จุดประสงค์หรือประโยชน์โดยตรงในขณะแสดงอาบัตินั้น ก็เพื่อให้เกิดหิริโอตตปปะ ซึ่งเป็นความละอาย

และความเกรงกลัวต่อบาปอกุศล เมื่อหิริโอตตัมปะเกิดขึ้นใน
 ขณะนั้น กุศลจิตพร้อมกับสติสัมปชัญญะก็จะเกิดขึ้นพร้อมกัน
 รู้โทษของการปกปิดอาบัติ รู้ประโยชน์ของการแสดงอาบัติ
 เป็นการเจริญสติสัมปชัญญะ เจริญศรัทธาที่เชื่อกรรมและเชื่อ
 ปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งจะประพฤติปฏิบัติตาม
 เหมือนดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับท่านพระอุบาลี ผู้เลิศทาง
 ด้านทรงพระวินัย ในคัมภีร์ปริวารว่า

**เรือนคืออาบัติ อันภิกษุปิดไว้ ย่อมรั่ว เรือนคือ
 อาบัติอันภิกษุเปิดแล้ว ย่อมไม่รั่ว**

**เพราะฉะนั้น ภิกษุพึงเปิดเผยอาบัติที่ปิดไว้ เมื่อ
 เป็นอย่างนั้น เรือนคืออาบัตินั้น ย่อมไม่รั่ว**

**ป่าใหญ่เป็นที่พึงของหมู่มฤค อากาศเป็นทางไป
 ของหมู่ปักษี ความเสื่อมเป็นคติของธรรมทั้งหลาย
 นิพพานเป็นภูมิที่ไปของพระอรหันต์.^{๓๒}**

โทษของการแก่งต้งและไม่แสดงคืนอาบัติ

หลวงตาสงบเกรงว่า พระอาจารย์มหาอมรจะลืมหาคำถาม
 จึงถามย้ำอีกว่า แล้วถ้าภิกษุแก่งต้งอาบัติ หรือต้งอาบัติ
 แล้วไม่แสดงอาบัติคืนเล่าครับ จะมีโทษอย่างไรครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า การแก่งต้งอาบัติหรือต้งอาบัติ

แล้วไม่แสดงคืน นอกจากจะได้ชื่อว่า **เป็นอลัชชี** ไม่มียางอายแล้ว ยังมีผลทำให้เป็นเครื่องกั้นต่อคุณวิเศษ มีการบรรลุลุณามรรค ผล นิพพาน และยังเป็นเครื่องกั้นต่อสวรรค์อีกด้วย เขาเรียกว่า **อาณาวีติกกมันตราย** (เครื่องกั้นอันทำอันตราย คือการก้าวล่วงสิกขาบท)

นั่นก็หมายความว่า ผู้ที่ต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน แม้มีการปฏิบัติธรรม ก็จะไม่ได้รับลุลุณามรรค ผล นิพพานในชาตินี้ เพราะไม่มีปัญญาอันเป็นสัมมาทิฐิที่เข้าใจในเรื่องของกรรมและผลของกรรม คือ ไม่เข้าใจว่า การล่วงศีลหรือต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืนนั้น มีโทษอย่างไร ? และหลังจากแตกกายทำลายขันธไปแล้ว ก็ต้องไปสู่อบายภูมิด้วย เพราะไม่มีตถาคตโพธิศรัทธา ไม่เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงว่า การล่วงศีล เป็นอลัชชีนั้นมีโทษ สมดังที่ท่านแสดงไว้ว่า **ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัว เมื่อตายไปมีคติ ๒ เท่านั้น คือ นรกและกำเนิดดิรัจฉาน**^{๓๓}

ก็เป็นสิ่งที่น่ากลัวและเป็นอันตรายจริง ๆ ต่อพระภิกษุผู้ที่ไม่ได้ศึกษาพระวินัย หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เพราะการบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้า อันเป็นคำสอนที่น่าออกจากทุกข์ได้จริง ผู้ที่มีโอกาสได้เข้ามาบวช ควรที่จะรีบเร่งกระทำตนให้พ้นทุกข์ ให้ถึงความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนถึงบรมสุข แต่กลับจะ

มาทำตนให้เป็นทุกข์ด้วยการล่วงละเมิดพระวินัย ย่ำยีสิกขาบท และกล่าวต่อพระธรรมคำสอนโดยประการต่าง ๆ จนทำให้ในที่สุดต้องไปสู่อบายภูมิโดยไม่ใช้เหตุ ช่างน่ากรุณาเสียจริง ๆ ...

หลวงตาสงบนึกเห็นภาพและพลอยกรุณาภิกษุเหล่านั้นไปด้วย พร้อมทั้งกรุณาตนเองที่ได้ทำผิดพลาดไปแล้ว แต่ก็นึกยินดี มุทิตากับตนเองที่ได้แก้ไขในสิ่งผิด กระทำให้ถูกต้อง และตั้งใจในการศึกษา ปฏิบัติตามคำสอนอย่างจริงจัง จึงได้ซักถามถึงข้อปฏิบัติที่เป็นหลัก อันจะทำให้เข้าถึงแก่นของพระศาสนาว่า ขอโอกาสครับ ผมอยากทราบว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักหรือเป็นแก่นสารของพระศาสนาจริง ๆ คืออะไรครับ ?

พระมหาอมรได้ยืนคำว่า “แก่นสาร” เท่านั้น สติก็แล่นไปในคำสอนที่ได้ศึกษาทรงจำไว้ ระลึกได้ถึงพระสูตร ๒ สูตรว่าด้วยเรื่องของแก่นในพระศาสนา คือ **จูนสาโรปมสูตร** และ **มหาสาโรปมสูตร** จึงได้กล่าวกะหลวงตาว่า ถ้าอย่างนั้นหลวงตาตั้งใจฟังพระสูตร ว่าด้วยเรื่องแก่นของศาสนาให้ดีนะ

มหาสาโรปมสูตร^{๓๔}

... เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ ทรงปรารภพระเทวทัต แสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายว่า กุลบุตรบางคนสู้อุตส่าห์ออกจากเรือน บวชด้วยความเป็นผู้ไม่มีเรือนด้วยศรัทธา โดยคิดว่า เราเป็นผู้ถูกชาติ

ชรา มรณะ โสกะ ปรีทวะ ทุกซ์ โทมน์ส อุปายาสครอบงำ แล้ว เป็นผู้ถูกความทุกซ์ท่วมทับแล้ว มีความทุกซ์เป็นเบื้องหน้าแล้ว ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกซ์ทั้งสิ้นนี้ จึงจะปรากฏชัดแก่เราได้ คือ ตั้งใจบวชเพื่อหาทางพ้นทุกซ์ (ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลส่วนตัวอย่างใดอื่นอีกก็ตาม) เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ก็ทำให้เกิดลาภ สักการะ และความสรรเสริญ (ด้วยความสามารถเป็นนักเทศน์ก็ตาม เป็นพระมหาเปรียญ เป็นพระอภิธรรมบัณฑิต เป็นพระจบปริญญาต่อกเตอร์ เป็นพระครู หรือเป็นเจ้าคุณระดับใดก็ตาม) และเขาก็เกิดยินดี พอใจ สยบกับลาภ สักการะ และความสรรเสริญนั้น จึงทำให้ถือด้วยกตชน่วมผู้อื่น ถึงความมัวเมาและประมาท ทำให้อยู่เป็นทุกซ์ (แม้ในปัจจุบันอาจจะอยู่เป็นสุขแต่ในอนาคตจะต้องอยู่เป็นทุกซ์แน่ !)

ลาภสักการะและความสรรเสริญ

เปรียบด้วยกิ่งและใบของพรหมจรรย์

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เพื่อเอาไปทำประโยชน์มีการสร้างบ้านเรือน เป็นต้น เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ แต่กลับละเลยแก่น กระจี้ เปลือกและสะเก็ดไปเสีย ตัดเอากิ่งและใบถือไป โดยสำคัญว่าเป็นแก่น คนฉลาดเห็นเขาแล้ว ก็ได้พูดว่า บุรุษผู้ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักแม้กระจี้ เปลือก สะเก็ดและกิ่งใบ มีความต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะ

แสวงหาแก่นไม้ยูงแท้ ๆ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นพร้อมองคาคายพ ตั้งอยู่แล้ว ตัดเอาเพียงกิ่งและใบถือไป โดยเข้าใจว่าเป็นแก่น อย่างนี้ จะไปซ่อมแซมหรือสร้างบ้านได้อย่างไร

ภิกษุที่บวชเข้ามาในพระศาสนาแล้วหวังกระทำตนให้พ้น จากทุกข์ แต่มาติดอยู่เพียงลามกสักการะและความสรรเสริญ เท่านั้น อันเปรียบด้วยกิ่งและใบของพรหมจรรย์ พระพุทธ- เจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า ได้ถือเอากิ่งและใบของพรหมจรรย์ และถึงที่สุดเพียงกิ่งและใบนั้น

หลวงตาสงบพูดแทรกขึ้นว่า อันนี้ตรงกับผมเลยทีเดียว ผมเป็นพระครู จบนักธรรมเอก อยู่ที่วัดเดิมมีทั้งลามกสักการะ และสรรเสริญ แล้วก็ทำให้ถือตัว มัวเมา ประมาทจริง ๆ สීමตัว สීමตาย ต้องขบใจโยมลูกสาวของผม ที่มาช่วยเตือน ให้ผมทิ้งกิ่งและใบอันไม่ค่อยมีคุณค่า แล้วตั้งหน้าแสวงหาแก่น ซึ่งดีกว่า ตอนนั้นผมทราบแล้วว่า ลามก สักการะและสรรเสริญ เป็นเพียงกิ่งและใบของต้นไม้ใหญ่ อันเป็นศาสนพรหมจรรย์ เท่านั้น แล้วอะไรเป็นสะเก็ดของพรหมจรรย์เล่าครับ ?

ศีลเปรียบด้วยสะเก็ดของพรหมจรรย์

พระมหาอมรพูดต่อว่า ... แต่กุลบุตรบางคน บวชด้วย ศรัทธาอย่างนั้นแล้ว แม้มีลามก สักการะ สรรเสริญมากมาย อย่างไร ก็ไม่ได้มีความยินดี ไม่สยบหมกมุ่น จึงไม่ได้มัวเมา

ประมาท ไม่ได้ยกตนข่มผู้อื่นเพราะลาภสักการะสรรเสริญนั้น เมื่อเขาไม่ประมาทอยู่อย่างนั้น ก็เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ปฏิบัติเคร่งครัดในพระวินัยบัญญัติ ทำให้มีความภาคภูมิใจ ยินดีและยึดมั่นในศีลนั้นด้วยความไม่แยบคาย จึงทำให้ยกตนข่มผู้อื่นว่า เรามีศีลมีกัลยาณธรรม ส่วนภิกษุอื่นเป็นผู้ทุศีลมีบาปธรรม กลายเป็นผู้มัวเมา ประมาทเพราะความถึงพร้อมแห่งศีลนั้น จึงทำให้อยู่เป็นทุกข์ (การรักษาพระวินัยดี มีศีลเคร่งครัด ไม่ได้ทำให้เป็นทุกข์เลย แต่ความถือตัวสำคัญตนว่าเป็นผู้มีศีล แล้วข่มผู้อื่นว่าทุศีลนั้นแหละทำให้อยู่เป็นทุกข์)

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการแก่นไม้ เสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ แต่กลับละเลยแก่น กระจีและเปลือกไปเสีย **தாகเอาสะเก็ดถือไป** เพราะสำคัญว่าเป็นแก่น คนฉลาดเห็นเขาแล้ว ก็พูดว่า บุรุษผู้นี้ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักแม้กระจี เปลือก สะเก็ดและกิ่งใบ มีความต้องการแก่นไม้ เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่แท้ ๆ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นตั้งอยู่ ตากเอาเพียงสะเก็ดไป โดยเข้าใจว่าแก่น อย่างนี้ กิจที่จะทำด้วยแก่นไม้ของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขาแน่นอน

ภิกษุที่บวชเข้ามาหวังกระทำตนให้พ้นจากทุกข์ ไม่ได้ติดใน**ลาภสักการะและความสรรเสริญ** ซึ่งก็เป็นการทำได้ยากอย่างยิ่ง เป็นผู้ปฏิบัติขัดเกลา รักษาศีลอย่างดี แต่ยังยึดมั่นถือมั่นและถือตัวว่า เป็นผู้มีศีล ข่มผู้อื่นว่า เป็นผู้ทุศีล ทำให้

เป็นผู้มัวเมาประมาทไป เป็นเหตุให้อยู่เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า **ได้ถือเอาสะเก็ดของพรหมจรรย์** และถึงที่สุดเพียงสะเก็ดเท่านั้น

หลวงตาสงบพูดไม่ได้จึงแสดงความคิดเห็นว่า ขนาดรักษาศีลอย่างดี พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า เป็นเพียงแค่สะเก็ดของพรหมจรรย์เท่านั้นเองหรือ แสดงว่า ยังอยู่ห่างไกลจากแก่นของพรหมจรรย์มากเลยหรือครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า ใช่ครับ ศิลเปรียบเทียบเหมือนสะเก็ดของต้นไม้ที่อยู่รอบนอกของเปลือก คอยรักษาเปลือกต้นไม้ไว้ อีกทีหนึ่ง กระจ่พีและแก่นของต้นไม้จึงสามารถอยู่ได้

หลวงตาสงบถามเชื่อมต่อข้อความอีกว่า แล้วเปลือกของพรหมจรรย์เล่า หมายถึงอะไร ? นิมนต์แสดงต่อครับ

สมาธิฌานเป็นเปลือกของพรหมจรรย์

พระมหาอมรแสดงต่อว่า ... กุลบุตรบางคน บวชด้วยศรัทธาอย่างนั้นแล้ว แม้มีลาภสักการะสรรเสริญเกิดขึ้นก็ไม่ได้มีความยินดี ไม่สยบหมกมุ่น ไม่ได้มัวเมาประมาท ไม่ได้ยกตนข่มผู้อื่นเพราะลาภ สักการะ สรรเสริญนั้น เมื่อเขาไม่ประมาทอยู่อย่างนั้น ก็เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล เขามีความยินดีในความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น แต่ยังไม่อิมด้วยคุณธรรมเพียงศีลนี้ ไม่

มัวเมา ไม่ประมาท ไม่ยกตน ไม่ชมผู้อื่นเพราะความถึงพร้อมด้วยศีลนั้น จึงทำให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ แต่เพราะความไม่แยบคาย ไม่ได้ทำปริญญานในสมาธิจึงทำให้เขายินดียึดมั่นพอใจเพียงคุณ คือ สมาธิฌานเท่านั้น ทำให้ยกตนชมผู้อื่นว่าเราเป็นผู้มีจิตตั้งมั่นแน่นหนา ส่วนภิกษุอื่นมีจิตไม่ตั้งมั่นฟุ้งซ่าน

เปรียบเทียบนบุรุษต้องการแก่นไม้ เสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อต้นไม้ใหญ่มีแก่นยืนต้นอยู่ แต่กลับละเลยแก่น ละเลยกระพี้ **தாகเอาเปลือกถือไป** เพราะสำคัญว่าแก่น คนฉลาดเห็นเขาแล้ว ก็พูดว่า บุรุษผู้นี้ไม่รู้จักแก่นไม้ ไม่รู้จักแม้กระพี้เปลือก สะเก็ดและกิ่งใบ มีความต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้อยู่แท้ ๆ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นตั้งอยู่ ตากเอาเพียงเปลือกถือไป โดยเข้าใจว่าเป็นแก่น อย่างนี้ กิจที่จะพึงทำด้วยแก่นไม้ของเขา จักไม่สำเร็จประโยชน์แก่เขาแน่นอน

ภิกษุที่บวชเข้ามาในพระศาสนาเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่ได้ติดในลาภสักการะและความสรรเสริญ ไม่ยึดมั่นถือมั่นและไม่ถือตัวว่า **เป็นผู้มีศีล** ไม่ชมผู้อื่นว่า เป็นผู้กุศล ทำให้เป็นผู้ไม่มัวเมาประมาท จึงทำให้เกิดสมาธิฌาน แต่เขามีความยึดมั่นถือมั่นในสมาธิฌานนั้น ทำให้ยกตนชมผู้อื่น ถึงความมัวเมาประมาทในภายหลัง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า **ได้ถือเอาเปลือกของพรหมจรรย์** และถึงที่สุดเพียงเปลือกนั้น

หลวงตาสงบได้พูดขึ้นอีกว่า ผมรู้สึกว่ายู่ห่างไกลจากแก่นของพระศาสนาอย่างลิบลับเลยทีเดียว เพียงแค่ศีลเท่านั้นผมก็ยังไม่ค่อยจะบริสุทธิ์ เพิ่งจะเริ่มรักษาเท่านั้น ยังอยู่ห่างจากสมาธิและปัญญาอย่างมาก แต่พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่าสมาธิฉานเปรียบเหมือนเปลือกของต้นไม้ เป็นแค่เปลือกของพรหมจรรย์เท่านั้นเองหรือนี้ ?

พระมหาอมรกล่าวว่า หลวงตาอย่าเห็นว่า เปลือกนั้นไม่สำคัญนะ เปลือกของต้นไม้ช่วยรักษากระพี้และแก่นไว้ได้ ถ้าไม่มีเปลือก ต้นไม้ก็เจริญงอกงามไม่ได้ แก่นไม้ก็จะมีเอาไว้ใช้ประโยชน์แน่นอน ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า อย่ายึดถือเอาเปลือกไปทำเป็นเหมือนแก่นก็แล้วกัน

หลวงตาสงบเปรยขึ้นว่า สมาธิฉานก็เป็นกุศลและทำให้เกิดความสุขมิใช่หรือครับ เป็นสิ่งที่ควรเจริญหรือเปล่าครับ

พระมหาอมรตอบว่า เป็นสิกขาหนึ่งในไตรสิกขา เป็นสิ่งที่ควรเจริญ แต่ยังไม่ใช่เป้าหมาย อันเป็นที่สุดของพระศาสนา เป็นบันไดขั้นหนึ่งในหลาย ๆ ขั้นเท่านั้น

ญาณทัสสนะเปรียบเหมือนกระพี้แห่งพรหมจรรย์

พระมหาอมรกล่าวต่อว่า ... กุลบุตรบางคน ออกบวชจากเรือนด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว ทำลาภสักการะสรรเสริญให้เกิดขึ้น ก็ไม่ติดข้องในลาภเหล่านั้น เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย

ศิลปินดงาม ก็ไม่ยึดมั่นในศิลปะ เป็นผู้ไม่ประมาท จึงทำให้ถึงพร้อมด้วยสมาธิฉาน ก็ยังไม่อึดด้วยคุณธรรมที่ยิ่งขึ้น จึงบำเพ็ญอภิญญาได้ตาทิพย์ เรียกว่า **ญาณทัสสนะ** ได้รู้ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นอัศจรรย์ ด้วยความไม่แยบคาย จึงทำให้เกิดความยินดี ยึดถือในญาณทัสสนะนั้น เกิดความสำคัญทน ทำให้ยกตนข่มผู้อื่นว่า เรารู้อยู่ เราเห็นอยู่ ส่วนภิกษุอื่นไม่รู้ไม่เห็น เป็นผู้มัวเมา ถึงความประมาท ในที่สุดก็ทำให้ต้องอยู่เป็นทุกข์ (เพียงลามก สักการะ สรรเสริญ ก็เป็นที่ตั้งของความยินดี ยึดมั่น ถือมั่นและมานะถือตัวแล้ว คุณวิเศษที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่รู้จักในการทำปริญญา เหตุไฉนจะไม่ใช่ที่ตั้งของกิเลสอย่างละเอียดเล่า ?)

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อได้พบต้นไม้มีแก่นงดงามอยู่ ก็ละเลยแก่นไปเสีย ถากเอาเพียงกระพี้ไป เข้าใจว่าเป็นแก่น คนฉลาดที่มีดวงตาเห็นเขาแล้ว จึงได้พูดว่า บุรุษผู้นี้ช่างไม่ฉลาดเอาเสียเลย มีความต้องการแก่นไม้ เทียวค้นหาแก่นไม้ แต่เมื่อพบต้นไม้มีแก่นแล้ว กลับล่องเลยแก่นไปเสีย **ถากแต่กระพี้ถือเอาไป** คงไม่สำเร็จประโยชน์ในกิจการงานของเขาแน่นอน

ภิกษุผู้เป็นนักบวชบางคน เมื่อบวชเข้ามาแล้ว หวังทำกิจในพระศาสนา แม้ยังลามกสักการะสรรเสริญให้เกิด ก็ไม่ได้ติดในลามกสักการะและสรรเสริญนั้น แม้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย

ศิลปินงาม ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ถือตัวว่า **เป็นผู้มีศิลปะ** ไม่ชมผู้อื่นว่า เป็นผู้ทุศิลปะ เป็นผู้ไม่มัวเมาประมาท แม้ทำให้เกิดสมาธิฉาน แต่ก็ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นในสมาธิฉานนั้น ยังสามารถทำญาณทัสสนะอภิญญา มีตาทิพย์รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ก็หน้าเศร้าใจ เพราะโลกียอภิญญายังเป็นที่ตั้งแห่งอัสวกิเลสได้ เมื่อไม่ได้ทำปริญาญาในญาณทัสสนะนั้น จึงทำให้ยินดียึดมั่นพอใจในคุณวิเศษเพียงเท่านี้ ไม่ชวนชวายเป็นยิ่งขึ้น จึงทำให้มัวเมา ถึงความประมาท ทำให้ยกตนข่มผู้อื่น พระพุทธเจ้าตรัสเรียกภิกษุนี้ว่า **ได้ถือเอากระพี้ของพรหมจรรย์** และถึงที่สุดเพียงกระพี้เท่านั้น

หลวงตาสงบขอโอกาสกล่าวขึ้นว่า ได้ตาทิพย์ น่าจะมีกิเลสเบาบางแล้วนะครับ พระพุทธเจ้าก่อนแต่ตรัสรู้ก็เจริญจตุปปาตญาณในมัชฌิมยาม เป็นญาณประเภทเดียวกันหรือเปล่าครับ ทำไมพระพุทธเจ้าบรรลุได้ แล้วทำไมภิกษุรูปนี้จึงไม่ได้บรรลุ สาเหตุจากอะไรหรือครับ ?

พระมหาอมรกล่าวตอบว่า จตุปปาตญาณ รู้การตาย การเกิดของสัตว์ทั้งหลาย กับทิพยจักขุญาณ มีปัญญาเหมือนตาทิพย์ เป็นญาณประเภทเดียวกัน แม้พระเทวทัตก็ฝึกฝนจนได้อภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ แต่ถึงความประมาท ไม่ได้เจริญวิปัสสนาต่อหรือทำปริญาญาต่อ ติดข้องในลาภสักการะมือกุศลอันลามก คิดฆ่าพระพุทธเจ้า ต้องการเป็นพระพุทธ-

เจ้าเสียเอง จึงทำให้เสื่อมจากอภิญาสมาบัติทั้งหมด

ได้กล่าวแล้วว่า โลกียธรรมเป็นอารมณ์ของอัสวกิเลส ได้ทั้งนั้น อัสวะเป็นปัจจัยแก่อวิชชา ถ้าอวิชชาเกิดก็ต้องไป สิ้นสุดที่ชาติขรามรณะรำไป จึงสามารถกล่าวได้ว่า อวิชชา นี้แหละเป็นนิमितหมายของปฏิจจสมุปบาท (การเวียนว่ายตายเกิด)

แต่สำหรับพระพุทธเจ้าทรงเจริญวิชชา ๒ เบื้องต้นใน ๒ ยามแรก เพื่อเป็นปัจจัยแก่การเจริญพุทธวิปัสสนา คือปฏิจจ-สมุปบาท จึงทำให้ตรัสรู้ด้วยวิชชาที่ ๓ คือ อัสวกิขยญาณ ปัญญาที่ทำกิเลสอัสวะให้สิ้นไปในยามสุดท้าย

หลวงตาสงบถามด้วยความใคร่รู้แก่นของพรหมจรรย์ว่า แล้วแก่นของพระศาสนาที่แท้จริงเล่าครับ คืออะไร ?

อสมยวิโมกข์ อสมยวิมุตติเป็นแก่นของพรหมจรรย์

พระมหาอมรณีในใจว่า ถ้าหลวงตาสงบไม่ถามแทรก ป่านนี้คงแสดงจบไปแล้ว แต่ก็เห็นใจและเข้าใจ เพราะหลวงตา เป็นคนช่างพูดและช่างซักถาม ตามประสาของคนค่อนข้างจะมีปัญญา มีความคิด ถ้าสงสัยก็อดใจไว้ไม่ได้... จึงแสดงต่อว่า ... ส่วนกุลบุตรบางคนออกบวชด้วยศรัทธา เพราะปรารถนา ความพ้นทุกข์แล้ว ทำลามเป็นต้นให้เกิดก็ไม่ติดข้องในลาภ ฯ ทำให้ถึงพร้อมด้วยศีล ก็ไม่ยึดมั่น ไม่ยกตนข่มท่านโดยอาศัย ศีล ยังทำสมาธิฉานให้เกิดขึ้นอีก และไม่ยินดีพอใจเพียง

เท่านั้น สามารถทำญาณทัสสนะอภิปัญญามีตาทิพย์ให้บังเกิดขึ้นได้ แต่ก็ไม่ได้ติดข้องพอใจยึดมั่น ยังรู้ว่ามิกิจที่จะต้องทำให้ยิ่งขึ้นกว่านี้ เขาย่อมไม่มัวเมา ไม่ถึงความประมาท เพราะญาณทัสสนะนั้น จึงยัง**อสมยวิโมกข์**ให้เกิดขึ้น

เปรียบเหมือนบุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้ เมื่อได้พบต้นไม้มีแก่นตั้งอยู่ ก็ถากเอาแก่นถือเอาไป โดยรู้ถูกต้องว่าเป็นแก่น คนฉลาดที่มีจักขุเห็นเขาแล้ว จึงได้พูดว่า บุรุษผู้นี้ฉลาดรู้จริง รู้จักแก่น รู้จักกระพี้ รู้จักเปลือก รู้จักสะเก็ด รู้จักกิ่งและใบ ต้องการแก่นไม้ เทียวแสวงหาแก่นไม้ เมื่อพบต้นไม้มีแก่นแล้ว ก็ถากเอาแก่นถือไป รู้ถูกต้องว่าเป็นแก่น เพราะฉะนั้น กิจที่จะพึงทำด้วยแก่นนั้น ต้องสำเร็จประโยชน์แก่เขาแน่นอน

ภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธาบางรูป หวังทำกิจในพระศาสนา เพื่อทำตนให้พ้นจากทุกข์ดังกล่าว แม้สามารถทำลาภสักการะสรรเสริญให้เกิด ก็ไม่ได้ติดใน**ลาภสักการะและสรรเสริญ**นั้น แม้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอันงาม ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นไม่ถือตัวว่า**เป็นผู้มีศีล** ไม่ชมผู้อื่นว่าเป็นผู้ทุศีล เป็นผู้ไม่มัวเมาประมาท แม้ทำให้เกิดสมานิทาน แต่ก็ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นในสมานิทานนั้น สามารถทำญาณทัสสนะคือตาทิพย์ให้เกิดขึ้นได้ ทั้งไม่มัวเมาไม่ประมาท ไม่ยกตนชมผู้อื่น เมื่อเป็นผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมยัง**อสมยวิโมกข์**ให้เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสภิกษุนี้ว่า ที่จะพึง

เสื่อมจาก**อสมยวิมุตติ**นั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้

หลวงตาสงบถามด้วยความสงสัยว่า ที่ท่านอาจารย์มหาอมรกล่าวว่ **อสมยวิโมกซ์**กับ**อสมยวิมุตติ** เป็นศัพท์ภาษาบาลี ผมยังไม่เข้าใจ แต่ก็ไ้เพราะดี หมายถึงอะไรหรือครับ ?

พระมหาอมรตอบด้วยอาการยิ้มแย้มว่า ในอรรถกถาได้อธิบาย**อสมยวิโมกซ์** หรือ**อสมยวิมุตติ** แปลว่า ความพ้นหรือความหลุดพ้นโดยไม่มีสมัย หมายถึง โลกุตตรธรรม ๙ คือ อริยมรรค ๔ สามัญญผล ๔ และนิพพาน ๑ เพราะว่าผู้ที่ได้บรรลุโลกุตตรธรรม ๙ แล้ว ก็เป็นอันหลุดพ้นอย่างถาวร แม้มรรคผลที่เกิดขึ้นมีพระนิพพานเป็นอารมณ์และดับไปแล้ว ก็เลสก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อีก ต่างกับ**สมยวิโมกซ์** ซึ่งหมายถึง ความพ้นในสมัย คือ พ้นจากกิเลสในขณะที่เข้าสมาบัติ ๘ ได้แก่ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ ซึ่งเป็นโลกียสมาบัติ ยังสามารถเสื่อมได้

อกุปปาเจโตวิมุตติเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์

พระมหาอมรแสดงต่อไปอีกว่า พระพุทธเจ้าตรัสในตอนสุดท้ายว่า ... **พรหมจรรย์**นี้จึงมิใช่มีลาภสักการะและความสรรเสริญ เป็นอานิสงส์ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีล เป็นอานิสงส์ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอานิสงส์ มิใช่มี

ญาณทัสสนะเป็นอาหิสงส์ แต่พรหมจรรย์นี้มีเจโตวิมุตติอันไม่
กำเริบ เป็นประโยชน์ เป็นแก่น เป็นที่สุด

(เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ฟังพระพุทธพจน์นี้ เฉพาะหน้าแล้ว
ก็มีใจชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระพุทธเจ้า คงจะเหมือนกับ
หลวงตาสงบและผู้อ่านทั้งหลายที่กำลังอ่านอยู่ในขณะนี้ ...)

สรุปได้ว่า ผู้มีปัญญาทั้งหลาย เมื่อได้ฟังพระพุทธพจน์นี้
แล้ว ก็จะทราบได้ว่า การบวชเป็นพระภิกษุในพระศาสนา
มิใช่มีลาภสักการะสรรเสริญเป็นเป้าหมาย เพราะเป็นดังกิ่ง
และใบของต้นไม้เท่านั้น **มิใช่มีการรักษาศีลเคร่งครัดเป็น
เป้าหมาย** เพราะเป็นดังสะเก็ดของต้นไม้เท่านั้น **มิใช่มีสมาธิ
หรือฌานสมาบัติเป็นเป้าหมาย** เพราะเป็นดังเปลือกของ
ต้นไม้เท่านั้น **มิใช่มีญาณทัสสนะคือตาทิพย์เป็นเป้าหมาย**
เพราะเป็นดังกระดูกของต้นไม้เท่านั้น

แต่ในพระพุทธศาสนาอันประเสริฐนี้ ที่พระสัมพุทธเจ้า
ทรงก่อให้เกิดมานั้น มี**พระอรหัตมรรค** **พระอรหัตผล**เป็น
เป้าหมาย เป็นจุดแก่นของต้นไม้ และมีอภิปาเจโตวิมุตติ
คือ **พระอรหัตผล** อันเป็นความหลุดพ้นแห่งจิตจากสรรพ
กิเลสทั้งหลาย โดยที่ไม่มีการกำเริบอีกต่อไปเป็นประโยชน์
สูงสุด เป็นที่สุดของพรหมจรรย์

เพราะฉะนั้น ผมจึงขอให้หลวงตา รวมทั้งพระภิกษุสามเณร หรือแม่อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ผู้มีส่วนในการรักษาพระศาสนา จงตั้งเป้าหมายให้ตรง แล้วเริ่มเดินทางไปสู่เป้าหมาย ด้วยแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ให้แล้ว ในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ก็ย่อมจะได้รับความปลอดภัย และเข้าถึงเป้าหมายอันสูงสุดนั้นได้แล ...

หลวงตาสงบมีความปลื้มใจยินดี ได้ทั้งความเสื่อมใสคือศรัทธาและความรู้คือปัญญา ได้ศึกษาด้วยการฟังทั้งพระวินัยและพระสูตร นึกอนุโมทนาพร้อมทั้งมุทิตากับตนเองที่มีอุปเพกตปุญญตา มีบุญเก่ามากพอ ทำให้ได้พบกัลยาณมิตรและไม่ผิดหวัง ได้ฟังพระธรรมวินัยอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า จากผู้ที่สามารถชี้แจงแก้ความสงสัยของตนได้ อีกทั้งยังเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัดด้วย มิใช่ได้แต่สอนอย่างเดียว โดยที่ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตาม

แต่หลวงตาก็ยังคงมีความสงสัยอีกว่า พระอาจารย์มหาอมรท่านนี้ จะมีความรู้เพียงพระวินัยและพระสูตรเท่านั้นหรืออย่างไร เพราะยังไม่เคยได้ฟังท่านกล่าวถึงพระอภิธรรมเลย แต่ก็สู้อดใจไว้ไม่ถามต่อ เพราะฟังพระวินัยและพระสูตรมาตั้งแต่เข้าจนเลยเที่ยงวัน เข้าบ่ายแก่ ๆ ไปแล้ว ให้ท่านอาจารย์พักผ่อนบ้างดีกว่า ตนเองก็จะได้เปลี่ยนอิริยาบถบ้าง เก็บสังขารเอาไว้ใช้งานให้นานที่สุด เพื่อจะได้ทำกิจ ๑๖ อย่าง

(โสฬสกิจ-กิจในอริยสัจ ๔ ในมรรคทั้ง ๔) ในพระศาสนาให้ได้มากที่สุด จนกว่าจะสำเร็จกิจนั้น

เมื่อคิดดังนี้แล้ว ก็ยกมือพนมไว้ที่อกเป็นการอนุโมทนา และนอบน้อมต่อพระธรรมเทศนา ที่พระอาจารย์มหาอมรได้อุตส่าห์แสดงมาทั้งหมด แม้ว่า หลวงตาสงบอยากจะคุกเข่ากราบงาม ๆ สัก ๓ ครั้ง เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ให้พระธรรม แต่เกรงว่าจะผิดพระวินัยที่ไหว้พระพรชาน้อยกว่า จึงได้แต่ยกมือพนมเท่านั้น และได้ขอโอกาสไปพักเปลี่ยนอิริยาบถ ซึ่งท่านพระอาจารย์มหาอมรก็ยกมือพนมเป็นการเคารพนอบน้อมตอบเช่นกัน ...

พระมหาอมร ปกติฉันอาหารมือเดียว ส่วนใหญ่ภิกษุสามเณรที่วัดนี้ก็ฉันอาหารเพียงครั้งเดียว หลวงตาสงบแม้จะมีอายุรุ่นคนปลดเกษียณไปแล้ว แต่ก็ใคร่ที่จะปฏิบัติขัดเกลากิเลสบ้าง จึงถือตามพระเณรส่วนใหญ่ คือ เริ่มฉันอาหารมือเดียวต่อวัน ใหม่ ๆ ถึงตอนเย็น ตอนค่ำก็มีอาการอ่อนเพลียบ้าง แต่ทางวัดก็จะมีน้ำผลไม้ไว้ให้ดื่มแก้อ่อนเพลีย เรียกว่า **น้ำอัญญาปานะ**^{๓๕} หลวงตาสงบเริ่มสมาทานถือธุดงค์หลายข้อมีการถือบิณฑบาตเป็นวัตร ฉันอาหาร ๓ อาสนะเดียวเป็นวัตร ฉันในภาชนะเดียวเป็นวัตร เป็นต้น โดยการแนะนำของพระอาจารย์มหาอมร อย่างนี้แหละที่พระพุทธรเจ้าผู้ทรงรู้ ทรงเห็น จึงตรัสว่า **คบคนเช่นไร ก็จะมีมน้อมไปเป็นเช่นนั้น ...**

(**น้ำอัญชัน** ปานะหรือ**น้ำอัญชันบาน** หมายถึง น้ำผลไม้ ๘ อย่าง มีน้ำมะม่วง น้ำผลหว่า น้ำผลกล้วยมีเมล็ด น้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผลมะขาง น้ำผลจันทน์หรือองุ่น น้ำเหง้าบัว น้ำผลมะปรางหรือลิ้นจี่, ยังทรงอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มเมล็ดข้าว เว้นน้ำที่เกิดจากผลไม้ที่เป็น**มหาผล ๙ อย่าง**^{๓๖} คือ ผลตาล มะพร้าว ขนุน สาเก น้ำเต้า พักเขี้ยว แดงไทย แดงโม พักทอง, อนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำใบผักที่ต้มสุกด้วยไฟ, อนุญาตน้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะขางและอนุญาตน้ำอ้อยสดด้วย ในอรรถกถาได้แนะนำวิธีทำ**น้ำอัญชัน**ปานะโดยใช้น้ำเย็น ไม่ให้ต้มด้วยไฟ ให้สุกด้วยแสงแดด)

การศึกษาพระธรรมวินัยของหลวงตา ยังไม่ป็นรูปแบบ เพราะยังไม่ถึงเวลาเปิดภาคเรียน พระเณรยังไม่พร้อมกัน เมื่อใดหลวงตาเกิดความสงสัยหรือมีปัญหา เกี่ยวกับพระธรรมวินัย ก็จะขอโอกาสพระอาจารย์มหาอมร ถ้ามปัญหาเมื่อนั้นซึ่ง**พระอาจารย์มหาอมร**ก็ได้แนะนำแก่หลวงตาว่า พระเณรได้เรียนพระธรรมวินัยและบาลีไปมากพอสมควรแล้ว หลวงตาเพิ่งจะมา อาจจะไม่เรียนตามไม่ทัน เมื่อเปิดเรียนแล้วก็ให้หลวงตามานั่งเรียนด้วยกัน ถ้าไม่เข้าใจตรงไหนก็ให้หลวงตามาถามหรือมาศึกษาร่วมกันนอกเวลาได้ หลวงตาก็เลยมีสิทธิพิเศษสามารถถามปัญหาเมื่อไรก็ได้

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระอภิธรรม

วันหนึ่ง หลังฉันเช้าแล้ว หลวงตาสงบเข้าไปหาพระมหาอมร แล้วขอโอกาสถามปัญหาเกี่ยวกับพระอภิธรรมว่า พระอภิธรรมมีความสำคัญอย่างไรหรือครับ เราจำเป็นต้องเรียนพระอภิธรรมด้วยหรือ ผมพอทราบมาบ้างว่า คนที่ไปเรียนอภิธรรมมักจะหัวฟู เครียด บางคนถึงกับเป็นไมเกรน เพราะมีตัวเลขมากมาย จะต้องนับบวกลบคูณหารกันยุ่งเหยิง รายละเอียดก็มาก จริงหรือไม่ครับ จำเป็นต้องท่องจำด้วยหรือไม่ครับ แล้วถ้าไม่รู้พระอภิธรรม จะปฏิบัติธรรมบรรลุผลได้หรือไม่ครับ ?

พระมหาอมรพูดเป็นเชิงแนะนำถวายเป็นความรู้ก่อนจะตอบปัญหาว่า ขอให้หลวงตาถามทีละข้อ ดีไหมครับ ถามทีละ ๕ ข้อ อย่างนี้ ผมสับสน ไม่รู้ว่าจะตอบข้อไหนก่อนดี !

หลวงตาสงบกล่าวขอโทษว่า ผมขออภัยด้วยครับ ผมใจร้อนอยากรู้เร็ว ๆ หลาย ๆ เรื่อง ก็เลยถามหลายข้อ ขอถามข้อแรกนะครับ **พระอภิธรรมมีความสำคัญอย่างไรครับ ?**

พระมหาอมรยิ้มแย้มแล้วตอบด้วยเมตตาว่า สำคัญมากเลยทีเดียว เพราะชีวิตของเราทั้งหมดเป็นอภิธรรม ถ้าเราไม่รู้พระอภิธรรมก็เท่ากับว่า เราไม่รู้จักชีวิตตนเอง ใช่ไหมครับ คนที่ไม่รู้จักชีวิตของตนเอง จะสามารถนำชีวิตให้ดำเนินไปสู่

ทางที่ชอบได้อย่างไร โดยเฉพาะหนทางที่ชอบหมายถึงสัมมา
มรรคมืองค์ ๘ อันจะนำไปสู่แดนอมตะคือพระนิพพาน

หลวงตาสงบกเล่าอีกว่า ผมยังไม่ค่อยเข้าใจหรอกครับ
แต่อยากถามต่อว่า เราจำเป็นต้องเรียนพระอภิธรรมด้วยหรือ

พระมหาอมรตอบว่า ถ้าหลวงตาเข้าใจเหตุผลของชีวิต
อย่างดี ไม่มี ความสงสัย ไม่มีปัญหาในชีวิต มีปัญญา รู้จักจิต
เจตสิก รูป ซึ่งก็คือชีวิตของเรา และรู้จักนิพพานอย่างดี ไม่
จำเป็นต้องเรียนก็ได้ แล้วหลวงตา รู้จักชีวิตตนเองดีหรือยังละ

หลวงตาสงบกเล่าว่า ผมยังไม่รู้จักหรอกครับ ก็อยาก
จะรู้จักเหมือนกัน แต่ได้ยืมว่า พระอภิธรรมมีตัวเลขมากมาย
จะต้องมานับ มาบวกลบคูณหาร จะต้องมาท่องจำว่าหน่วย
มันจะยุ่งยากเกินไป สำหรับคนแก่อย่างผมหรือไม่เล่าครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า การศึกษาพระอภิธรรมไม่ได้มีเป้า
หมายเพื่อจดจำตัวเลข หรือรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อจะนำไป
สอบหรือเพื่อแข่งขันว่า ใครรู้ ใครจำได้มากกว่ากัน ถ้าศึกษา
อย่างนี้ ก็จะเครียดหรืออาจเป็นไมเกรนได้ เพราะตั้งหน้าตั้ง
ตาศึกษาเพื่อจะได้ เพื่อต้องการสิ่งตอบแทน ไม่ว่าจะ เป็น
ประกาศนียบัตรหรือคำชมเชย คำสรรเสริญอย่างใดก็ตาม

แต่การศึกษาพระอภิธรรมนั้น เป็นการศึกษาเก็บข้อมูล
เพื่อนำมาสังเกต นำมาพิจารณา เทียบเคียงกับชีวิตจริงที่เรา

เคยยึดถือว่าเป็นตัวตนของเรา แต่ความเป็นจริง พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็น**ปรมัตถธรรม** เป็น**อภิธรรม** เป็นธรรมที่มี**สภาวะ** แฉ่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงสภาวะ แต่โดย**สามัญญลักษณะ**หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า **ไตรลักษณ์** เจ้าปรมัตถธรรมที่ถุกยึดถือว่าเป็นตัวเรานั้น มันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอยู่ตลอดเวลา

หลวงตาสงบเริ่มสับสน เพราะไม่ชินกับศัพท์ธรรมชั้นสูง จึงกล่าวว่า เตี้ยวก่อน ท่านอาจารย์ อย่าไปเร็วนัก ผมฟังภาษาพระอภิธรรมยังไม่เข้าใจ ถ้าอาจารย์พูดไปเรื่อย ๆ ผมก็ไม่เข้าใจอยู่ดี ขอหยุดทบทวนก่อนนะครับ เอาศัพท์ที่ท่านอาจารย์พูดมา ๔-๕ คำนี้ ช่วยอธิบายก่อนเถิดครับว่ามีความหมายว่าอย่างไร คำว่า **อภิธรรม** **ปรมัตถธรรม** **สภาวะ** **สามัญญลักษณะ** ส่วนคำว่า **ไตรลักษณ์** ผมพอเข้าใจว่า มันคือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แต่ก็เข้าใจผิด ๆ ถ้าจะกรุณา ช่วยอธิบายด้วยก็จะเป็นพระคุณมากที่เดียวครับ

พระมหาอมรรู้สึกว่หลวงตามีปัญหามาก เพราะไม่ได้มีพื้นพระอภิธรรมมาก่อน ไม่ทราบว่าจะเรียนเป็นระบบกับพระเณรได้หรือไม่ ทางที่ดีก็ให้เรียนแบบส่วนตัวอย่างนี้ไปก่อนคงดีกว่า จึงได้แผ่ความกรุณาแล้วกล่าวตอบหลวงตาไปว่า

คำว่า **อภิธรรม** แปลว่า ธรรมอันยิ่ง หมายถึง พระธรรมคำสอนที่ยิ่งกว่า**พระสูตร** ซึ่งแสดงบัญญัติบุคคลเป็นส่วนใหญ่

เรียกว่า **บุคคลาธิษฐานเทศนา** หมายถึง คำสอนที่แสดงถึงบุคคลเป็นที่ตั้ง เช่น บุคคล ๓ ประเภทมีอยู่ในโลก, ๓ ประเภทเป็นไหน ? คือ บุคคลปัญญาตั้งหม้อคว่ำ ๑ บุคคลปัญญาดังหน้าตัก ๑ บุคคลปัญญามาก ๑^๗... นี้เรียกว่า บุคคลาธิษฐานเทศนา แต่พระอภิธรรมเป็น**ธัมมาธิษฐานเทศนา** หมายถึง คำสอนที่แสดงถึงสภาวะธรรมเป็นที่ตั้ง คือ ไม่กล่าวถึงสัตว์บุคคล แสดงแต่ธรรมล้วน ๆ เช่น **กุศลธรรม อกุศลธรรม อภัยกตธรรม กุศลธรรมเป็นไหน ? ... อกุศลธรรมเป็นไหน ? ... อภัยกตธรรมเป็นไหน ? ...** แต่ก็มีพระสูตรที่แสดงแบบธัมมาธิษฐานเทศนาด้วยเหมือนกัน เช่น ... **อกุศลมูลมี ๓ ประการ, ๓ ประการเป็นไหน ? คือ โลกมูล โทสมูล โมหมูล อกุศลมูล ๓ ประการนี้แล ...**^๘

กล่าวโดยสรุป พระอภิธรรมเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงถึงตัวธรรมะจริง ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้บัญญัติ สัตว์ บุคคล วัตถุสิ่งของต่าง ๆ โดยแท้จริงมีเพียงธรรมะ ๔ อย่างเท่านั้น คือ **จิตปรমัตถ์ เจตสิกปรมัตถ์ รูปปรมัตถ์ นิพพานปรมัตถ์**

ส่วนคำว่า **ปรมัตถธรรม** แปลว่า ธรรมที่มีเนื้อความเป็นประธานแห่งบัญญัติ หรือมีเนื้อความที่ประเสริฐ ที่สูงสุด คือไม่เปลี่ยนแปลงสภาวะ ทำให้ผู้ที่เข้าไปเห็นแจ้งโดยประจักษ์ถึงความประเสริฐได้ แต่โดยใจความ ปรมัตถธรรม ก็คือ

อภิธรรมนั้นแหละ เพราะเป็นสภาวะธรรม ที่ไม่ใช่สัตว์บุคคล
ตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น ก็ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพานนั่นเอง

คำว่า **สภาวะธรรม** แปลว่า ธรรมที่มีความเป็นของตน
คือ มีลักษณะเฉพาะตัว เรียกว่า **ปัจจัยตลลักษณะ** หรือ
วิเสสลักษณะ เช่น ธาตุดินมีลักษณะแข็งแข็ง ธาตุน้ำมี
ลักษณะเอิบอาบ ธาตุไฟมีลักษณะร้อน ธาตุลมมีลักษณะ
เครื่องตีง จิตมีลักษณะรู้แจ้งอารมณ์ เจตสิกมีลักษณะอาศัยจิต
รูปมีลักษณะแตกสลาย นิพพานมีลักษณะสงบ เป็นต้น

ส่วนสมมุติบัญญัติ เป็นสิ่งที่จิตแต่งตั้งขึ้น คิดขึ้นแล้ว
ตกลงกัน รับรู้กันเพื่อสื่อความหมาย เพื่อใช้ประโยชน์ในการ
ดำรงชีวิตอยู่ เช่น คำว่า พ่อ แม่ พี่ น้อง ทรัพย์สิน เงิน
ทอง บ้านช่อง รถไฟ เรือเมล์ ลิเก ตำรวจ หรือรูปร่าง
สัญญาณ ความหมายต่าง ๆ ที่จิตคิดแล้วรู้เนื้อความนั้น ๆ
โดยที่ไม่มีสภาวะลักษณะ

บัญญัติ แปลว่า ให้อำนาจโดยประการต่าง ๆ มี ๒ อย่าง
คือ สัททบัญญัติและอรรถบัญญัติ **สัททบัญญัติ** หมายถึง
การรู้ความหมายโดยอาศัยเสียงทางหู ซึ่งต้องผ่านภาษาต่าง ๆ
หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **นามบัญญัติ** หมายถึง การให้รู้
ความหมายโดยอาศัยชื่อ เพราะฉะนั้น เมื่อฟังเสียงพูดภาษา
ใดภาษาหนึ่งแล้ว ไม่เข้าใจความหมาย แสดงว่า ไม่มีสัทท-

บัญญัติหรือนามบัญญัติ มีเพียงอัตถบัญญัติเท่านั้น เพราะว่า **อัตถบัญญัติ** หมายถึง การรู้ความหมายโดยอาศัยทวารทั้ง ๕ คือ **เห็นสีทางตา** แล้วจึงรู้ความหมายทางใจ **ว่าเป็นอะไร** ได้ยินเสียง**ทางหู** แล้วจึงรู้ความหมายทางใจ**ว่าเป็นเสียงอะไร** เสียงของใคร เช่น **รู้ว่า**เป็นเสียงฝนตก **ฟ้าร้อง** เสียงนก เสียงกา เสียงภาษาสเปน ภาษาญี่ปุ่นที่ฟังไม่รู้เรื่อง เป็นต้น (แต่ถ้ารู้ความหมายโดยผ่านภาษาเมื่อไร ก็เป็นสัททบัญญัติ) ได้กลิ่น**ทางจมูก** แล้วจึงรู้ความหมายทางใจ**ว่าเป็นกลิ่นของอะไร** ลิ้มรส**ทางลิ้น**แล้วจึงรู้ความหมายทางใจ**เป็นรสของอะไร** ถูกต้องสัมผัส**ทางกาย**แล้วจึงรู้ความหมายทางใจ**เป็นอะไรสิ่งใด**

ถ้าเป็น**ปรมัตถธรรม** ก็หมายถึง **สี**มีลักษณะกระทบตา เป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณคือจิตเห็น **เสียง**มีลักษณะกระทบหู เป็นอารมณ์ของโสตวิญญาณ คือ จิตได้ยิน **กลิ่น**มีลักษณะกระทบจมูกเป็นอารมณ์ของฆานวิญญาณคือจิตได้กลิ่น **รส**มีลักษณะกระทบลิ้น เป็นอารมณ์ของชีวหาวิญญาณคือจิตลิ้มรส **โณภูจุัพพะ** หมายถึง ธาตุดินมีลักษณะแข็งหรืออ่อน ธาตุไฟมีลักษณะร้อนหรือเย็น ธาตุลมมีลักษณะตึงหรือไหว สามารถกระทบกาย เป็นอารมณ์ของกายวิญญาณคือจิตรู้สึกสัมผัส

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมขั้นต้น ก็คือ เรามีหน้าที่พิจารณา แยกแยะสภาวะธรรมซึ่งเป็นปรมัตถธรรม ออกจาก

บัญญัติซึ่งไม่มีสภาวะ แล้วเจริญปัญญาด้วยการรู้รอบลักษณะของนามธรรมและลักษณะของรูปธรรมแต่ละอย่าง เพื่อที่จะได้ไม่หลงเข้าใจผิดว่าเป็นคนเป็นสัตว์หรือวัตถุสิ่งของจริง ๆ จัง ๆ เพราะความเป็นจริงมีแต่นามรูปที่เป็นสภาวะธรรม เป็นปรมาตถธรรมหรือเป็นอกิธรรมเท่านั้น แต่ตอนนี้มันปนกันอยู่ระหว่างปรมาตถธรรมกับบัญญัติ

เมื่อรู้ลักษณะของนามของรูปได้แล้ว จึงเจริญปัญญาเข้าไปรู้ปัจจัยของนามรูป เข้าไปพิจารณาไตรลักษณ์ จนกว่าจะเห็นความเกิดดับ แล้วจะมีปัญญาเห็นโดยความเบื่อหน่าย คลายกำหนด สละคืน ซึ่งเป็นผลของการเจริญปัญญาที่ถูกต้องต่อไป เพราะฉะนั้น การศึกษาพระอภิธรรมก็เพื่อที่จะมาทำการรู้รอบ รู้ให้ลึก รู้ให้ละเอียดในชีวิตของเรา เพื่อละอวิชชา ความไม่รู้ เพื่อละวิปลาส ความคลาดเคลื่อน เพื่อความตรัสรู้ ซึ่งท่านเรียกว่า **ปริยญา** ส่วนรายละเอียดและวิธีการ ผมจะกล่าวให้ฟังในภายหลัง

คำว่า **สามัญญลักษณะ** แปลว่า เครื่องกำหนดที่ทั่วไปแก่สังขารธรรมทั้งปวง ก็คือ ไตรลักษณ์นั่นเอง

คำว่า **ไตรลักษณ์** แปลว่า เครื่องกำหนด ๓ ประการก็ได้แก่ ลักษณะที่ไม่เที่ยง ลักษณะที่เป็นทุกข์ ลักษณะที่เป็นอนัตตา เป็นลักษณะประจำและทั่วไปแก่จิตทุกดวง เจตสิกทุกประเภท รูปทุกรูป จึงได้ชื่อว่า สามัญญลักษณะ

คำว่า **ลักษณะ** แปลว่า เครื่องกำหนด จึงมี ๒ ประเภท คือ **ปัจจัยตตลักษณะ** (สภาวะลักษณะหรือวิเสสลักษณะ) และ **สามัญญลักษณะ** (ไตรลักษณ์)

ปัจจัยตตลักษณะหรือวิเสสลักษณะนั้น เป็นปรมัตถธรรม เพราะมีลักษณะเฉพาะตน เป็นอารมณ์ของ**ญาณปริยญา** คือ การรู้รอบในสภาวะธรรมที่ได้เรียนรู้มาแล้วจากภาคปริยัติ แต่ต้องนำความรู้เหล่านั้นมาเพิ่มพูน ด้วยการรอบรู้ภาคปฏิบัติ อีกทีหนึ่ง **ญาณปริยญา** เป็นการอบรมปัญญาชั้นที่ ๑ คือ การแยกแยะนามรูป (นามรูปปริจเจตญาณ) และปัญญาชั้นที่ ๒ คือ การเข้าไปกำหนดปัจจัย (ปัจจัยปริคคญาณ)

สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์นั้น ไม่ใช่ปรมัตถธรรม เป็นบัญญัติ แต่เป็น**บัญญัติพิเศษ**^{๓๙} ซึ่งเกี่ยวเนื่องแก่การอบรมปัญญาที่จะทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนดจากอุปาทานชั้นธัมมอันเป็นสังขารธรรมทั้งหลาย ไตรลักษณ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **อริยธรรม**^{๔๐} เพราะเป็นเหตุที่ทำให้ถึงความเป็นพระอริยะ เป็นอารมณ์ของ**ตีสณปริยญา** (และปหานปริยญา) ซึ่งก็คือ การรู้รอบโดยการพิจารณาให้เห็นแจ้งไตรลักษณ์ ขอบเขตของตีสณปริยญา ก็คือ วิปัสสนาญาณที่ ๓ (กลาปสัมมสนญาณ ปัญญาพิจารณาชั้นที่ ๕ โดยย่อ โดยความเป็นกลาป) และ วิปัสสนาญาณที่ ๔ (อุททยัพพญาณ ปัญญาพิจารณาเห็น

ความเกิดและความดับของสภาวะธรรม คือ อุปาทานชั้นที่ ๕)

การกระทบอารมณ์เป็นปัจจัยตลัษณะของผัสสะ การเสวยอารมณ์เป็นปัจจัยตลัษณะของเวทนา การจำอารมณ์เป็นปัจจัยตลัษณะของสัญญา การจงใจ ตั้งใจเป็นปัจจัยตลัษณะของเจตนา การไม่ฟุ้งซ่านเป็นปัจจัยตลัษณะของเอกัคคตา คือสมาธิ การรู้แจ้งอารมณ์เป็นปัจจัยตลัษณะของวิญญาน คือจิต แต่ละอย่างทีกล่าวมานี้มีลักษณะเฉพาะตัวที่ต่าง ๆ กันไป จึงเรียกลักษณะอย่างนี้ว่า วิเสสลักษณะ เป็นลักษณะที่พิเศษจากกันคือต่างกัน แต่ทั้งหมดจะมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งที่เหมือนกันก็คือ อนิจจลักษณะ-ไม่เที่ยง ทุกขลักษณะ-เป็นทุกข์ ทนอยู่ไม่ได้ และอนัตตลักษณะ-เป็นอนัตตา ไม่ใช่อัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ เป็นลักษณะที่เสมอกัน จึงเรียกลักษณะเหล่านี้ว่า สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ

คำว่า สังขารธรรม แปลว่า ธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง หรือคำว่า สังขตธรรม แปลว่า ธรรมอันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว คือสิ่งเดียวกัน ได้แก่ จิต เจตสิก รูป ซึ่งก็คือ ชั้นที่ ๕ นั้นเอง ชั้นที่ ๖ แปลว่า กองหรือกลุ่ม มีอรรถว่า เป็นสภาพที่ถูกขรามรณะเคี้ยวกิน หมายถึง สภาวะธรรมที่เป็นไปในอาการ ๑๑ อย่าง คือ เป็นไปในอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด ทราม ประณีต ไกล ใกล้

สังขารธรรม หรือชั้น ๕ นี้ เมื่อต้องมีปัจจัย คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ฯลฯ มาปรุงแต่ง จึงเป็นสภาพที่เกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นสภาพที่มีทั้งปัจจัยตลัษณะและสามัญญลักษณะ

คำว่า **วิสังขารธรรม** แปลว่า ธรรมที่ปราศจากปัจจัยปรุงแต่ง หรือคำว่า **อสังขตธรรม** แปลว่า ธรรมอันไม่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว ก็คือสิ่งเดียวกัน หมายถึง พระนิพพาน (บางแห่งแสดงว่าบัญญัติก็ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง)

พระนิพพานเป็นชั้นวิมุตติ พ้นจากชั้น เป็นอสังขตธรรม ไม่ต้องมีปัจจัย คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ฯลฯ มาปรุงแต่ง จึงไม่เกิดดับ เป็นสิ่งที่เที่ยง เป็นสุข แต่ก็เป็นอนัตตา ฉะนั้นพระนิพพานจึงมีเพียงปัจจัยตลัษณะ หรือสภาวะลักษณะเท่านั้น

แม้หลวงตาสงบฟังอย่างตั้งใจเต็มพิกัด แต่ถ้าคิดเฉลี่ยเป็นเปอร์เซ็นต์ คงจะได้ความเข้าใจไม่ถึง ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ถึงกระนั้น ก็ไม่ได้ทำให้หลวงตาผู้มีความเพียร เกิดความย่อท้อแต่ประการใด กลับทำให้รู้จักตนเองดีขึ้น เดิมที่เข้าใจว่าตนเองรู้ธรรมะมาก ที่แท้รู้นิดเดียว ไม่รู้ตั้งมากมาย แต่ที่แน่นอน คือ หลวงตาสงบหมดความสงสัยเรื่องที่พระอาจารย์มหาอมรคงไม่รู้หรือไม่ชำนาญพระอภิธรรม เพราะเท่าที่ฟังท่านแสดงพระอภิธรรมโดยย่อให้ฟังอย่างคล่องแคล่ว ก็รู้ได้เลยว่า ท่านมีความรู้ดีและชำนาญมาก หลวงตารับไม่ทัน

แทบล้นสมองแล้ว จึงได้กล่าวขึ้นว่า ขอโอกาสครับ ผมขอหยุดพักก่อนได้ไหมครับ พระอภิธรรมที่ท่านอาจารย์แสดงมานั้น ลึกซึ้งและละเอียดมาก ผมขอนำไปย่อยก่อน ไม่เช่นนั้นสมองของผมอาจจะบวมและอักเสบได้ล่ะครับ ...

พระมหามรทราบว่า พื้นที่ความจุกความรู้ของหลวงตาคงใกล้จะเต็มแล้ว ปล่อยให้กลับไปย่อยก่อนก็ดี แต่ก่อนที่จะจบการศึกษาในรูปแบบของการสนทนา จึงได้ทวงที่จะตอบคำถามสุดท้ายของหลวงตาก่อนว่า ยังเหลือคำถามอีกข้อหนึ่งไม่ใช่หรือครับ หลวงตา ?

หลวงตาสงบทำท่าเลิกลักแล้วยกมือขึ้นเกาศีรษะกล่าวว่า คำถามอะไรหรือครับ ? ผมลืมไปแล้ว

พระมหามรเห็นใจ เพราะได้สนทนาธรรมวินัยกันมาตั้งหลายชั่วโมงติดต่อกัน จึงเตือนสติหลวงตาว่า เห็นไหมครับว่า การถามปัญหาที่เดียวหลาย ๆ ข้อ มีข้อเสียหลายอย่าง คือผู้ตอบอาจสับสน จำปัญหาตามลำดับก่อนหลังไม่ได้ แม้ผู้ถามก็อาจสับสน จนลืมคำถามเหมือนอย่างหลวงตานี้ไง ! ปัญหาสุดท้ายที่หลวงตาถาม ก็คือ **ถ้าไม่รู้พระอภิธรรม จะปฏิบัติธรรม บรรลุมรรคผลได้หรือไม่** ใช่ไหมครับ ?

หลวงตาสงบยิ้มแบบเก้อเขิน พยักหน้ารับ แล้วกล่าวว่า ใช่แล้วครับ ขอขอบคุณครับที่เตือน คนแก่ก็ซี้หลงซี้ลืมแบบนี้

แหละครับ ความแก่นี่ ไม่มีอะไรดีเลย อย่างนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้ปรารถนาพระนิพพาน จะได้ไม่ต้องเกิด เมื่อไม่เกิดก็จะได้ไม่ต้องแก่ และไม่ต้องตายอีก นิมนต์ ท่านอาจารย์ช่วยเฉลยปัญหาสุดท้ายด้วยครับ

พระมหาอมรนึกขึ้นชมหลวงตา ถึงจะแก่และเริ่มหลงลืมบ้าง แต่ก็ไม่ลืมหลักคำสอนที่สำคัญอันสูงสุด ที่ควรตั้งเอาไว้ในใจ สำหรับผู้ต้องการพ้นจากทุกข์ทั้งปวง นั่นก็คือ พระนิพพาน และไม่หลงลืมพระพุทธเจ้า จึงได้เฉลยปัญหาด้วยการย้อนถามหลวงตาว่า ถ้าผู้ต้องการบรรลุมรรคผลนิพพาน แต่ไม่รู้หนทาง ไม่รู้ข้อปฏิบัติ จะทำให้บรรลุได้หรือไม่ ?

หลวงตาสงบตอบด้วยความมั่นใจ แบบเอกังสพยากรณ์ (ตอบโดยตรง โดยส่วนตัว) เลยว่า ไม่ได้ แน่หนอนครับ

พระมหาอมรถามอีกว่า แล้วถ้าผู้ต้องการบรรลุนั้น ไม่รู้จักชั้นธ ๕ อย่างดี ไม่รู้จักปัจจัยของชั้นธ ๕ อย่างดี ไม่รู้จักไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ อย่างดีด้วยการศึกษามาก่อน จะปฏิบัติธรรมได้หรือไม่เล่า ?

หลวงตาสงบไม่ค่อยแน่ใจ เพราะยังไม่เข้าใจข้อปฏิบัติดี จึงตอบด้วยน้ำเสียงที่อ่อยลงว่า ก็คงปฏิบัติไม่ได้ หรือปฏิบัติได้ก็คงปฏิบัติแบบผิด ๆ ละครับ

พระมหากษัตริย์จึงอธิบายว่า หลวงตาอย่าเข้าใจว่า ความรู้
อภิธรรมจะต้องได้จากการเรียนพระอภิธรรม หรือจะต้องไป
ท่องจำ ต้องไปเรียนที่สำนักต่าง ๆ เท่านั้น ความจริงแล้ว
อภิธรรม หมายถึง สภาวะธรรมที่เป็นอารมณ์ของการทำ
ปริญญาหรือการเจริญวิปัสสนา ซึ่งก็มีแสดงอยู่ในพระสูตรทั่ว
ไปด้วย แต่ใน**พระอภิธรรมปิฎก**หรือ**อภิธัมมัตถสังคหะ**นั้น
(คัมภีร์รวบรวมเนื้อความของพระอภิธรรมปิฎก โดยย่อ) ได้
แสดงสภาวะธรรมโดยละเอียด โดยตรง

ถ้าใครศึกษาพระสูตร หรือได้ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์
ที่ศึกษาปฏิบัติตามพระไตรปิฎกมาก่อน แล้วเข้าใจในสภาวะ-
ธรรม เช่น ชันธ ๕ आयตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ หรือ สัจจะ ๔
อินทรีย์ ๒๒ ปฏิจจสมุุปบาท ๑๒ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม
สามารถกำหนดรู้สภาวะธรรมเหล่านั้นได้ถูกต้อง จนเห็นแจ้งชัด
ประจักษ์จริง นั่นก็เป็นการปฏิบัติ อันจะทำให้บรรลุมรรค ผล
นิพพานได้เหมือนกัน

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อได้อ่านพระสูตรหรือฟังธรรมจาก
ครูบาอาจารย์แล้ว เข้าใจสภาวะธรรมจริง ๆ หรือไม่ และที่นำไป
ปฏิบัตินั้น เป็นสัมมาปฏิบัติหรือมัชฌิมาปฏิปทาที่พระพุทธ
เจ้าทรงแสดงไว้จริง ๆ หรือไม่ ใครเล่าจะตอบปัญหานี้ได้
นอกจากผู้ที่มีศรัทธา เข้าไปเฝ้าทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้า
โดยตรงในพระไตรปิฎก (พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกา) ...

แล้วหลวงตาสงบก็ขอโอกาสลาไปพักผ่อน ในใจก็นึกชื่นชมพระอาจารย์หนุ่มมหาอมรว่า แม้อ่อนกว่าโดยพรรษากาลและอายุ แต่ก็มีคุณธรรมและความรู้มากกว่ามาก จนทำให้หลวงตาเกิดความกระตาคและอึดอัดใจ เวลาที่มีการทำวัตรสวดมนต์เสร็จ พระเณรรวมทั้งพระอาจารย์มหาอมรก็ต้องทำการกราบไหว้พระพรชามากที่สุดในที่นั้น ซึ่งก็คือหลวงตาสงบนั่นเอง สักวันหนึ่ง หลวงตาคงหาทางออกได้ในเรื่องนี้ ...

หัวใจของบัณฑิต

หลวงตาสงบกลับมาถึงกุฏิที่พัก ก็เดินจงกรมกลับไปมาบริเวณหน้ากุฏิ ใคร่ครวญพิจารณาธรรมที่ได้รับฟังมา เห็นว่าลึกซึ้งละเอียดจริง ต้องหาวิธีการที่จะเข้าใจและจดจำพระธรรมคำสอนเหล่านี้ให้ได้มากที่สุด จะทำอย่างไรดีเล่าหนอ ? คิดไปคิดมา ก็นึกถึงคาถาที่มีอยู่ในหนังสือบาลีไวยากรณ์เล่มหนึ่งซึ่งหลวงตาเคยอ่าน แล้วเคยจดไว้ท่องจำพอคุ่น ๆ ได้ว่า

สุจิตฺตภาวลิขิตโต

น หิ โส ปณฺธิโต ภเว

สุจิตฺตภาวลิคาโห

ปณฺธิโตติ ปวฺจจติ^๑

แปลว่า ผู้ที่ไม่มีการฟัง (อ่าน) การคิด การถาม การกล่าว (ท่องสาธยาย) การวิไลชัน (อธิบายความ) และการเขียน เขาจะเป็นบัณฑิตหาไม่ได้แล

แต่ผู้ที่ถือเอาได้ซึ่งการฟัง (อ่าน) การคิด การถาม การกล่าว (ท่องสาธยาย) การวิไลสนา (อธิบายความ) และการเขียน จึงจะเรียกว่า เป็นบัณฑิต.

ครั้นหลวงตาสงบนึกถึงคาถานี้ ก็ตัดสินใจได้ว่า นี่แหละ เป็นวิธีการที่จะทำให้เข้าถึง และเข้าใจคำสอนอันลึกซึ้งในอภิธรรมและในพระไตรปิฎกได้ จึงได้พิจารณาน้อมมาที่ตนเองว่า เราชอบคิดค้นเหตุผลพอสมควร ชอบซักถามเป็นปกติอยู่แล้ว แต่การฟังการอ่านของเราอย่างน้อย การสวดสาธยายก็พอมีบ้าง การวิไลสนาหรือแสดงธรรมยังไม่เข้าท่า เพราะยังรู้ธรรมะไม่ลึกซึ้ง การเขียนหรือการจดบันทึกมีน้อยมาก เราต้องมีการจดบันทึกเวลาสนทนา หรือเรียนพระธรรมวินัยกับท่านอาจารย์มหาอมร ถ้าเป็นไปได้ ก็น่าจะหาเทปมาอัดเก็บไว้ฟังทบทวน และเราต้องอ่านพระไตรปิฎกให้มากขึ้นกว่านี้ด้วย ...

หลวงตาสำรวจพระไตรปิฎก

เมื่อคิดได้ดังนั้นแล้วก็เดินเข้าไปในกุฏิ ตรงแนวไปสู่ตู้ลายโบราณ ภายในบรรจุพระไตรปิฎกชุดมหามกุฏ ฯ ชุดหนึ่งไว้ (ที่วัดนี้มีพระไตรปิฎกฉบับต่าง ๆ หลายชุด ส่วนใหญ่มีเกือบทุกกุฏิ พระเณรในวัดนี้เรียนพระไตรปิฎกและบาลีกันทุกรูป)

หลวงตาก็มลงกราบ ๓ ครั้ง พร้อมกับระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก ระลึกถึงพระธรรมและ

พระอริยสงฆ์ แล้วหยิบพระไตรปิฎกเล่มแรกออกมาดู เป็น **พระวินัยปิฎก** มหาวิภังค์ ลองเปิดเข้าไปดูหน้าแรกเป็นเรื่อง เวิร์ณชกัณฑ์ กล่าวถึงเวิร์ณชพราหมณ์กล่าวต่อพระพุทธเจ้า ๆ ก็ ทรงมีพระกรุณา แสดงธรรมจนเวิร์ณชพราหมณ์เลื่อมใสแล้ว ทูลให้จำพรรษา ณ เมืองเวิร์ณชา ... เรื่องเหตุที่ทรงปรารภ บัญญัติสิกขาบท ... อรรถกถาชื่อว่า **สมันตปาสาทิกา** แปลว่า ยิ่งความเลื่อมใสให้ถึงพร้อม แสดงความเป็นมาของพระศาสนา การสังคายนาทั้ง ๓ ครั้ง ในชมพูทวีป คือ ประเทศอินเดีย แสดงพระพุทธคุณด้วย เท่านี้ก็ ๓๐๐ กว่าหน้าแล้ว

ต่อไปก็ปฐมปาราชิกกัณฑ์ แสดงนิทาน พระบัญญัติ อนุบัญญัติ สิกขาบทวิภังค์ บทภาชนีย์ ... เพียงสิกขาบทข้อ เดียว ทั้งพระพุทธพจน์และอรรถกถา ก็เข้าไปเกือบ ๕๐๐ หน้า เล่มแรกเล่มเดียวหนาถึง ๘๐๐ กว่าหน้า **พระวินัยปิฎก** มีถึง ๑๐ เล่ม มี ๕ คัมภีร์ คือ **๑.ภิกขุวิภังค์ ๒.ภิกขุณีวิภังค์ ๓.มหาวรรค ๔.จุลวรรค ๕.ปริวาร** ลองนำออกมาตั้ง เรียงกัน วัดความสูงได้ ๑ ศอกพอดี หลวงตานี้กรำพึงว่า ถ้าอ่านพระวินัยหมดนี้ แม้จะจดจำไม่ได้หมด ก็คงจะได้บุญ มากเลยทีเดียว แต่ว่าเมื่อไหร่ถึงจะอ่านหมดกันเล่าหว่า ? ...

หลวงตาหยิบพระสูตร (**พระสุตตันตปิฎก**) ขึ้นมาดูทีละ เล่ม ตั้งแต่ **ทีฆนิกาย** เป็นพระสูตรขนาดยาว จัดเป็น ๓ วรรค รวม ๓๔ สูตร **มัชฌิมนิกาย** เป็นพระสูตรขนาดกลาง มี ๓

ปณณาสกั ๗ ละ ๕๐ สูตร แต่ปณณาสกัสุดท้ายมี ๕๒ สูตร
รวมเป็น ๑๕๒ สูตร **สังยุตตนิกาย** เป็นพระสูตรหมวดผสม
มี ๕ วรรค รวม ๗๗๖๒ สูตร **อังคุตตรนิกาย** เป็นพระ
สูตรที่แสดงเป็นองค์ ๗ ยิ่งขึ้นไป ตั้งแต่หมวด ๑ - หมวด ๑๑
รวม ๙๕๕๗ สูตร **ขุททกนิกาย** รวมคัมภีร์ไว้ถึง ๑๕ ประเภท
ตั้งแต่ ๑.ขุททกปาฐะ ๒.คาถาธรรมบท ๓.อุทาน ๔.อิติ-
วุตตกะ ๕.สุตตนิบาต ๖.วิมานวัตถุ ๗.เปตวัตถุ ๘.เถร-
คาถา ๙.เถรีคาถา ๑๐.ชาดก ๑๑.นิทเทส ๑๒.ปฏิสัม-
ภิทามรรค ๑๓.อปทาน ๑๔.พุทธวงศ์ ๑๕.จริยาปิฎก
นับจำนวนพระสูตรไม่ถ้วน ล้วนแล้วด้วยอริยทรัพย์ทั้งนั้น

พระอภิธรรมปิฎก มี ๗ ปกรณ์ ได้แก่ ๑.สังคณี
๒.วิภังค์ ๓.ธาตุกถา ๔.บุคคลบัญญัติ ๕.กถาวัตถุ
๖.ยมก ๗.ปัญฐาน นี่ก็ละเอียดลึกซึ้งจนยังไม่อาจจะเข้าใจได้

หลวงตาหีบเล่มนั้น วางเล่มนี้ หีบเล่มนี้ วางเล่มนั้น
พลิกไปพลิกมา ชวนให้นักศึกษาทั้งนั้น แต่เนื้อหาอันเป็นหลัก
คำสอน ทำไมจึงมากมายถึงขนาดนี้ ? ... ทำให้นึกถึงคัมภีร์
อันเป็นหลักคำสอนในศาสนาอื่นหลายศาสนา ซึ่งมีเพียงเล่ม
เดียว ย่อ ๆ สั้น ๆ แต่ศาสนิกของศาสนาเหล่านั้น ล้วนแต่
เคารพ ตั้งใจศึกษาคัมภีร์ในศาสนาของตนและรักษาประเพณี
ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่เมื่อหันกลับมาดูพุทธศาสนิกชน

ชาวพุทธของเรา ส่วนใหญ่มักไม่สนใจใยดีกับพระไตรปิฎกอันเป็นหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ตลอด ๔ อสงไขย ยิ่งด้วยแสนกัป เพื่อความเป็นพระสัมพันธัญญ์ ตรัสรู้สิ่งทั้งปวง เพื่อมาสั่งสอนให้ผู้มีบุญทั้งหลาย ได้ศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตาม เพื่อความพ้นจากทุกข์ตามเสด็จพระพุทธเจ้า แต่ก็หาผู้มีบุญได้น้อยนัก ที่จะเห็นคุณค่าของพระไตรปิฎก และตั้งใจศึกษาจนกระทั่งเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โอ อนิจจา ! ...

หลวงตาหีบเล่มนั้นมาดู หีบเล่มนี้มาดู แล้วก็วางไว้ที่โต๊ะอ่านหนังสือ พลิกไปพลิกมาสักพักใหญ่ ๆ จนดวงตาล้ำขยับแว่นตาที่หนาขึ้น ๆ ลง ๆ จนเมื่อยพอสมควร หันมาอีกที อ้าว ! เห็นหนังสือกองพะเนินเทินทึก สูงเป็นศอก ๆ หลากกอง ล้วนแต่น่าสนใจ น่าใคร่ที่จะศึกษา น่าเรียนรู้ทั้งสิ้น ล้วนแต่เป็นอริยทรัพย์ที่หลวงตาจะต้องสะสมเป็นเสปียง เพื่อเดินทางไปสู่แดนอมตนิพพาน เสียเวลาที่มาศึกษาเอาเมื่อเวลาแก่เฒ่าแล้ว **แต่ถึงแม้มาสายก็ยังดีกว่าไม่มา !** แม้ไม่บรรลุอะไรในชาตินี้ ก็จะสะสมเป็นกำลังติดตัวไว้ในชาติต่อ ๆ ไปจนกว่าจะถึงเป้าหมายก็แล้วกัน หลวงตานึกรำพึงดังนี้แล้ว ก็เก็บหนังสือพระไตรปิฎกเข้าตู้ดังเดิม แล้วก็ไปช่วยกันทำกิจวัตร ปัดกวาดลานวัด เช็ดกุศลา ตีมน้ำปานะ ประชุมกันสวดมนต์ไหว้พระ คึนนั้นก็พลันหลับไปด้วยความสวัสดิ ...

ผ้าไตรจีวรควรอธิษฐานเป็นบริวารโจลหรือไม่ ?

หลายวันต่อมา หลวงตาเกิดความสงสัย เพราะสังเกตเห็นพระภิกษุหลายรูป รวมทั้งพระอาจารย์มหาอมร ไม่ได้นำสังฆาฏิมาด้วย ในเวลาประชุมกันทำสมาธิตอนเช้าเวลาตี ๔ และทำวัตรสวดมนต์เวลาตี ๕ เมื่ออดรันทนไม่ไหวอีกต่อไป หลังจากฉันอาหารเข้าแล้ว จึงได้ถามพระอาจารย์มหาอมรว่า ผมขอโอกาสถามปัญหาหน่อยนะครับ **พระอาจารย์มหาอมร** กล่าวให้โอกาสว่า นิมนต์ได้เลยครับ หลวงตา

หลวงตาสงบจึงถามว่า ผมสังเกตเห็นท่านอาจารย์และพระภิกษุหลายรูป บางวันก็เอาสังฆาฏิมาด้วย บางวันก็ไม่ได้เอามา ในเวลาทำสมาธิหรือทำวัตรเช้า และช่วงนี้ก็ไม่ใช่ช่วงกาลจีวรหรือได้รับอาณิสงส์กฐินแต่อย่างใด ทำไมพระส่วนใหญ่ไม่ได้รักษาผ้าครอง (หมายถึงไตรจีวร) หรือครับ และพระภิกษุที่นำเอาสังฆาฏิมาก็ไม่ได้เอามาพาดบ่า แต่กลับเอามาคลุมไหล่หรือไม่ก็วางไว้ข้างตัว เพราะเหตุไรหรือครับ ?

พระมหาอมรยิ้มตามเคย แล้วกล่าวด้วยวาจาสงบเสถียรว่า ผ้าสังฆาฏินั้น ตามพระวินัยแล้ว เป็นจีวรผืนหนึ่งในผ้าไตรจีวร เป็นผ้าใช้สำหรับห่มซ้อน เวลาเข้าไปในเสวักบ้านหรือเอาไว้ห่มกันหนาวหรือเอาไว้ห่มแทน เวลานำผ้าอุตตราสังค์ไปซัก ไม่ใช่เอาไว้พาดบ่า ตามประเพณีที่พระทั่วไปทำกัน

(ประเพณีที่นำสังฆาภิมาพาดบ่า สันนิษฐานว่า คงถือปฏิบัติตามพระภิกษุที่เป็นเอหิภิกขุในครั้งพุทธกาล คือ เมื่อพระพุทธเจ้ามีพระดำรัส พร้อมทั้งเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ออกไปว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด เพศคฤหัสถ์ก็จะหายไป เพศภิกษุก็ปรากฏแทน เป็นผู้หนุ่มผ่ากาสาวะ มีผ้าสังฆาภิพาดไว้บนจะงอยบ่า มีบาตรคล้องไว้ที่บ่าอีกข้างหนึ่ง ... อรรถกถา ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑ หน้า ๗๖๙)

โดยปกติทั่วไป เมื่อพระภิกษุอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นผ้าสังฆาภิ ผ่าอุตตราสงค์และผ้าอังตราวาสกแล้ว จะต้องรักษาไตรจีวรให้อยู่ในหัตถบาธ (๒ ศอก ๑ คืบ) หรือในเขตที่ค้อมครองให้ไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร โดยเฉพาะในเวลาใกล้อรุณจะขึ้น ตามอุทโทสิตสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า

**เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว
ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง วัน
ไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นนิสัคคิยปาจิตตีย์^{๔๒}**

หมายถึงว่า เมื่อหมดเขตอาณิสงส์กฐินแล้ว หรือภิกษุแม้ป่วยไข้แต่ยังไม่ได้รับสมมติ จะอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้ผืนเดียวก็ไม่ได้ ถ้าอยู่ปราศ ก็ต้องอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์

พระมหามรย ย้อนถามเพื่อให้หลวงตาเกิดความเข้าใจว่า แต่ถ้าว้า ๓ ผืนนั้น พระภิกษุไม่ได้อธิษฐานเป็นไตรจีวร คือ ไม่ได้อธิษฐานออกชื่อเป็นสังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อน) อุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) หรืออันตราวาสก (ผ้าห่ม) เมื่อพระภิกษุอยู่ปราศจาก คือ ไม่ได้เอาผ้ามาไว้ใกล้ตัวเวลาอรุณขึ้น และไม่ได้อยู่ในเขตที่กำหนดไว้ จะต้องอาบัติหรือไม่ครับ ?

หลวงตา สงบตั้งแต่บวชมา วินัยข้ออื่น ๆ ก็ไม่ได้รักษา เครื่องครัดอะไรนัก แต่วินัยข้อนี้ถูกสอนให้รักษาตาม ๆ กันมา จนเป็นระเบียบที่เข้มงวด จึงทำให้หลวงตา รักษาผ้าครองมา โดยตลอด จนกลายเป็นอุปนิสัย และเข้าใจว่า การไม่รักษา ผ้าครองแบบนี้ เป็นการอ้างเลศ หลบเลี่ยงพระวินัยบัญญัติ จึงตอบแบบไม่เห็นด้วยว่า ก็คงไม่ต้องอาบัติหรอกครับ แต่ถ้าไม่อธิษฐานเป็นผ้าไตรจีวร เมื่อปล่อยให้ล่วง ๑๐ วันไป จะไม่ต้องอาบัตินิสัคคิยปาจิตตีย์ ข้อทรงอติเรกจีวรเกิน ๑๐ วัน หรือครับ ? หลวงตาแสดงภูมิรู้เกี่ยวกับพระวินัยที่พอมืออยู่บ้าง

พระมหามร กล่าวว่า ไม่ต้องอาบัติหรอก หลวงตา ก็ อธิษฐานผ้าสังฆาฏิหรือทั้ง ๓ ผืน เป็นผ้าบริวารโจลเสียสิ

หลวงตา สงบซักไม่แน่ใจว่า พระอาจารย์มโหฬารแนะนำ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ หรือเป็นความคิดเห็น ของพระอาจารย์เอง จึงได้ซักใช้ต่อไปว่า เอ ! บริวารโจล

หมายถึง ท่อนผ้าเล็กน้อยไม่ใช่หรือครับ อธิษฐานผ้าไตรจีวร เป็นบริวารโจล จะสมควรหรือครับ ?

พระมหาอมรดูจากสีหน้าท่าทางของหลวงตาสงบ ก็รู้ได้ ว่าหลวงตายังไม่เชื่อถือในคำตอบ จึงกล่าวถึงที่อ้างในพระไตรปิฎกอรุณกถาว่า บริวารโจล ไม่ใช่หมายถึงท่อนผ้าเล็กน้อยเท่านั้น แต่หมายถึงผ้าที่นอกเหนือจากผ้าอธิษฐานที่มีชื่ออย่างอื่นด้วย ใน**อรรถกถาจีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑ ตึงสกัณท-วรรณา** (เบอร์ ๓ หน้า ๗๒๒) ท่านแสดงว่า การกำหนดขนาดใหญ่แห่งผ้าเช็ดหน้า ผ้าปูนอนและ**ผ้าบริวารโจล**ไม่มี แต่ท่านกำหนดไว้ ด้วยประมาณอย่างเล็กขนาดจีวรที่ควรวิกัป ... **ประมาณอย่างเล็ก ๘ นิ้ว คุณ ๔ นิ้ว โดยนิ้วสุด ...**

หมายถึง ไม่ว่าจะเป็ผ้าเช็ดหน้า ผ้าปูนอน หรือผ้าบริวารโจล ท่านไม่ได้กำหนดประมาณขนาดใหญ่ไว้ จะใหญ่แค่ไหนก็ได้ แต่ขนาดเล็กสุดที่ทำให้ต้องอธิษฐาน คือ ยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้วสุด หรือ ยาว ๑ ศอก กว้าง ๑ คืบของช่างไม้ ซึ่งก็เท่ากับ ยาว ๕๐ ซม. กว้าง ๒๕ ซม. นั่นเอง

ส่วนเรื่องที่ว่า ผ้าไตรจีวร ควรอธิษฐานเป็นบริวารโจลหรือไม่ ก็มีหลักฐานในอรรถกถาที่อ้างนั้น เดี่ยวผมจะหยิบหลักฐานมาให้ดู ว่าแล้วก็ลุกขึ้นไปหยิบพระวินัยปิฎก เบอร์ ๓ เปิดด้วยความชำนาญไปถึงอรรถกถานิสสัคคิยกัณฑ์ สิกขาบทที่ ๑ หน้า ๗๑๗ แล้วก็อ่านให้หลวงตาฟัง มีเนื้อความว่า

ถามว่า ก็ไตรจีวรจะอธิษฐานเป็นบริวารโจล ควรหรือไม่ควร ? แก้ว ได้ทราบว่า พระมหาปทุมเถระกล่าวว่า ไตรจีวรพึงอธิษฐานเป็นไตรจีวรอย่างเดียว ถ้าว่า อธิษฐานเป็นบริวารโจลได้ การบริหารที่ตรัสไว้ในอุทโทสิตสิกขาบท ก็จะพึงไร้ประโยชน์ไป ได้ยินว่า เมื่อพระมหาปทุมเถระกล่าวอย่างนี้ พวกภิกษุที่เหลือได้กล่าวว่า แม้บริวารโจล พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสว่า พึงอธิษฐาน เพราะเหตุนั้น การอธิษฐานไตรจีวรให้เป็นบริวารโจล ย่อมสมควร

แม่ใหม่มหาปัจจรี ท่านก็กล่าวว่า ชื่อว่า บริวารโจลนี้เป็นเหตุแห่งการเก็บ (จีวร โดยความไม่เป็นนิสัคคีย์) ไว้แผนกหนึ่ง จะอธิษฐานไตรจีวรว่า บริวารโจล แล้วใช้สอยควรอยู่ ส่วนในอุทโทสิตสิกขาบท ตรัสการบริหารไว้สำหรับภิกษุผู้อธิษฐานไตรจีวร แล้วบริหารอยู่

ได้ยินว่า แม่พระมหาติสสเถระ ผู้กล่าวอุกโตวิมังค์ ซึ่งอยู่ที่ปุณณวาลิการามได้กล่าวว่า ในกาลก่อน พวกเราได้ฟังจากพระมหาเถระว่า พวกภิกษุผู้ชอบอยู่ในป่า เก็บจีวรไว้ในโพรงไม้ เป็นต้น ไปเพื่อต้องการจะเริ่มบำเพ็ญเพียร และเมื่อภิกษุเหล่านั้นไป เพื่อประสงค์จะฟังธรรม ในวัดใกล้เคียง เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว พวกสามเณรหรือพวกภิกษุหนุ่มจึงถือบาตรจีวรมา (ให้) เพราะฉะนั้น การจะอธิษฐานไตรจีวรเป็นบริวารโจล เพื่อใช้สอยสะดวก ควรอยู่

แม่ในมหาปัจจรีท่านก็กล่าวว่า ในกาลก่อน พวกภิกษุ
ผู้อยู่ป่าได้อธิษฐานไตรจีวรเป็นบริวารโจลนั้นแล แล้วใช้สอย
ด้วยใส่ใจว่า ในแดนที่ไม่ผูกสีมา รักษาได้ยาก

เมื่อพระอาจารย์มหาอมรอ่านจบ ก็ส่งหนังสือให้หลวงตา
หลวงตานำมาอ่านดู เพ่งพิจารณาสักครูหนึ่ง ก็เกิดปัญหาอีก
ตามวิสัยของพระภิกษุเจ้าปัญหา จึงได้ถามขึ้นว่า ท่านพระ
มหาปทุมเถระรูปนี้ เป็นใครหรือครับ ?

พระมหาอมรกล่าวตอบว่า ท่านเป็นพระภิกษุชาวลังกา
เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกรูปหนึ่ง ท่านเรียนพระวินัยจากพระ
อุปติสสเถระผู้เป็นอาจารย์ถึง ๑๘ รอบ เป็นผู้รอบรู้และ
ชำนาญพระวินัยอย่างมาก หลวงตาสนใจท่านพระมหาปทุม
เถระมากเพราะเหตุไรหรือ ? (เรื่องพระวินัยธร ๒ รูป อรรถ
กถาพระวินัยปิฎก ปฐมปาราชิกวรรณนา เบอร์ ๑ หน้า ๘๒๖)

หลวงตาสงบทำท่าครุ่นคิดพลางตอบว่า ก็พระมหาปทุม
เถระท่านมีความเห็นเหมือนกันกับผม เอ๊ย ! ไม่ใช่ ... ผมเอง
ต่างหาก มีความเห็นเหมือนกับท่านพระมหาปทุม เพราะ
ท่านก็เห็นว่า ไตรจีวร พึงอธิษฐานเป็นไตรจีวรอย่างเดียว
ถ้าว่า อธิษฐานเป็นบริวารโจลได้ การบริหารที่ตรัสไว้ใน
อุทโทสิตสิกขาบท ก็จะพึงไร้ประโยชน์ไป ...

แล้วมหาปัจจรี คืออะไรครับ ? หลวงตาถามอีก

พระมหามรรฐ์ว่า หลวงตามีความเห็นไม่คล้อยตามตนแน่ แต่ก็อนุเคราะห์ด้วยเมตตา และอยากรู้ด้วยว่า หลวงตาจะมีสติปัญญามากแค่ไหน จึงได้ตอบไปว่า มหาปัจจรีเป็นชื่อของอรรถกถา ซึ่งพระอรหันต์ชาวลังกาได้รวบรวม เรียบเรียงขึ้น ณ แผลชื่อว่า ปัจจรี จึงได้ตั้งชื่ออรรถกถาว่า มหาปัจจรีตามชื่อแผล หลวงตาสงสัยอะไรอีกหรือครับ ?

หลวงตาสงบทำท่าแบบสุขุมแล้วกล่าวว่า คือ ในอรรถกถามหาปัจจรี ท่านอธิบายเป็น ๒ นัย นัยแรกท่านบอกว่าบริหารโจลนี้ เป็นเหตุแห่งการเก็บไว้แผนกหนึ่ง สามารถที่จะอธิษฐานไตรจีวรเป็น**บริหารโจล** แล้วใช้สอยได้ แต่อีกนัยหนึ่ง ท่านก็แสดงว่า ใน**อุทโทสิตสิกขาบท** ว่าด้วยภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เป็นอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์นั้น ตรัสการบริหารไว้สำหรับภิกษุผู้อธิษฐานไตรจีวรแล้วบริหารอยู่ หมายความว่า ภิกษุจะอธิษฐานไตรจีวรเป็นบริหารโจลก็ได้ สะดวกสบายดี **ไม่ต้องรักษาอุทโทสิตสิกขาบท** หรือภิกษุจะอธิษฐานเป็นไตรจีวร แล้วรักษา**อุทโทสิตสิกขาบท**ก็ได้ใช่ไหมครับ ?

พระมหามรรฐ์มองดูสีหน้าของหลวงตา เพื่อค้นหาเข้าไปดูใจว่า คิดอย่างไร เพราะดวงตาเป็นหน้าต่างของหัวใจ แต่หลวงตาก็มีดวงตาที่ใสซื่อ จึงไม่พบอะไร ได้แต่กล่าวตอบหลวงตาไปว่า ใช่แล้ว ใครมีศรัทธาจะรักษา**อุทโทสิตสิกขาบท**

ก็อธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นไตรจีวร แต่ถ้าใครศรัทธาหน่อยก็อธิษฐานเป็นบริวารโจล ถึงไม่ได้รักษาสิกขาบทข้อนี้ แต่ไม่ได้ย้ายทำลายสิกขาบท ก็เป็นการรักษาพระวินัยอย่างหนึ่งไม่ใช่หรือ หลวงตาจะว่าอย่างไรเล่าครับ ?

หลวงตาสงบกล่าวตอบแบบไว้อย่างไร ผมก็ไม่ได้ว่าอะไรหรอกครับ เพียงแต่ว่า ผมรู้สึกว่ ไม่ว่าจะเป็นโยบายหรือว่าเป็นพระภิกษุในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่ชอบของง่ายที่เรียกกันว่า **มักง่าย**กันทั้งนั้น คำนี้ตรงกับความหมายจริง ๆ ไม่ว่าจะเป็เรื่องธรรมาปฏิบัติ หรือพระวินัยก็ตาม ถ้ามีทางให้เลือก ก็จะต้องเลือกของง่ายไว้ก่อน เป็นสิ่งที่แน่นอน แต่ผมมีความคิดเห็นว่า ถ้าของง่ายนั้นเป็สิ่งที่ถูกต้อง เป็สิ่งดี มีคุณค่า เกิดประโยชน์สูงสุด ก็น่าจะเลือกของง่ายนะครับ แต่ถ้าเปรียบเทียบกับของยากแล้ว เป็สิ่งที่ถูกต้องน้อยกว่า ดีน้อยกว่า มีคุณค่าน้อยกว่าหรือมีประโยชน์น้อยกว่า ก็น่าจะเลือกของยากนะครับ (หลวงตาสีมัตว์ เผลอพูดคำว่า **มักง่าย** ออกไป ไม่ระวังปาก อาจเป็เหตุให้เตือร้อนใจในภายหลังได้ ...)

อย่างกรณีการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็ไตรจีวร แล้วต้องรักษาพระวินัยข้ออุทโทสิตสิกขาบท กับการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็บริวารโจล แล้วไม่ต้องรักษาพระวินัยข้ออุทโทสิตสิกขาบท ผมคิดว่า พระภิกษุที่รู้วิธีการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็บริวารโจลแล้วไม่ต้องรักษาอุทโทสิตสิกขาบท ส่วนใหญ่ก็คงจะเลือก

อธิษฐานผ้าเป็นบริวารโจลกกันทั้งนั้น เพราะสะดวกสบาย ตอนเช้า ๆ ก็ไม่ต้องคอยกังวลรักษาผ้าไตรจีวรที่อธิษฐาน และไม่มีโอกาสต้องอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์ เพราะอยู่ปราศจากไตรจีวรด้วย ซึ่งพระภิกษุส่วนใหญ่ก็คงจะเห็นว่า ตรงนี้เป็นประโยชน์ แต่สำหรับผม ผมคิดว่าเป็นโทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดี และไม่มีคุณค่าด้วย สำหรับภิกษุทั่ว ๆ ไป

(อุทโทสิตสิกขาบทนี้ เป็นอกิริยสมุฏฐาน คือ ต้องอาบัติ เพราะไม่ถอนอธิษฐานก่อนอรุณขึ้น เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาหรือปฏิบัติตามสิกขาบทข้อนี้ จะช่วยทำให้มีสติอยู่เสมอในเวลาอรุณจะขึ้นว่า ผ้าไตรจีวรอยู่ในเขตที่คุ้มครอง ไม่อยู่ปราศจากหรือไม่ ถ้าไม่อยู่ในเขตคุ้มครองหรือไม่ได้อยู่ในหัตถบาส ก็จะได้ถอนเสีย เมื่ออรุณขึ้นแล้วจึงอธิษฐานใหม่

ในวิมตติวินทนีฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๔๑๔ แสดงไว้ว่า ด้วยคำว่า **ในสิกขาบทนี้เป็นอกิริยา คือ ไม่ปัจจุธรรมนี้** (ไม่ถอน) ท่านอรรถกถาจารย์ย่อแสดงว่า แม้การถอนก็พึงทำได้ด้วยกายหรือด้วยวาจา เหมือนการอธิษฐานและการวิกัป)

พระมหาอมรเห็นหลวงตาพูดอย่างเอาจริงเอาจัง และเริ่มเสียงดัง แต่ก็เป็นไปด้วยเหตุผล จึงปรามหลวงตาว่า ขอโอกาสรับหลวงตา หลวงตาพูดน่าฟัง แต่หลวงตาใจเย็น ๆ ค่อย ๆ พูดก็ได้ครับ ผมสนใจอยากถามหลวงตาว่า ทำไมหลวงตาจึงคิดว่า การอธิษฐานผ้า ๓ ผืนเป็นบริวารโจลกจึงเป็น

โทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำให้ไม่ดีและไม่มีคุณค่าละ อย่างนี้ จะเป็นการคัดค้านอรรถกถาพระวินัยปิฎกหรือเปล่าหลวงตา?

หลวงตาสงบได้สติหน่อยหนึ่ง เริ่มพูดเสียงเพลาลงว่า ผมต้องขอโทษด้วยครับ ที่พูดเสียงดังไป และผมก็ไม่ได้ตั้งใจ คัดค้านอรรถกถาพระวินัยหรอกนะครับ แต่ระหว่างอรรถกถา กับพระพุทฺธพจน์ ผมขอเลือกพระพุทฺธพจน์ก่อน เพราะผม คิดว่า การที่พระพุทฺธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อให้พระ ภิกษุรักษานั้น ต้องมีประโยชน์แน่นอน เพราะพระองค์ทรง เป็นพระสัพพัญญู รู้สิ่งทั้งปวง คงไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ หรือบัญญัติแล้ว มาเพิกถอนในภายหลัง พระอรรถกถาจารย์ ทั้งหลาย**แม้ว่าท่านจะรู้พุทฺธธาธิบาย แต่ก็ไม่ได้เป็นสัพพัญญู**

(พระภิกษุบางรูปอาจจะมีความเห็นอย่างนี้ ให้ทราบว่ สิกขาบททุกข้อ พระพุทฺธองค์ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ แล้วทรงบัญญัติไว้ก็จริง แต่บางครั้งก็ทรงอาศัย อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการนั้นแหละ มีการทำให้หนักหรือ ผ่อนปรนลงบ้าง ดูได้จากพระอนุบัญญัติ หรือบางครั้ง เมื่อ พ้นจากสมัยข้าวยากมากแพง ก็ทรงถอนพระบัญญัติบางข้อ เช่น ในภสัชชขันธกะหรือในจัมมขันธกะ เป็นต้น

สำหรับพระอรรถกถาจารย์ ถือว่าเป็น**พุทฺธธาธิปพายัญญู** คือผู้รู้พระประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าย่อมกล่าวอรรถกถา คล้อยตามปกิณณกเทศนาของพระพุทฺธเจ้า ใน**สารัตถที่ปนี-**

ฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๒๖ ภาษาบาลี มีข้อความแสดงไว้ **ตตถ ตตถ ภควตา ปวตติตตา ปกิณณกเทศนาเยว हि อฏฺฐกถา** แปลว่า จริงอยู่ ปกิณณกเทศนาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วในสถานที่นั้น ๆ ชื่อว่า อรรถกถา

ส่วนการเลือกปฏิบัติตามนั้น อยู่ที่กำลังศรัทธาและความเพียรอันประกอบด้วยปัญญาของผู้ศึกษา และจุดมุ่งหมายในการศึกษาพระธรรมวินัยว่า ต้องการขัดเกลาตนเองมากน้อยเพียงไร แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ ต้องศึกษาปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ คือ พระบาลี และอรรถกถา ด้วยจิตใจที่เคารพในพระรัตนตรัยเป็นเบื้องหน้า)

และที่ผมมีความคิดว่าการอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริวารโจล เป็นโทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดีและไม่มีคุณค่าเฉพาะพระภิกษุบางรูปนะครับ ไม่ใช่สำหรับภิกษุทุกรูป เพราะการอธิษฐานผ้า ๓ ผืนเป็นไตรจีวร แล้วรักษาอุทโทสิตสิกขาบท **เป็นการรักษาพระวินัย** ต้องมีการระมัดระวังที่จะไม่ให้ล่วงศีล **เป็นการฝึกฝนสติขั้นศีล** ทำให้มีการสำรวจระวังและมีสติดีขึ้น แต่ผู้ที่อธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริวารโจลแล้วไม่ต้องรักษาอุทโทสิตสิกขาบท ก็ไม่ต้องระมัดระวัง ทำให้ไม่มีการฝึกฝนสติ สติก็ย่อมไม่เจริญ นี่แหละเป็นโทษและเสียประโยชน์ และที่ผมว่า เป็นการทำไม่ดี และไม่มีคุณค่าก็เพราะทำให้เสียประเพณีอันดีงาม ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

ในอนาคตจะไม่มีพระภิกษุที่รักษาผ้าครอง เพราะอธิษฐาน
เป็นบริวารโจลกัณ्हมต เนื่องจากสะดวกสบาย และง่ายดี

อานิสงส์กฐิน ๕ ข้อ^{๔๓}

และการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้มีการกรานกฐิน
เพื่อให้พระภิกษุได้รับอานิสงส์ ๕ ข้อ ก็คือ

๑. เทียวไปไม่ต้องบอกลา (เว้นจากอาบัติข้อจาริตสิกขาบท-
เทียวไปไม่บอกลา)

๒. ไม่ต้องถือเอาไตรจีวรไปครบสำหรับ (เว้นจากอาบัติข้อ-
อุทโทสิตสิกขาบท-อยู่ปราศจากไตรจีวร)

๓. ฉันทนโภชนะได้ (เว้นจากอาบัติข้อฉันทนโภชนสิกขาบท-
ฉันทอาหารที่นิมนต์ออกชื่อ เป็นหมู่ คือ ๔ รูปขึ้นไป และ
ปรัมปรโภชนสิกขาบท-ฉันทอาหาร ซึ่งรับนิมนต์ที่หลัง จาก
โภชนะที่นิมนต์ออกชื่อ)

๔. เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา (เว้นจากอาบัติข้อ-
ปฐุมกฐินสิกขาบท-เก็บอดิเรกจีวรเกิน ๑๐ วัน)

๕. จีวรลาภที่เกิดขึ้นในที่นั้น จักได้แก่พวกเธอ (เป็นของ
ภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว)

นี่ก็หมายความว่า โดยปกตินั้นพระพุทธเจ้าทรงประสงค์
ให้ภิกษุทั้งหลายรักษาศีลข้ออุทโทสิตสิกขาบท แต่ถ้าได้กราน
กฐินแล้ว ก็ทรงลดหย่อนผ่อนปรนให้ไม่ต้องเอาไตรจีวรติดตัว

ไปตลอดเวลาก็ได้ แม้อยู่ปราศจากไตรจีวรก็ไม่ต้องอาบัติ

อีกอย่างที่ผมว่า การอธิษฐานผ้า ๓ ผืน เป็นบริวารโจล เป็นโทษ เสียประโยชน์ เป็นการทำไม่ดี และคุณค่าน้อย เฉพาะพระภิกษุบางรูปเท่านั้น ก็เพราะผมได้อ่านอรรถกถา พระวินัยที่พระอาจารย์ให้ดูอย่างละเอียดแล้ว เห็นข้อความว่า

แม้**พระมหาตีสสเถระผู้กล่าวอุภโตวิภังค์...** ได้กล่าวว่า ในกาลก่อน พวกเราได้ฟังจากพระมหาเถระว่า **พวกภิกษุผู้ชอบอยู่ในป่าเก็บจีวรไว้ในโพรงไม้เป็นต้น ไปเพื่อต้องการจะเริ่มบ่าเพ็ญเพียร** และเมื่อภิกษุเหล่านั้นไปเพื่อ**ประสงค์จะฟังธรรม**ในวัดใกล้เคียง เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นแล้ว พวกสามเณร หรือพวกภิกษุหนุ่มจึงถือบาตรจีวรมาให้ เพราะฉะนั้น การจะอธิษฐานไตรจีวรเป็นบริวารโจลเพื่อใช้สอยสะดวก ควรอยู่

แม้ในมหาปัจจรีท่านก็กล่าวว่า ในกาลก่อน **พวกภิกษุผู้อยู่ป่า**ได้อธิษฐานไตรจีวรเป็นบริวารโจลนั้นแล แล้วใช้สอยด้วยใส่ใจว่า **ในแดนที่ไม่ผูกสามารถรักษาได้ยาก**

ข้อความนี้แสดงว่า **พวกภิกษุผู้อยู่ป่า** ไปเพื่อต้องการบ่าเพ็ญเพียรหรือประสงค์จะฟังธรรม จึงอธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริวารโจล เพราะท่านเหล่านั้น ไม่ต้องการความกังวล เนื่องจากต้องการอบรมคุณธรรมชั้นสูงกว่าศีล คือ สมาธิฌาน และวิปัสสนามรรคผล หรือต้องการมีจิตใจจดจ่อตั้งมั่นในการ

คราวด้วย **อย่างนี้จะไม่เป็นการเพิกถอน หรือไม่ประพฤติตามประเพณี ที่พระพุทธเจ้าทรงให้ประพฤติหรือครับ ?**

(มีคำตอบของท่านผู้รู้แทรกขึ้นมาว่า ไม่เป็นการเพิกถอนหรือ ถ้าผู้ที่อธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริวารโง่อย่างสนับสนุน ยกย่อง ไม่ตำหนิผู้ที่ศึกษาปฏิบัติตามอุทโทสิตสิกขาบท เพราะผู้ที่อธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริวารโง่ก็ชื่อว่า ประพฤติคล้ายตามพระวินัยเหมือนกัน เพียงแต่มีความต่างกันบ้างในบางกรณี ซึ่งจะต้องไม่ขัดกับพระบาลีและอรรถกถา

หลักเกณฑ์ในการศึกษาพระวินัย ต้องวางใจให้หนักแน่นพอสมควร เพื่อไม่ให้มีการกระทบตนและผู้อื่น ใจของผู้ศึกษาจึงจะมีความสุขในการปฏิบัติธรรม และไม่รังเกียจเพื่อนสพรหมจารีที่อาจมีการประพฤติต่างกันบ้าง แต่ยังไม่ผิดพระธรรมวินัย ต้องมีการเจริญเมตตาไว้ให้มาก ๆ เพราะในสมัยนี้ จะหาภิกษุที่ยินดีในการศึกษาและปฏิบัติตามพระวินัยได้น้อยมาก เพราะเป็นยุคที่กำลังเสื่อม ความรัก ความจริงใจ ความสามัคคีในหมู่ภิกษุสังฆี เป็นกำลังของพระศาสนา และทำให้พระศาสนาเสื่อมช้าลง ...)

พระมหาอมร พึงเหตุผลที่หลวงตากเล่ามาทั้งหมดก็สรุปได้ว่า หลวงตามีปัญญาและเริ่มเข้าใจพระวินัย สามารถน้อมมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระธรรมได้ จึงเกิดความยินดีด้วย

และนึกตำหนิตนเองเล็กน้อย ที่เพ่งพญฺญชนะในพระวินัยมาก ไปจนลืมนึกถึงพระธรรม และประเพณีอันดีงามที่ควรรักษาไว้ เพราะพระธรรมและพระวินัยจะต้องสอดคล้องกัน มิใช่สนใจ แต่พระวินัยอย่างเดียวโดยที่ไม่คิดจะปฏิบัติธรรม ทั้งพระธรรม และพระวินัยต้องอาศัยพึ่งพิงกัน จึงสามารถนำไปสู่อริยมรรค มีองค์ ๘ ได้ พระวินัยเป็นศีล เป็นปัจจัยแก่วิรตี ๓ ส่วนพระธรรมเป็นสมาธิและปัญญา เป็นปัจจัยแก่องค์มรรคอีก ๕ องค์ เมื่อประชุมกันพร้อมจึงเป็นมรรคสมังคี ตรัสรู้อริยสัจ ๔ ได้

พระมหาอมร ได้กล่าวแก่หลวงตาว่า ผมขออนุโมทนากับ หลวงตาด้วยนะครับ หลวงตาเพิ่งมาอยู่ศึกษาพระธรรมวินัยที่ วัดนี้ไม่ถึงเดือน แต่ก็มีความรู้ สามารถเข้าใจเป้าหมายหรือ จุดประสงค์ของการรักษาพระวินัยได้ แสดงว่า หลวงตาเป็นผู้ มีสติปัญญาพอสมควร ผมคิดว่า หลวงตาต้องถึงความเจริญ ในพระธรรมวินัยนี้อย่างแน่นอนครับ ...

หลวงตาสงบ เมื่อได้รับคำชมต่อหน้าไม่ทันตั้งตัว ก็เกิดความกระหยิ่มยิ้มย่องในตนเอง เกิดอาการหลงลืมสติแบบ ฉับพลัน นี่เป็นโทษของคำสรรเสริญ สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้อบรม สติ โทษของการไม่เป็นพหูสูตและขาดโยนิโสมนสิการ...

พระมหาอมร ได้กล่าวต่อไปว่า สำหรับผม บางครั้งก็ เพ่งพญฺญชนะในพระวินัยมากไป จนลืมนึกถึงเป้าหมาย คือ

การปฏิบัติธรรมขั้นที่สูงขึ้น การรักษาศีลนั้นก็เพื่อเจริญสมาธิ การเจริญสมาธิก็เพื่ออบรมปัญญา เป็นสะพานต่อ ๆ กันไป เหมือนกับรถ ๗ ผลัด ที่ท่านพระปุณณมันตาณิบุตรเถระได้ แสดงกับท่านพระสารีบุตรเถระในรถวินิตสูตร^{๔๔}

หลวงตาสงบ ไม่เพียงกระหึ่มยิ้มย่องในความรู้อของตนเองเท่านั้น แต่กลับหลงลืมสติยิ่งขึ้น เกิดอโยนิโสมนสิการ มีมานะนึกดูหมิ่นพระอาจารย์มหาอมรว่า แค่นี้ก็ 모르 แล้วจะเป็นอาจารย์มาสอนเราต่อไปได้หรือไม่ พรรษาก็น้อยกว่าเรา ประสบการณ์ก็ต้องน้อยกว่าเราสิ ถ้าเราพากเพียรอ่านพระไตรปิฎกมากขึ้น ก็ไม่แน่ว่า อีกหน่อย เราอาจมีความรู้มากกว่าพระอาจารย์มหาอมรก็ได้ ...

พระมหาอมร ได้สอบถามหลวงตาสงบเพิ่มเติมว่า แล้วหลวงตารักษาผ้าครองตลอดเวลา ตั้งแต่บวชมาหรือครับ ?

หลวงตาสงบ ตอบด้วยความภูมิใจแบบไว้ตัวหน่อย ๆ ว่า ใช่ครับ ตั้งแต่วันบวช อุปัชฌาย์อาจารย์สอนให้รักษาผ้าครองมาตลอด จะมีหลงลืมสติ อยู่ปราศจากผ้าครองตอนเข้ามิด ทำให้ต้องอาบัติ ก็มีบ้าง แต่น้อยมาก

พระมหาอมร ถามต่อไปว่า แล้วเวลาไปบิณฑบาตหรือเวลาเข้าไปธุระในละแวกบ้าน หลวงตาท่อมสังฆาฏิซ้อนจีวรคือ อุตตราสงค์เข้าไปด้วยหรือเปล่านั้นครับ ?

หลวงตาสงบทำท่าสงสัย มานะหดหายไปทันที จึงตอบด้วยความอ่อนน้อมขึ้นว่า เปลา่ครับ ผมไม่ได้ห่มซ้อนหรือก แล้วถามด้วยความไม่รู้อีกว่า จะต้องห่มสังฆาฏิซ้อนจีวรเข้าไป บิณฑบาต หรือเข้าไปในเสวักบ้านด้วยหรือครับ ทำไม อุปัชฌาย์อาจารย์ของผมไม่เคยสอนเลยเล่าครับ ?

พระมหาอมรตอบว่า ถ้าไม่ได้ศึกษาและตั้งใจรักษาพระ วินัยอย่างละเอียดก็จะไม่ทราบที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติไว้ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมิแต่ผ้าอุตตราสงค์กับผ้าอังตราสก ไม่พึงเข้าบ้าน รูปใดเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ**^{๔๕}

หลวงตาสงบรู้สึกตกใจ กล่าวอุทานออกมาเสียงดังว่า อ้าว ! อย่างนี้ ผมมิต้องอาบัติมาตั้งแต่วันบวชเลยหรือครับนี้ แล้วถ้าซักผ้าสังฆาฏิไม่แห้ง หรือหน้าร้อนห่มสังฆาฏิซ้อนจีวร เข้าไปบิณฑบาตไม่ไหว เพราะเหงื่อออกมาก จะทำอย่างไรเล่าครับ มิต้องอาบัติกันทุกวันหรือ ?

เหตุที่เก็บผ้าไตรจีวรไว้ได้^{๔๖}

พระมหาอมรตอบว่า ไม่ต้องหรือครับ หลวงตา เพราะพระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตเหตุที่เก็บผ้าไตรจีวรไว้ได้ ๕ ข้อ คือ ๑.เจ็บไข้ ๒.สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๓.ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔.ที่อยู่คุ่มได้ด้วยตาล ๕.ได้กรานกฐิน ใน ๕ ข้อนี้ ถือเอาที่อยู่คุ่ม

ได้ด้วยตาเป็นประมาณ คือถ้าที่อยู่ลือคฤงญแจไว้ดีแล้ว ถึงแม้ไม่มีเหตุอีก ๔ อย่าง ก็ไม่ต้องเอาไตรจีวรเข้าไปในละแวกบ้านได้ แต่ถ้าที่อยู่ไม่ได้ลือคฤงญแจไว้ แม้จะมีเหตุ ๔ อย่างนั้นก็ต้องเอาไตรจีวรเข้าไปในละแวกบ้านด้วย เว้นไว้แต่ ...

พระมหามรพุด ค้างเอาไว้ เพื่อจะทดสอบว่า หลวงตาสนใจฟังและติดตามอยู่หรือไม่ **หลวงตา**สงบฟังไปก็นึกตำหนิตนเองไป เพราะมีความรู้เท่าทางอื่น แต่สำคัญตนว่ามีความรู้มาก มีมานะ นึกตำหนิพระอาจารย์มหามรว่า ไม่รู้เหมือนที่ตนเองรู้ อย่างนี้เข้ากับโคลงสี่สุภาพในโลกนิติคำโคลงที่ว่า

รู้น้อยอวดมากรู้	เริงใจ
กลกบเกิดอยู่ใน	สระจ้อย
ไปเห็นชลไลไกล	กลางสมุทร
ชมว่าน้ำบ่อน้อย	มากล้าลึกเหลือ ๗

อีกบทหนึ่ง เปรียบผู้ที่มีความรู้มากและรู้จริง เป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนเหมือนพญานาคมีพิษมาก เลื้อยช้าแช่มช้อย แต่ผู้มีความรู้่น้อย ชอบโอ้อวดเหมือนแมงป่อง มีความว่า

นาคมีพิษเพียง	สุริโย
เลื้อย บ่ ทำเดโช	แช่มช้า
พิษน้อยหยิ่งโยโส	แมงป่อง
ชูแต่หางเองอ้า	อวดอ้างฤทธิ์ ๗

พระมหามรทราบว่า หลวงตาขาดสติ ไม่ได้ติดตาม
 เนื้อหากำลังพูดอยู่ จึงถามย้ำกะหลวงตาว่า เว้นไว้แต่ ...
 อะไรทราบไหมครับ หลวงตา ?

หลวงตาสงบ พอถูกทัก ก็พูดแบบละล้าละลักว่า เออะ
 เออะ ! ... เว้นไว้แต่ อะไรหรือครับ ผมไม่ทราบหรอกครับ

พระมหามรทราช่วยตอบด้วยความกรุณาว่า ก็เว้นไว้แต่
 หลวงตาถอนอธิษฐานสังขาร หรือผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่ง
 แม้ไม่ได้เอาผ้าผืนนั้นเข้าบ้านก็ไม่ต้องอาบัติ เพราะผืนนั้นไม่ใช่
 ผ้าไตรจีวรเสียแล้ว เมื่อถอนอธิษฐาน ผืนนั้นก็กลายเป็นผ้า
 อติเรกจีวรไป เก็บไว้ได้ ๑๐ วันเท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อกลับ
 มาจากบิณฑบาต หรือจากละแวกบ้าน ก็ต้องอธิษฐานคืนเป็น
 ผ้าไตรจีวรดั้งเดิม แต่ถ้าใครอธิษฐานผ้าไตรจีวรเป็นบริวารโจล
 ไปแล้ว ก็ไม่ต้องเอาเข้าบ้านได้ด้วย แล้วก็ไม่ต้องถอนและ
 อธิษฐานบ่อย ๆ ด้วย ซึ่งวิธีนี้หลวงตากงไม่ชอบ ใช่ไหมครับ ?

หลวงตาสงบรีบตอบ แต่เสียงอ่อยว่า ครับ ครับ ...

แล้วหลวงตาก็อโอกาสลากลับไปพักผ่อน ระหว่างที่เดิน
 กลับกุฏิที่พัก ก็พิจารณาจิตใจของตนเองมาตลอด รู้สึกหดหู่
 และเตื่อร้อนใจที่ปล่อยให้มานะเกิด เพราะอาศัยความรู้อัน
 เล็กน้อย อย่างนี้เองเล่า ที่เป็นสาเหตุให้ครูบาอาจารย์สาย
 พระป่าทั้งหลาย ไม่ค่อยสนับสนุนให้ศึกษาเรียนรู้ปริยัติธรรม

มาก ๆ ก็คงทราบว่า ถ้าไม่ศึกษาด้วยความแยบคาย ก็จะเป็นเหตุที่ทำให้เกิดมานะถือตัว และเกิดการโต้แย้ง โต้เถียง จนอาจถึงขั้นทะเลาะเบาะแว้ง เป็นวิวาาทาธิกรณ์ขึ้นได้

หลวงตารู้สึกสลดใจ และรังเกียจมานะของตนอย่างแรง จึงคิดหาวิธีการเอาชนะมานะของตน ไม่ให้มันโผล่หัวขึ้นมาได้ ก็ถึงขนาดยอมตนเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มหาอมรแล้ว ก็ยังไม่วายนึกดูหมิ่นอาจารย์ได้ ถ้าขึ้นปล่อยไว้ เจ้ามานะนี้คงพาเราไปสู่อบายอย่างแน่นอน คิดอย่างไรก็คิดไม่ตก เดินเข้ากุฏิ เห็นตู้พระไตรปิฎก นึกในใจว่า **เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าดีกว่า** แล้วก็หยิบพระไตรปิฎกออกมาดูหลายเล่ม อ่านผ่าน ๆ ไป เป็นการเปลี่ยนอารมณ์ ให้คลายจากจิตใจที่หดหู่ แล้วก็ให้บังเอิญไปหยิบชาดกเล่มที่ ๖๐ ขึ้นมา เปิดอ่านดู เป็นเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติต่าง ๆ ก็น่าสนใจดี อ่านไปได้หลายเรื่อง ทำให้เกิดกำลังใจในการต่อสู้กับกิเลสโดยได้พระพุทธเจ้าเป็นอุปนิสัย เป็นกำลังใจ

อุบายละมานะอาศัยชาดก

อ่านไปถึง**ปัญญาโปสถิกชาดก**^{๔๗} ว่าด้วยเหตุที่รักษาอุบาสถด้วยความคิดต่าง ๆ กัน ในปภินณกนิบาตชาดก หลวงตาสงบตั้งใจอ่านด้วยความสนใจและตั้งใจ เพราะเห็นแนวทางที่จะเอาชนะกิเลสมานะของตนได้ มีเนื้อความโดยรวมว่า

... พระพุทธเจ้าตรัสถึงบัณฑิตในกาลก่อน พวกนั้นอยู่จำ อุโบสถเพื่อละกิเลสมีราคาเป็นต้น ทรงเล่าว่า ในอดีตกาล พระองค์เคยเกิดในตระกูลพราหมณ์มีทรัพย์มาก ในแคว้นมคธ เห็นโทษของกาม ออกบวชเป็นฤาษีด้วยอุปนิสัยแห่งเนกขัมมะ

ในที่ไมไกลจากอาศรมของพระโพธิสัตว์ ยังมีสัตว์อีก ๔ ชนิดอาศัยอยู่ คือ นกพิราบัวเมียคู่หนึ่งอาศัยอยู่ที่เชิงเขา งู อาศัยอยู่ที่จอมปลวก สุนัขจิ้งจอกอาศัยอยู่ที่ป่าละเมาะและ หมีอาศัยอยู่ที่ป่าละเมาะอีกด้านหนึ่ง ด้วยคุณธรรมของพระ โพธิสัตว์ ทำให้สัตว์ทั้ง ๔ ชนิดนั้น เข้าไปหาพระโพธิสัตว์ อยู่เนื่อง ๆ จนสามารถสื่อสารเข้าใจกันและกัน รู้ภาษากันได้

เหตุการณ์ก็เป็นปกติสุขมาโดยตลอด จนกระทั่งวันหนึ่ง นกพิราบัวเมียออกจากรังไปหากิน มีเหยี่ยวใหญ่ตัวหนึ่งได้ ฉี่ยวเอานางนกพิราบซึ่งบินมาข้างหลังไป นกพิราบตัวผู้ได้ยิน เสียงนางนกพิราบที่ถูกเหยี่ยวฆ่าตายแล้วจิกกิน ก็เกิดความ เศร้าโศกอย่างแรง ด้วยความพลัดพรากจากนางนกที่รัก แต่ มันได้เกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **ความรักนี้ ทำให้เราลำบาก เหลือเกิน คราวนี้ ถ้าเรายังข่มความรักไม่ได้แล้ว จักไม่ ขอดอกไปหากิน** แล้วเจ้านกพิราบใจเด็ดถึงดหาอาหาร เข้า ไปสู่สำนักพระดาบส สมทานอุโบสถเพื่อข่มราคา นอนอยู่ที่ ส่วนข้างหนึ่ง (อุโบสถนอกพุทธกาลหมายถึงการอดอาหาร)

ฝ่ายเจ้าผู้มิพิชราย ออกจากจอมปลวกเที่ยวไปหาเหยื่อ ไปพบฝูงโคฝูงหนึ่ง ก็กลัวถูกฝูงโคเหยียบ รีบเลื้อยจะเข้ารู เจ้าโคมงคลจำฝูงขาวปลอดของนายบ้าน กินหญ้าแล้วก็เอาเขา ขวิดดินแถวจอมปลวกเล่นอยู่ ก็ให้เผอิญไปเหยียบโดนเจ้าผู้ เจ้าผู้ไปไม่ตรงก็โกรธ จึงกัดเจ้าโคผู้ตายตรงนั่นเอง พวก ชาวบ้านรู้ว่าโคผู้อันเป็นมงคลตายแล้ว ก็พากันเสรำโศก มารวมกันบูชาด้วยของหอมดอกไม้เป็นต้น แล้วก็ชุดหลุมฝัง พากันหลีกไป เจ้าผู้ตัวมีลิ้นเป็นแฉกรู้ว่า ชาวบ้านกลับไปหมด แล้ว ก็เลื้อยออกมาจากรูจอมปลวก เมื่อหายโกรธแล้วก็เกิดความสลดใจที่ทำให้เจ้าโคตาย และทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน เสรำโศกเสียใจ จึงเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **เราอาศัยความ โกรธจึงฆ่าโคผู้ตัวนี้เสีย ทำให้มหาชนพากันเสรำโศก ที่นี้ เราข่มความโกรธนี้ไม่ได้แล้ว จักไม่ออกไปหากินละ** แล้วก็ เข้าไปสู่อาศรมของพระโพธิสัตว์ นอนสมาทานอุโบสถอยู่

ส่วนเจ้าสุนัขจึงจอกตัวโลเลก็เที่ยวไปเพื่อหาอาหาร ไม่ได้ สัตว์อะไรอื่น บังเอิญไปพบข้างตายตัวหนึ่ง ก็ดีใจว่า เราได้ เหยื่อชิ้นใหญ่แล้ว จึงวิ่งไปกัดที่วงก็เหมือนกัดเอาเสา ไปกัด ที่งาก็เหมือนแทะเอาแท่นหิน ปรี่เข้ากัดที่ท้องเหมือนกัดเอา กระดัง ตรงเข้ากัดที่หางเหมือนกัดเอาสาก จึงกรากเข้ากัดที่ ก้นตรงทวารหนัก เป็นเหมือนกัดเอาขนมหวาน เลยตั้งหน้า ขย้าอยู่ตรงนั้นด้วยอำนาจความโลภ กินเข้าไป ๆ จนเลยเข้าไป

ในท้องช้าง เวลาหิวก็กินเนื้อในท้อง เวลากระหายก็ดื่มเลือด อิ่มแล้วก็นอนทับไส้และปอดนั้นแหละ เอาเป็นที่นอน มันคิดว่า ทั้งข้าวทั้งน้ำก็มีเสร็จสรรพในที่นี้แล้ว จะต้องไปในที่อื่น ทำไม ? แสนจะสุโขสโมสร จึงอาศัยอยู่แต่ในท้องช้าง ไม่ไปในที่อื่นเลย หลายวันเข้าแดดก็แผดเผา ทำให้ช่องทวารหนักแห้งและปิด สุนัขจิ้งจอกจึงติดอยู่ในท้องช้าง หาทางออกไม่ได้ ด้วยความตกใจจึงกินไม่ได้ กลับซุบผอมลงใกล้จะตาย

แต่ยังโชคดี วันหนึ่ง มีฝนมิใช่ฤดูกาลตกลงมาช่วยชีวิต ช่องทวารหนักของซากช้างถูกฝนทำให้ขยายตัว เป็นช่องสว่าง ปรางดู สุนัขจิ้งจอกเห็นดังนั้นก็ดีใจ จึงรีบใช้หัวดันออกมา โดยเร็ว เพราะอยู่ในท้องช้างหลายวัน ตัวก็เริ่มเปื่อย เมื่อครูดตัวออกมาอย่างรวดเร็ว จนก็เลยติดอยู่ที่ช่องทวารหนักหมด ทำให้ตัวลั่นเหมือนจาวตาล มันเห็นตัวชนหลุดหมดเหมือนสุนัขขี้เรื้อน ก็เกิดความสลดใจ จึงเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า เพราะอาศัยความโลภ เราจึงต้องเสวยทุกข์นี้ ที่นี้ เราข่มความโลภไม่ได้ จักไม่ออกไปหากินละ แล้วก็ได้เข้าไปสู่อาศรมของท่านฤาษี สมาทานอุโบสถนอนอยู่ข้างหนึ่ง

อีกชีวิตหนึ่ง คือ เจ้าหมีควายตัวยักษ์ ถูกความอยากอย่างยิ่งครอบงำ สීමถีนันเป็นแดนป่าของตน เข้าไปหากินยังบ้านชายแดนอันเป็นถิ่นมนุษย์ จึงถูกพวกมนุษย์พากันล้อมแล้วยิงด้วยธนู ตีด้วยไม้พลองจนหัวแตก เลือดไหลโถมตัว

เมื่อเห็นสภาพของตนก็เกิดความสลดใจ โยนิโสมนสิการก็ตั้ง
 ขึ้นว่า **ทุกข์นี้เกิดขึ้นเพราะอำนาจความโลภ คือ ความอยาก**
อย่างยิ่งของเราเอง **ที่นี่ ถ้าเราข่มความโลภคือความอยาก**
อย่างยิ่งนี้ไม่ได้แล้ว **จักไม่ออกไปหากินละ** แล้วก็เข้าไป
 สู่อาศรมของพระฤาษี นอนสมาทานอุโบสถอยู่ข้างหนึ่ง

ฝ่ายพระฤาษีผู้มีศีล แต่เพราะมีชาติพราหมณ์ อาศัยชาติ
 ของตนจึงมีมานะ ไม่สามารถทำฌานให้เกิดขึ้นได้ วันหนึ่ง
 พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งทราบว่ พระโพธิสัตว์นั้นจะได้
 เป็นพระพุทธเจ้าในภพนี้เอง จึงคิดจะอนุเคราะห์ด้วยการข่ม
 มานะ เพื่อประโยชน์แก่การทำฌานสมาบัติให้เกิดขึ้น จึง
 เหาะมาจากป่าหิมพานต์ หนึ่งเหนื่อแผ่นกระดานของพระดาบส
 โพธิสัตว์ พระดาบสออกมาจากอาศรมเห็นดังนั้นก็โกรธเคือง
 ปรีเข้าไปหา แล้วตบมือ ตวาดด้วยเสียงอันดังว่า **ฉิบหายเถิด**
เจ้าถ่อย เจ้ากาลกิณี เจ้าสมณะหัวโล้น เจ้ามานั่งเหนื่อ
แผ่นกระดานของข้าทำไม ?

พระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสด้วยเมตตาว่ พ่อคนดี เหตุไร
 พ่อจึงมีแต่มานะ เราได้บรรลุปัจเจกพุทธญาณแล้วในภพนี้เอง
 พ่อก็จักได้เป็นพระสัมพันธัญญะพุทธเจ้า พ่อเป็นหน่อเนื้อพุท-
 ธางกูรนะ พ่อบำเพ็ญบารมีมาแล้ว จักได้เป็นพระพุทธเจ้า
 แน่หนอน ได้ตรัสบอกนาม ตระกูล โคตรและพระอัครสาวก

เป็นต้น แล้วได้ประทานโอวาทว่า พ่อยังจะมัวเอาแต่มานะ
เป็นคนหยาบคาย เพื่ออะไรเล่า นี่ไม่สมควรแก่พ่อเลย

พระดาบสโพธิสัตว์ แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสอยู่อย่างนี้
ก็ยังไม่ไหว้อยู่ นั่นเองด้วยอำนาจมานะ มิหนำซ้ำไม่ถามด้วยว่า
ข้าพเจ้าจะเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อไร ?

พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงตรัสว่า เธอไม่รู้ถึงความใหญ่หลวง
แห่งชาติและความยิ่งใหญ่แห่งคุณของเรา หากเธอสามารถก็
จงเที่ยวไปในอากาศเหมือนเราให้ได้ แล้วเหาะไปในอากาศ
ไปรยฝุ่นที่เท้าลงบนชฎาของพระดาบส แล้วไปสู่หิมพานต์

เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเสด็จไปแล้ว พระดาบสจึงได้สติ
เกิดความสลัดใจคิดได้ว่า ท่านผู้นี้เป็นสมณะเหมือนเรา มี
สรีระหนัก แต่เหาะไปในอากาศได้ดุดุขย่นุ่น เพราะมานะถือ
ชาติวรรณะ เราจึงมิได้กราบเท้าทั้งคู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้า
ผู้มีฤทธิ์เห็นปานนี้ มิหนำซ้ำไม่ถามเสียด้วยว่า เราจะเป็นพระ
พุทธเจ้าเมื่อไร พระดาบสเกิดโยนิโสมนสิการขึ้นว่า **ขึ้นชื่อว่า**
ชาติ จักกระทำอะไรได้ คีลและจรณะเท่านั้นเป็นใหญ่ใน
โลกนี้ ก็แต่ว่า มานะของเรานี้แลจำเริญอยู่ จักพาไปสู่
นรกได้ ทีนี้เรายังข่มมานะไม่ได้แล้ว จักไม่ไปหาผลาผลละ
จึงเข้าไปสู่ศาลาใบไม้ สมาทานอุโบสถเพื่อข่มมานะเสีย

พระดาบสโพธิสัตว์ เมื่อสลดใจเป็นเหตุให้ตั้งความเพียร ออกมานั่งเหนือกระดานเลียบ เป็นผู้มีญาณส่งไป ช่มมานะ เสียได้ แล้วเจริญกสิณ ยังอภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ ให้บังเกิด ได้แล้ว จึงออกไปนั่งที่แผ่นกระดานหินท้ายที่จงกรม ครั้งนั้น สัตว์ทั้ง ๔ ก็พากันเข้าไปหาพระดาบส ทำความเคารพแล้ว

พระมหาสัตว์จึงถามนกพิราบว่า ในวันนี้ เจ้าไม่ได้ มาเวลานี้ เจ้าคงไม่ได้ไปหาอาหาร ในวันนี้เจ้าเป็นผู้รักษา อุโบสถหรือไรเล่า ? **นกพิราบ**กราบเรียนว่า ขอรับกระผม

เมื่อจะถามเหตุแห่งการรักษาอุโบสถ จึงกล่าวคาถาแรกว่า

**ดูก่อนนกพิราบ เพราะเหตุไร บัดนี้ เจ้าจึงมี
ความขวนขวายน้อย ไม่ต้องการอาหาร อดกลิ่น
ความหิวกระหาย มารักษาอุโบสถ**

นกพิราบได้ฟังดังนั้นแล้ว ได้กล่าว ๒ คาถาว่า

**แต่ก่อนนี้ ข้าพเจ้าบินไปกับนางนกพิราบ เรา
ทั้ง ๒ ชื่นชมยินดีกัน อยู่ในป่า ประเทศนั้น**

**ทันใดนั้น เหยี่ยวได้โฉบนางนกพิราบไปเสีย
ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะพลัดพรากจากนางไป แต่
จำต้องพลัดพรากจากนาง เพราะพลัดพรากจาก
นาง ข้าพเจ้าได้เสวยเวทนาทางใจ เพราะเหตุนั้น**

ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความรักอย่า
ได้กลับมาหาเราอีกเลย

เมื่อนกพิราบแสดงเหตุของตนแล้ว พระมหาสัตว์จึงถาม
งูต่อไปว่า

ดูก่อนผู้ไปไม่ตรง เลี้ยวไปด้วยอก มีลิ้น ๒ ลิ้น
เจ้ามีเขี้ยวเป็นอาวุธ มีพิษร้ายแรง เพราะเหตุไร
เจ้าจึงอดกลั้นความหิวกระหาย มารักษาอุโบสถ

งูก่่าวตอบว่า

โคของนายอำเภอกำลังเปลี่ยว มีหนอก
กระพือม มีลักษณะงาม มีกำลัง มันได้เหยียบ
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าโกรธจึงได้กัดมัน มันก็ถูกทุกข-
เวทนาครอบงำ ถึงความตาย ณ ที่นั้น

ลำดับนั้น ชนทั้งหลายก็พากันออกมาจากบ้าน
ร้องให้คร่ำครวญ หาได้พากันหลบหนีไปไม่
เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงได้รักษาอุโบสถ ด้วย
คิดว่า ความโกรธอย่าได้มาถึงเราอีกเลย

พระมหาสัตว์เมื่อจะถามสุนัขจึงจอก จึงกล่าวคาถาว่า

ดูก่อนสุนัขจิ้งจอก เนื้อของคนที่ตายแล้ว อยู่ใน
ในป่าช้าเป็นอันมาก อาหารชนิดนี้ เป็นที่พอใจ

ของเจ้า เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิว
กระหาย มารักษาอุโบสถ

สุนัขจึงจอกกล่าวตอบว่า

ข้าพเจ้าได้เข้าไปสู่ห้องข้างตัวใหญ่ ยืนตีใน
ซากศพ ตัดใจในเนื้อข้าง ลมร้อนและแสงแดด
อันกล้าได้แผดเผาทวารหนักข้างนั้นให้แห้ง

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งผอมทั้งเหลือง
ไม่มีทางจะออกได้ ต่อมา มีฝนห่าใหญ่ตกลงมา
โดยพลัน ชะทวารหนักของข้างนั้นให้เปียกชุ่ม

ดูก่อนท่านผู้เจริญ ที่นั้น ข้าพเจ้าจึงออกมาได้
ตั้งดวงจันทร์พ้นจากปากราหู ฉะนั้น เพราะเหตุนั้น
ข้าพเจ้าจึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความโลภ
อย่ามาถึงเราอีกเลย

เมื่อจะถามหมีจึงกล่าวว่า

ดูก่อนหมี แต่ก่อนนี้ เจ้าขี้กินตัวปลวกใน
จอมปลวก เพราะเหตุไร เจ้าจึงอดกลั้นความหิว
กระหาย มารักษาอุโบสถเล่า

หมีกล่าวตอบว่า

ข้าพเจ้าดูหมิ่นถิ่นที่เคยอยู่ของตน ได้ไปยัง
 ปัจจุบันตาม แคว้นมลรัฐ เพราะความเป็นผู้อยาก
 มากเกินไป ครั้งนั้น ชนทั้งหลายก็พากันออกจาก
 บ้าน รุมตีข้าพเจ้าด้วยคันธนู

ข้าพเจ้าศีรษะแตก เลือดอาบ ได้กลับมาอยู่
 ถิ่นที่เคยอยู่อาศัยของตน เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้า
 จึงรักษาอุโบสถ ด้วยคิดว่า ความอยากมากเกินไป
 อย่าได้มาถึงเราอีกเลย

ครั้นสัตว์ทั้ง ๔ นั้น พรรณนาอุโบสถกรรมของตนอย่าง
 นี้แล้ว ก็ชวนกันลุกขึ้นไหว้พระมหาสัตว์ เมื่อจะถามบ้างว่า
 ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ วันอื่น ๆ ในเวลานี้ พระคุณเจ้าเคย
 ไปหาผลาผล วันไหน เพราะเหตุไร พระคุณเจ้าจึงไม่ไป แต่
 กลับมากระทำอุโบสถกรรมอยู่ จึงกล่าวคาถาว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อความอันใด ท่านก็ได้
 ถามพวกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าทั้งหมดก็ได้พยากรณ์
 ข้อความอันนั้นตามที่ได้รู้เห็นมา ข้าแต่ท่านผู้เป็น
 วงศ์พรหมผู้เจริญ พวกข้าพเจ้าจะขอถามท่าน
 บ้างละ เพราะเหตุไร ท่านจึงรักษาอุโบสถแล้ว

ฝ่ายพระดาบสโพธิสัตว์นั้น ก็ได้กล่าวตอบว่า

พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง ผู้ไม่แปดเปื้อน
ด้วยกิเลส นั่งอยู่ในอาศรมของเราครูหนึ่ง ท่าน
ได้บอกให้เราทราบถึงที่ไป ที่มา นาม โคตรและ
จรรยาทุกอย่าง ถึงอย่างนั้น เราก็มิได้กราบไหว้
เท่าที่ ๒ ของท่าน

อนึ่ง เราก็มิได้ถามถึงนามและโคตรของท่าน
เลย เพราะเหตุนั้น เราจึงรักษาอุโบสถด้วยคิดว่า
มานะอย่าได้มาถึงเราอีกเลย

พระมหาสัตว์ กล่าวถึงเหตุแห่งการกระทำอุโบสถของตน
อย่างนี้แล้ว ให้โอวาทสัตว์เหล่านั้นแล้วส่งไป เข้าสู่บรรณ
ศาลา สัตว์เหล่านั้นก็พากันไปที่อยู่ของตน พระมหาสัตว์มี
ฌานไม่เสื่อม ได้มีพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า สัตว์พวก
นั้นตั้งอยู่ในโอวาทของพระดาบส สิ้นชีวิตแล้วไปสู่สรวงสวรรค์

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศานี้มาแล้ว ตรัสย้าว่า
อุบาสกทั้งหลาย อุโบสถนี้เป็นเชื้อแถวแห่งหมู่บัณฑิตแต่เก่า
ก่อนด้วยประการฉะนี้ อุโบสถจึงควรจะทำเพ็ญ แล้วทรง
ประชุมชาดกว่า **นกพิราบ** ในครั้งนั้น ได้มาเป็น**อนรุทธะ**
หมี่ ได้มาเป็น**กัสสปะ** **หมาจิ้งจอก** ได้มาเป็น**โมคคัลลานะ**
งู ได้มาเป็น**สารีบุตร** ส่วน**ดาบส** ได้มาเป็น**เราตถาคต**แล

จบอรรถกถาปัญญาอุโบสถชาดก

เมื่ออ่านชาดกจบ **หลวงตาสงบ**รำพึงว่า สัตว์ดิรัจฉาน เหล่านี้ล้วนมีปัญญาคิดละกิเลสของตนเองได้ เป็นอดีตชาติของพระอสีติมหาสาวก แม้พระพุทธเจ้าของเราในอดีต ก็ยังมีมานะมาก จนกระทั่งด่าว่าพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่พระองค์ก็คิดหาอุบายข่มมานะได้ ด้วยการสมათานอุโบสถอดอาหาร แล้วเราละ จะละมานะด้วยวิธีไหนดี ?

ละมานะด้วยการลดพรรษา ทิ้งตำแหน่ง

หลวงตาสงบใคร่ครวญถึงที่ตั้งแห่งมานะของตนว่าอาศัยอะไรเกิดขึ้น คิดอยู่สักครูใหญ่เห็นได้ว่ามีอยู่ ๓ ประการ ก็คือ ๑.เรามีพรรษา ๑๙ เกือบเป็นมหาเถระแล้ว (๑๐-๑๙ พรรษา เรียกว่า เถระ ๒๐ พรรษาขึ้นไป เรียกว่า มหาเถระ) ๒.เรามีตำแหน่งพระครู ฯ ๓.เราอายุ ๖๕ ถือว่ามีประสบการณ์มาก

เมื่อค้นหาสมุฏฐานของมานะขั้นหายาบได้แล้ว หลวงตาจึงตัดสินใจ ตัดเหตุของมานะด้วยการลาสิกขา แล้วบวชใหม่ เริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ มานะคงลดได้มากเลยทีเดียว เพราะว่า มีพรรษา ๑๙ แต่คุณธรรม ความรู้นั้นไม่เพียงพอ ไม่สมกับพรรษาเสียเลย แถมยังเป็นที่ตั้งของมานะมากขึ้นอีก หลวงตาตั้งใจจะเป็นสามเณรก่อน เพื่อจะลดมานะให้ถึงที่สุด แม้ว่า จะเสียดายพรรษา แต่พระอาจารย์มหาอมรก็ได้แสดงแล้วว่า มันเป็นเพียงสมมติบัญญัติเท่านั้น โดยปรมาตธรรมก็มีเพียง

จิต เจตสิก รูป แต่เหตุไหนจึงเป็นที่ตั้งของมานะได้หนอ

เมื่อหลวงตาสงบตัดสินใจได้แน่นอนแล้ว ก็ก้มลงกราบ พระไตรปิฎก ๓ ครั้ง ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เมื่อเก็บพระไตรปิฎกเข้าตู้แล้ว ก็ไปกระทำ กิจวัตรประจำวัน แล้วคืนนั้นก็ผ่านไปด้วยภวังคโสต เป็น กระแสภวังค์ตามปกติ (ตัดกังวลได้ก็หลับสบาย)

รุ่งขึ้น หลวงตาตื่นทำสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์เรียบร้อย เมื่อออกบิณฑบาตกลับมาฉันเสร็จแล้ว ก็ได้ขอโอกาสแจ้งเรื่อง ที่ตนเองใคร่ที่จะลาสิกขาแล้วบวชเป็นสามเณรแก่พระอาจารย์ มหาอมร ซึ่งทำให้พระอาจารย์ตกใจมาก ชักถามว่าอึดอัด ชัดข้องเรื่องอะไร ตนเองทำให้หลวงตาลำบากใจหรือไม่ ทั้ง พยายามคัดค้าน และเตือนให้หลวงตาสงบคิดไตร่ตรองให้ดี แต่หลวงตาสงบขาดินกรบ เมื่อสมควรมาเป็นทหารของพระ ธรรมราชาแล้ว ก็จะตั้งใจรบกับกิเลสอย่างเด็ดเดี่ยว เมื่อได้ ตัดสินใจแน่วแน่แล้วก็ไม่เปลี่ยนใจละ

ในที่สุด หลวงตาสงบก็ได้ลาสิกขาแล้วบวชเป็นสามเณร สมดังตั้งใจ ได้อยู่เรียนพระไตรปิฎกกับพระอาจารย์มหาอมร ที่วัดนั้นแหละ เป็นผู้ประพฤติสงบเสงี่ยมสมกับชื่อสงบ ตั้งใจ ศึกษาพากเพียรเอาจริงเอาจังโดยหวังเพื่อการปฏิบัติที่ตรงทาง เพื่อการบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อความพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

(ท่านผู้อ่านโปรดทราบว่า เรื่องนี้มีเค้ามูลความจริง คือ พระภิกษุเถระและมหาเถระ บางท่านมีพรรษาเกิน ๓๐ แต่สำรวจรู้จักตนเองว่ามีคุณธรรมยังน้อย และยังไม่มียุทธสมบัติ แม้ของภิกษุผู้พินิจเสีย เกิดความเดือดร้อนใจ จึงได้ลาสิกขาไปเป็นสามเณร มีอยู่หลายท่าน บางท่านบวชเป็นพระภิกษุไปแล้ว บางท่านก็ยังเป็นสามเณรอยู่ ทั้งหมดก็เป็นไปเพื่อปฏิบัติตัดกิเลส ซึ่งอาจเป็นวิธีการที่ยังไม่ถูกต้องนัก ...)

หวังว่าหลวงตาสงบ คงจะได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัย จากพระไตรปิฎก ด้วยการแนะนำของพระอาจารย์มหาอมร จนสามารถเข้าใจ แล้วนำไปปฏิบัติได้จริง เป็นที่พึ่งของตนเอง และอาจเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ถ้ามรณภัยยังไม่คร่าชีวิตของ หลวงตาไปเสียก่อน ขอเอาใจช่วยหลวงตา ผู้มีใจเด็ดเดี่ยว ผู้จริงใจต่อพระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัย ...

โย จ วสุสสตี ชีเว
เอกาหิ ชีวิติ เสยโย

ทุสฺสีโล อสมาหิตโต
สีลวณฺตสฺส ฌายิโน

มีอายุร้อยหนึ่ง
ศีลชื่อปัญจาจกัจจ
ขบเดียวเติกรู้รัก-
พระตรัสสรรเสริญผู้

นานนัก
ไปรู้
ชานิจ คีลนา
เติกนั้นเกิดศรั ๗

หนังสืออ้างอิง

- ^๑ อุทานคาถา มหาชนธกะ มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๓๖๖
- ^๒ พุทธานุญาติน้ำย้อมเป็นต้น จีวรชนธกะ มหาวรรค ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๒๗๕
- ^๓ ลามสักการสังยุต สังยุตตนิกาย ทั้ง ๔ วรรค รวม ๔๓ สูตร เบอร์ ๒๖ หน้า ๖๓๙
- ^๔ อาคันตุกวัตร วัตตชนธกะ จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๙ หน้า ๓๓๘
- ^๕ คมิกวัตร วัตตชนธกะ จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๙ หน้า ๓๔๒
- ^๖ อรรถกถาสุสิมสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เบอร์ ๒๔ หน้า ๓๙๖
- ^๗ พุทธบัญญัติห้ามโจทก์ภิกษุผู้ไม่ได้ให้โอกาส อุโปสถชนธกะ มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๔๔๑
- ^๘ วิบัติ ๕ ปัญจวรรค กรรมวรรคที่ ๑ ปรีวาร เล่ม ๘ เบอร์ ๑๐ หน้า ๙๕๗
- ^๙ ทำวินัยกรรมใช้ภาษาอะไรก็ได้ ดิงสกัณทวรรค จีวร-วรรค ปฐมกฐินสิกขาบทที่ ๑ มหาวิภังค์ เบอร์ ๓ หน้า ๗/๑๐

- ๑๐ **ฐานสูตร** ว่าด้วยฐานะที่พึงรู้ ๔ ประการ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต มหาวรรคที่ ๕ เบอร์ ๓๕ หน้า ๔๗๕
- ๑๑ **เรื่องพระทัฬหฬลบุตร** เตรสกันท์ สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๘ มหาวิภังค์ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๓ หน้า ๔๔๖-๔๔๗
- ๑๒ **ภิกษุผู้ไม่ถึงอคติทั้ง ๔** มหาสงคราม ว่าด้วยภิกษุผู้เข้า สงคราม ปริวาร พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๗๐๗
- ๑๓ **อพัทธสีมา** อุโบสถชั้นธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก ภาค ๑ เบอร์ ๖ หน้า ๔๐๖
- ๑๔ **จูฬหัตถิปโทปมสูตรที่ ๗** มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ เบอร์ ๑๘ หน้า ๔๗๗
- ๑๕ **เรื่องพระจักขุปาลเถระ** ยมกวรรค ขุททกนิกาย คาถาธรรม บท เล่ม ๑ เบอร์ ๔๐ หน้า ๘
- ๑๖ **ภิกษุผู้เดินทางไกล ภิกษุอาพาธ ภิกษุพยาบาล ภิกษุอยู่วัด ป่าไม่ต้องถือนีสัย** มหาชั้นธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๓๕๒ อรรถกถาหน้า ๓๗๓
- ๑๗ **วิธีการให้นีสัย วิธีการถือนีสัย** มหาชั้นธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๓๕๑
- ๑๘ **อิลชชีบุคคล ลชชีบุคคล** คาถาสังคณิกะอีกนัยหนึ่ง ปริวาร พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๖๖๕-๖๖๖

- ^{๑๙} **พระพุทธธานุญาตให้ถือนิสัย** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๒๖๙
- ^{๒๐} **การให้นิสัย** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๑๙๖
- ^{๒๑} **องค์ ๕ แห่งภิกษุผู้ให้อุปสมบท ๑๖ หมวด** มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๖ หน้า ๑๙๘
- ^{๒๒} **อภิสมจาร** สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัยแปล ภาค ๒ หน้า ๒๘๘ แปลโดย อ.สิริ เพ็ชรไชย
- ^{๒๓} **อาทิพรหมจรรย์** คีลนิกเทศ วิสุทธิมรรคแปล ชุดมหามกุฏ ฯ ภาค ๑ ตอน ๑ หน้า ๒๓-๒๔, ปุคคลบัญญัติ พระอภิธรรมปิฎก เบอร์ ๗๘ หน้า ๓๒๒, อรรถกถาสิกขานิสังสสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระสุตตันตปิฎก เบอร์ ๓๕ หน้า ๖๐๙
- ^{๒๔} **อภิธรรม** สังคีตสูตร ภาณกรณธรรม ๑๐ ที่มณิกาย ปาฎีกา-วรรค เบอร์ ๑๑ หน้า ๓๙๔
- ^{๒๕} **อภิวินัย** ปฐมมหาถสูตรที่ ๗ อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต เบอร์ ๓๘ หน้า ๔๓
- ^{๒๖} **ภิกษุพหูสูต ๓ จำพวก** อรรถกถาโอวาทสิกขาบทที่ ๑ ปาจิตติยกัณฑ์ มหาวรรค พระวินัยปิฎก เบอร์ ๔ หน้า ๓๗๓
- ^{๒๗} **ธรรมของภิกษุใหม่ ๕ ประการ** อังถวินทสูตรที่ ๔ ตติย-ปัณณาสก์ อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เบอร์ ๓๖ หน้า ๒๕๓

- ๒๘ **จูฬราหูโลวาทสูตร** ภิกขุวรรค มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑาสก์
เบอร์ ๒๐ หน้า ๒๖๓
- ๒๙ **อัมพัญญสูตรที่๓** ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เบอร์ ๑๑ หน้า ๔๙๗
- ๓๐ **ประโยชน์ของพระวินัยเป็นต้น** จูฬสงคราม ปรีวาร เล่ม ๘
พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๖๘๙
- ๓๑ **โลกุตตรปฏิจจสมุปบาท** โอตรณหารวิภังค์ ปุณฺณิทเทสวาระ
เนตติปกรณ์แปล โดย อ.คุณารักษ์ นพคุณ หน้า ๘๕
- ๓๒ **คาถาสังคณิกะ** ปรีวาร พระวินัยปิฎก เบอร์ ๑๐ หน้า ๖๑๐
- ๓๓ **ภิกษุมีอาบัติติดตัวตายไป มีคติ ๒** สารัตถที่ปณี ฎีกาพระวินัย
แปล ภาค ๔ หน้า ๓๒๓ แปลโดย อ.สิริ เพ็ชรไชย
- ๓๔ **มหาสารโปมสูตร** มัชฌิมนิกาย มูลปิณฑาสก์ เบอร์ ๑๘
หน้า ๕๔๖
- ๓๕ **พุทธานุญาตน้ำอัญชลี** เกสัชชขันธกะ มหาวรรค ภาค ๒
พระวินัยปิฎก เบอร์ ๗ หน้า ๑๕๒
- ๓๖ **มหาผล ๙ อย่าง** มหาปเทส ๔ อรรถกถาเกสัชชขันธกะ
มหาวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เบอร์ ๗ หน้า ๑๘๙
- ๓๗ **อวกุชชิตสูตร** อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เบอร์ ๓๔ หน้า ๙๘
- ๓๘ **มูลสูตร** อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เบอร์ ๓๔ หน้า ๓๗๕
- ๓๙ **ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ** ปรมัตถมัญชุสา วิสุทธีมรรคมหา
ฎีกา บาลี-ไทย ภาค ๘ หน้า ๒๒๕-๒๒๖ ฉบับภูมิพลโลกิย

- ๔๐ **อริยกรรมมา** ธรรมที่กระทำให้เป็นพระอริยะ (ไตรลักษณ์หรือ อริยสัจ ๔) อรรถกถามูลปริยายสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปิ่น- ฌาสก์ เบอร์ ๑๗ หน้า ๕๗, มูลปริยายวณฺณา มูลปิ่นฌาส ฎีกา ปจโม ภาโค หน้า ๗๘, ฌมฺมสงคณีมูลฎีกา นิกฺเขปกณฺท หน้า ๑๙๗, ฌมฺมสงคณีนุฎีกา นิกฺเขปกณฺท หน้า ๒๐๘
- ๔๑ **บาลีไวยากรณ์เบื้องต้น** สำหรับนักศึกษาใหม่ เรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิตโต หน้า ๑๗๔
- ๔๒ **อุทโทสิตสิกขาบทที่ ๒** จีวรวรรค มหาวิภังค์ ทุติยภาค พระ วินัยปิฎก เบอร์ ๓ หน้า ๗๓๔
- ๔๓ **พุทธานุญาตให้กรานกฐิน** กฐินชั้นธกะ พระวินัยปิฎก ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๑๙๔
- ๔๔ **รตนีตสูตร** มัชฌิมนิกาย มูลปิ่นฌาสก์ เบอร์ ๑๘ หน้า ๓๔๗
- ๔๕ **พุทธบัญญัติ ห้ามมีแต่ผ้าอุตตราสงค์กับอันตราวาสกเข้าบ้าน** จีวรชั้นธกะ พระวินัย ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๒๙๔
- ๔๖ **เหตุที่เก็บไตรจีวรไว้ได้** จีวรชั้นธกะ พระวินัยปิฎก ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๒๙๕
- ๔๗ **ปัญญาโปสถิกชาดก** ปกิณณกนิบาตชาดก เบอร์ ๖๐ หน้า ๔๔๐

ก็ผู้ใดทูลีล มีใจไม่ตั้งมั่น พึ่งเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วัน เดียว ของผู้มีศีล ผู้เพียรเพ่ง ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

ทุณฺหิคุคฺคหฺสฺส ลหฺุโน

จิตฺตสฺส ทมฺโถ สารุ

ยตฺถกามนิปาติโน

จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ.

การฝึกจิต อันเข้มได้ยาก เป็นธรรมชาติเร็ว มักตก
ไปในอารมณ์ตามความใคร่ เป็นการดี เพราะว่า จิตที่
ฝึกแล้ว ย่อมเป็นเหตุนำสุขมาให้.

เรื่องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ขุ. ๘.

สุทฺททฺสํ สุนิปุณฺํ

จิตฺตํ รกฺเขถ เมธาวิ

ยตฺถกามนิปาตินํ

จิตฺตํ คฺคตฺตํ สุขาวหํ.

ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต ที่เห็นได้แสนยาก ละเอียด
ยิ่งนัก มักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่ เพราะว่า จิตที่
คุ้มครองไว้ได้ เป็นเหตุนำสุขมาให้.

เรื่องภิกษุผู้กระสัน ขุ. ๘.

ทฺุรงฺคมฺํ เอกจฺริ

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ

อสฺริริ คฺุหาสยํ

โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา.

ชนเหล่าใด จักสำรวมจิต อันไปในที่ไกล เทียวไป
ดวงเดียว ไม่มีสรีระ มีถ้าเป็นที่อาศัย ชนเหล่านั้น
จะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร.

เรื่องพระภาคินัยสังฆรักขิตเถระ ขุ. ๘.

ยถา ปน อินฺทฺริยสํวโร สติยา, ตถา วีริเยน
อาชีวปาริสฺส
สมฺมารทฺธวีริยสฺสฺส มิจฺฉาชีวปฺปหานสมฺภวโต.
ตสฺส
จฺริยาทีหิ สมฺมาเอสนาหิ เอสา สมฺปาเทตพฺพา

อินทริยสังวร ธิกษุฑ์ทำให้ถึงพร้อมด้วยสติ
นั้นได้, อาชีวปาริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นั้นนั้น. เพราะว่า อาชีวปาริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ให้สำเร็จ เพราะความเพียรที่ธิกษุฑ์ปรารถนาแล้วโดยชอบ
เป็นเหตุแห่งการละมิจฉาอาชีวะ. เพราะเหตุนี้
ธิกษุฑ์ละซึ่งการแสวงหาที่ไม่ถูกต้อง และไม่เหมาะสม
จึงยังอาชีวปาริสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ชอบ มีการเที่ยวบิณฑบาตเป็นต้น ด้วยความเพียร

(วิสุทธิมรรค)

